

Bok og Bibliotek

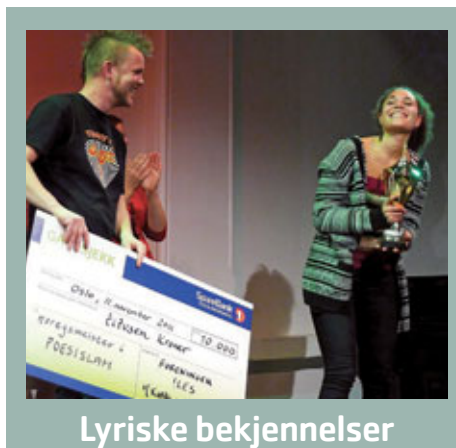
Nr. 6. 2012

Debatten om Nasjonalbiblioteket

En fornyende blogg

Lyriske bekjennelser

Kompetanse 2015

Bibliofil-bibliotek får no' mer

Vi leverer først og fremst et funksjonelt biblioteksystem, men vi tilbyr kundene våre tilleggsløsninger med blant annet stor vekt på selvbetjening.

Bibliofil-bibliotekene tilbys blant annet vår løsning med **halvtykke klienter** for bruk som **publikumsmaskiner**. Halvtykke klienter, også kalt diskløse pc-er, er en løsning som kombinerer det beste fra tynne klienter og vanlige pc-er. Maskinene starer opp fra tjenermaskinen, og har all disklagring på denne. Ved hver ny pålogging hentes en helt ny og ren mal ned

fra tjeneren. Programmene kjøres så lokalt, uten å belaste tjeneren.

Vi tilbyr pålogging med lånernummer og passord, og biblioteket kan velge hvor lenge låneren får bruke maskinen (for eksempel maks. en time).

Fordelene er driftssikkerheten og at disse maskinene nesten ikke trenger vedlikehold. Vi sørger for nødvendig oppgradering av programmene, og biblioteket slipper vedlikehold av hver enkelt maskin.

Innhold

Tema

En organisasjon med innflytelse i samfunnet blir alltid fulgt med et våkent blikk, særlig når man forvalter en del penger. Dette gjelder også Nasjonalbiblioteket, som med jevne mellomrom blir gjenstand for debatt. Bok og Bibliotek følger opp med en bredt anlagt artikkel i denne utgaven, hvor forfatteren i klassisk essayistisk stil drøfter ulike sider ved spørsmålet: «Hva skal vi med Nasjonalbiblioteket?» 12

Bibliotekutvikling

Kompetanse 2015: Kommunikasjon og formidling 8

Blogging. 3 vise kvinners blogg 36

Åpenhet. Biblioteket som lokal aktør 40

Bøker, lesing, formidling

Ny litteraturpris. Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris .. 29

Bekjennelser. Om å lese lyrikk 30

Lyrikk. Hanne Bramnes 34

Samisk. En pioner med sterk rygg 44

E-bøker. Franskmenntrege med e-bøker 46

Skriving. Skriv mer, skriv ofte! 50

Sakprosa. Vi treng flere gode sakprosa-bøker for ungdom 54

Bokomtaler. Språk for sorg – Roland Barthes og Cecilie Skog 56

Meninger

Leder: Bakken, Lykkja og Nasjonalbiblioteket 5

Ragnar Audunson: Dette har vi visst lenge! 24

Tord Høivik: Jeg heier på bibliotekene 26

Georg Arnestad: Saft for alle penga 42

Diverse

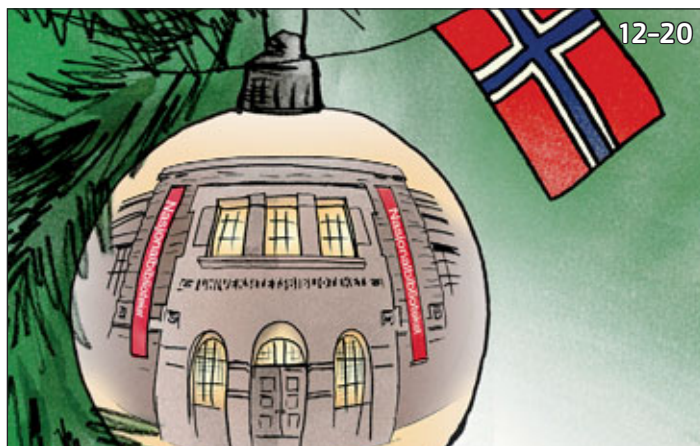
Budsjettbedring i Danmark, Sølvberget med egen app, Torbjørn Egner – en nasjonal strateg, Vellykket eldreprosjekt ved Sør-Varanger bibliotek 6

Drep meg hardt! – en julekalender av Lars Petter Sveen 22

Nytt fra Norden 28, 29, 49

Kryssord 62

Digitalt. Bok og Bibliotek på alle plattformer 64

12-20

40

30

24

Sammen med denne utgaven finner du et eget temahefte om bibliotekdesign.

Bok og Bibliotek

Nr. 6. 2012

Debatten om
Nasjonalbiblioteket

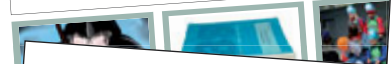
*God jul og
godt nytt år!*

Bok og Bibliotek

Nr. 5. 2012

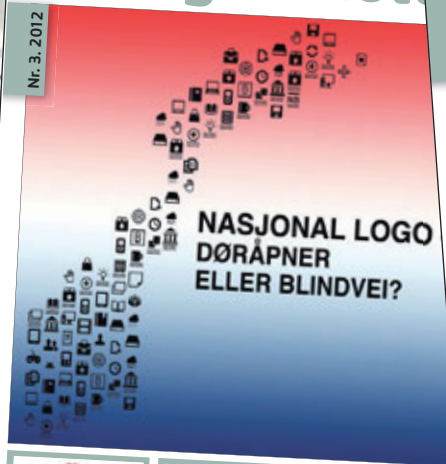

Kjør debatt! Men er vi klar for

Bok og Bibliotek

Nr. 3. 2012

NASJONAL LOGO
DØRAPNER
ELLER BLINDVEI?

Bok og Bibliotek

Nr. 2. 2012

Bråkmaker på filttøfler

Mord i biblioteket

Bok og Bibliotek

Nr. 1. 2012

Årets bibliotekprosjekt 2011

Bibliotek som byutvikling

Sparekniv Norge rundt

~~BIBSYS~~
Farvel
Nasjonalbiblioteket sv

Bok og Bibliotek

Nr. 6. 2011

Festivalrus

Fjellstø profil – Dove bibliotek i nye lokaler

Historieleksjoner med høy sjarmfaktor

Tyngst – bibliotek mot strømmen

Bok og Bibliotek

Nr. 5. 2011

Bibliotekjakt i Finnmark

Relasjonskompetanse – hva er det for noe?

Litteraturformidling: Hørten vs. Handelshøyskolen BI

~~BIBSYS~~
Farvel
Exit BIBSYS – folkebibliotek blir tapere?

Bakken, Lykkja og Nasjonalbiblioteket

Å sjekke jobbmail fredag kveld er risikosport, da kan «gullrekka» på tv lett gå i vasken. Det skjedde hos meg fredag 26. oktober kl 21.26. Da tikket det inn en mail på Biblioteknorge-lista fra biblioteksjefen ved Høgskolen i Telemark, Frode Bakken. Han sår her tvil om mine motiver for å mene noe i den da pågående «Morgenbladet-debatten» og spekulerer friskt om jeg har pålagt meg selv munncurv i forhold til diskusjonen rundt Nasjonalbiblioteket. Grunnen skulle være at Bok og Bibliotek for tiden får statlige grunnstøtte fra NB (vi fikk den tidligere fra ABM-u og før det igjen fra Statens bibliotektilsyn).

Bakken sier blant annet: «Det er ikke spesielt vanskelig å tenke seg at BoBs redaktør i en relevant situasjon vedrørende NB kan si følgende:

Min posisjon er i dag slik at det er vanskelig for meg å gå tungt inn i denne saken. Det handler om hvordan Bok og Bibliotek er organisert og finansiert, hvor NB har en sentral posisjon.»

Ok, da var fredagen min ødelagt, jeg kunne ikke gjøre annet enn å skrive på et svar. Men jeg ventet heldigvis med å sende det til lørdag formiddag.

Den påfølgende mandagen går universitetsbibliotekar Pål Magnus Lykkja inn i rollen som Bakkens fanebærer. I velkjent spissformulerende stil insinuerer han at jeg viker unna debatten fordi jeg er redd for å miste jobben, og sauser det hele sammen med en skråsikker uvitenhet om ting som skjedde i Bok og Bibliotek for snart 6 år siden.

Nei, Bakken og Lykkja, jeg har aldri vært redd for å trykke noe som setter et kritisk blick på Nasjonalbibliote-

ket. Jeg tror Nasjonalbiblioteket, som enhver annen seriøs organisasjon, setter pris på å bli gått etter i sømmene på en saklig og etterrettelig måte. Men for et blad som kommer seks ganger i året, må metoden være en annen enn å gjengi den løpende debatten, for da ville vi fort kommet på hæla. Vi trenger grep som går bak nyhetene, som legger an analytiske perspektiv med mer varig verdi.

Samme uke, etter at det hadde roet seg på Biblioteknorge-lista, fikk jeg en ny mail om Nasjonalbiblioteket. Jeg tenkte umiddelbart at nå er det enda en som vil filleriste Bok og Bibliotek. Men den gang ei. Her fikk jeg faktisk et langt gjennomarbeidet essay med tittelen: «Hva skal vi med Nasjonalbiblioteket?» Dette var en måte å gripe an saken som passer bra for et «slow food»-tidsskrift som Bok og Bibliotek. Her er det litt å tygge på for enhver, uansett hva man mener om utviklingen av norsk bibliotekpolitikk de siste åra. Essayet ble derfor hovedsaken i denne utgaven. Med dette ønsker jeg alle god lesing – og en riktig god jul.

Odd Letnes

odd.letnes@bokogbibliotek.no

Bok og Bibliotek

Nr. 6. 2012
79. årgang

Bok og Bibliotek er et redaksjonelt uavhengig tidsskrift og redigeres i samsvar med Redaktørplakaten og Vær Varsom-plakaten. Debattinnlegg og innkjøpte artikler uttrykkes ikke nødvendigvis Bok og Biblioteks mening. Antall utgivelser: 6 per år.

I REDAKSJONEN
Odd Letnes, ansvarlig redaktør
odd.letnes@bokogbibliotek.no

POSTADRESSE
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo
Telefon: 41 33 77 86
www.bokogbibliotek.no

UTGIVER
ABM-Media AS
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo

Frist for red. stoff		Ferdigtrykt
Nr. 1	18.01.	15.02.
Nr. 2	28.02.	29.03.
Nr. 3	08.05.	05.06.
Nr. 4	15.08.	12.09.
Nr. 5	10.10.	07.11.
Nr. 6	08.11.	05.12.

ABONNEMENT
DB Partner as
Postboks 163, 1319 Bekkestua
bob@dbpartner.no
Tlf 67 11 38 08

Forsideillustrasjon: Kristine Vintervold

Grafisk produksjon: Arena Media as

ISSN 0006-5811

ANNONSER
Lars-Kristian Berg
Telefon 930 03 338
lakris@lakrismedia.no

ANNONSEPRISER
Omslagssider kr. 7 900,-
Baksiden kr. 8 900,-
Dobbelside kr. 9 900,-
Helside kr. 6 900,-
1/2 side kr. 4 900,-
1/4 side kr. 3 900,-

Sølvberget med egen app

Som første bibliotek i Norge har Sølvberget i Stavanger fått utviklet sin egen app, og det tilmed på en teknologi som er så ny at den knapt finnes andre steder enn ved to maskiner på Sølvberget. Målet er likevel å utvikle den til en web app som alle kan laste ned, og som også kan lastes ned på iPhone, melder Sølvberget på hjemmesiden sin.

Systemet er utviklet for touchskjermer av fire studenter på sommerjobb hos datafirmaet Cap Gemini Stavanger, gjennom studentprosjektet *Summer of code*. I prosjektet lar firmaet fire sisteårsstudenter ved mastergradsprogrammene for IT jobbe lønnet åtte uker i løpet av sommeren i en ordentlig arbeidssituasjon. De siste tre årene har Summer of Code jobbet med Statoil, men i år ville de prøve noe helt nytt.

Sølvbergets nye app skal tydeliggjøre bibliotekets mangfoldige tilbud, og gjøre bibliotekenes tjenester attraktive for bibliotekets brukere. Et særlig mål er å tiltrekke brukergrupper som bruker biblioteket i mindre grad. Bibliotekets selvbetjente og elektroniske tjenester skal presenteres på en brukervennlig måte på plattformer som brukerne benytter. Leder for Sølvbergets digitale avdeling, Bjørn Kjetil Fredriksen, sier at Sølvberget er svært fornøyd med resultatet og arbeider nå med å videreutvikle appen.

Thorbjørn Egner – en nasjonal strateg

I sin omtale av Anders Hegers biografi over tegneren og forfatteren Thorbjørn Egner, bruker NRKs anmelder Knut Hoem professor Rune Slagstad's begrep «dannelsesagent» og «nasjonal strateg» om den folkekjære forfatteren. Det var nemlig ingen tvil om at Egner kom til å framtre som en nasjonal strateg som produserte den samme ideologien for den oppvoksende slekt, som Arbeiderpartiet presenterte for de voksne, og i Hegers versjon tydelig framtrer som «en politisk-pedagogisk kraft på linje med kirkedepartementet», i det Slagstad kalte «Arbeiderpartistaten».

Heger stiller opp bilder av valgkamplakater fra Arbeiderpartiet ved siden av Egners nye lesebøker for barneskolen, og leseren kan da konstatere at fredselskende mennesker fra mange land forekommer begge steder. Disse bildene blir

så gjerne fulgt av en megetsigende setning som i ulike varianter forteller at «det norske samfunnshjemmet ikke var ferdig bygget før det var tolket og besunget av Thorbjørn Egner», skriver Hoem.

Hoem mener ellers det er fascinerende å se hvordan Egner erobrer hovedstaden først som reklametegner for såpestykker på trettitallet, så som illustratør og bokkunstner under krigen, før han blir landskjent over natten med hørespillet «Karius og Baktus» i Kringkastingen i 1946. Han mener likevel at det går et litt oppgitt sukk gjennom deler av teater-Norge, hver gang Kardemomme by atter en gang skal redde budsjettene til norske teatre.

Budsjettbedring for danske bibliotek

Godt og vel fem av ti danske folkebibliotek må redusere driftsbudsjettet neste år, viser en undersøkelse fra Danmarks Biblioteksforening. Dette er likevel en bedring i forhold til 2012, da seks av ti bibliotek fikk driftsbudsjettet sitt redusert ved budsjettbehandlingen i kommunene.

I fjor skulle 62 prosent av alle bibliotek spare. For 2013 er tallet 55 prosent, i 51 kommuner, mens 12 prosent får en liten økning. De øvrige kommunene legger seg på status quo, det vil si samme budsjettnivå neste år som i 2012. De nedskjæringene som kommer, vil særlig ramme personalet. Bare to av kommunene skal

legge ned filialer, mens to andre skal nedlegge bokbusser.

Lederen for Danmarks Biblioteksforening, Vagn Ytte Larsen, sier at han naturligvis beklager at folkebibliotekene igjen får nedskjæringer, samtidig som stadig flere bruker dem. Men pilen peker likevel i den riktige retningen.

– Mens 76 prosent av alle bibliotek i 2011-budsjettet opplyste at de skulle spare, mot 62 prosent i 2012-budsjettet, så er vi etter hvert nede på 55 prosent som skal redusere, og stadig flere skal heldigvis spare mindre» sier Larsen i en kommentar til tallene

Vellykket eldreprosjekt ved Sør-Varanger bibliotek

Takket være midler fra Den Kulturelle Spaserstokken, kunne Sør-Varanger kommune i høst gjennomføre et populært samarbeidsprosjekt mellom Sør-Varanger bibliotek og de eldre i kommunen, der profesjonelle forfattere og foredragsholdere også har medvirket. Stikkord har vært samarbeid, god dialog og ikke minst brukerinnflytelse. Det resulterte i to større, åpne arrangement i oktober måned. Biblioteket hadde ansvaret for annonsering, markedsføring, utstillinger på tema og engasjement av foredragsholdere. Pensjonister fra Pensjonistklubber i Sør-Varanger og medlemmer fra Eldrerådet hadde ansvar for musikk, sang, lokaliteter, servering og loddsalg, skriver Sør-Varanger kommune på hjemmesiden sin.

Den 1. oktober ble den Internasjonale Eldredagen markert. Forfatter Steinar Wikan holdt et helt nytt foredrag om «Kirkenes før industriens inntog». Stemningen var på topp og hele 130 eldre besøkte arrangementet på Samfundshuset i Kirkenes. Den 24. oktober ble både Frigjøringen og FN dagen markert samme sted. Historiker og forfatter Arvid Petterson, årets prisvinner av Finnmark fylkeskommunes kulturpris, foredro om «Krigshistorie – i nytt lys?», der finnmarkingers påkjenninger under krigen ble belyst. Snøvær og blåst forhindret ikke at hele 170 møtte opp denne dagen. Med hilser fra veteraner fra Nikel, musikk og servering, ble markeringen svært godt mottatt av de fremmøtte, heter det i omtalen.

Prøv

DAG OG TID

– den nynorske vekeavisa for kultur og politikk – gratis!

Send SMS DT3V til 2007, så sender vi deg tre prøvenummer utan at du forpliktar deg til noko som helst.

Den viktigste kompetansen i 2015

Brukeren i fokus, kommunikative ferdigheter inkludert formidling og IKT, var de kvalifikasjonene som oftest ble nevnt av deltagerne på seminaret. Det vi kan karakterisere som bibliotekarens kjernekompetanse, kunnskapsforvaltning- og organisering ble bare nevnt av i underkant 10%.

Framtid.
Kommunikasjon og formidling blir viktig i framtidens bibliotek.

På bibliotekmøtet i Stavanger våren 2012 arrangerte vi seminaret *Nye blikk på bibliotekarens roller og praksis*, der vi presenterte erfaringer fra utviklingsprosjekter vi tidligere hadde gjennomført. Prosjektene er forskjellige, men alle handler om utvikling av bibliotek: veiled-

ningspraksis for sykepleiestudenter, erfaringer med bruk av ulike tiltak og verktøy i forbindelse med kassering og samlingsutvikling og utvikling av bibliotekstjenester for forskere.

Som en del av arrangement fikk tilhørerne utdelt "gule lapper". På dem ble de bedt om å svare på disse to spørsmålene:

- Brukeren skal bli enda mer fornøyd med ditt bibliotek – nevnt tre ting du vil endre for å oppnå det.
- Hva er bibliotekarens tre viktigste kvalifikasjoner i 2015?

Omtrent 150 personer deltok på seminaret, og over halvparten av dem svarte på vår utfordring.

Svarene på de gule lappene viste at deltakerne hadde mange ønsker om endringer i sitt bibliotek for å få mer fornøyde brukere og de hadde også meninger om de tre viktigste kvalifikasjonene.

Vi har analysert dataene i forhold til Birgitta Olanders forskning (2010) om hvilke kvalifikasjoner og ferdigheter som må til for at praksisfelt og utdanning skal spille godt sammen. Olander, som er forsker og dosent i biblioteks- og informasjonsvitenskap ved Lunds Universitet, deler inn kvalifikasjonene og ferdighetene i seks kategorier som beskrives nærmere nedenfor.

Metode

Deltakernes respons har blitt kategorisert. Dataene er ikke blitt analysert etter de metodene som brukes ved kvalitativ forskning,

der dataene kodes før de kategoriseres for seinere presentasjon. De fleste svarene kunne sorteres i flere forskjellig kategorier, og ved å kategorisere dem i flere omganger sikret vi at vi fikk fram forskjellige aspekter av datamaterialet.

Det er ikke absolutte eller entydige konklusjoner som kan trekkes av materialet, til det er utvalget for lite og datainnsamlingen for lite systematisk. Vi mener likevel at dataene gir et godt bilde på en tendens og representerer det inntrykket deltakerne på seminaret har om sin nære framtid.

I forskning om hvem som svarer på statistiske undersøkelser viser det seg at det i stor grad er de som er særlig interessert i et tema som svarer. Vi kan anta at de som deltok på seminaret var mer interessert i dette emnet enn deltakerne på Bibliotekmøtet sett under ett. Videre var de som svarte på undersøkelsen de mest engasjert i disse spørsmålene blant de som satt i salen. Funnene er dermed ikke representative synspunkter for bibliotekarstanden som sådan, heller ikke for deltakerne på Bibliotekmøtet. Men en kan anta at de som uttalte seg er de som er mest engasjerte i utvikling av bibliotekets tjenester.

Svarene sett i forhold til Olanders kvalifikasjonskategorier

Dataene er analysert i forhold til de kriterier for ferdigheter eller kvalifikasjoner som Olander mener at en faglig, dyktig bibliotekar bør inneha. Hun deler inn ferdigheter og kvalifikasjoner i seks kategorier:

1. Social skills – sosiale ferdigheter
2. Communication skills – kommunikative ferdigheter, formidling

Information management skills – informasjonshåndtering- og forvaltning, kat & klass, metadata

3. ICT skills – IKT ferdigheter
4. Openness to change – Endringsvilje
5. Strategic competence – strategisk kompetanse

Vi har foretatt en grovinndeling av svarene som ble gitt under foredraget og analysert dem i forhold til disse. Det er stor grad av samsvar mellom svarene i de to spørsmålene vi stilte – om bibliotekarenes kvalifikasjoner og ønsker om endringer i det fysiske biblioteket.

Respondentene vil ha endringer i biblioteket som setter brukeren i fokus. Kommunikative ferdigheter inkludert formidling og IKT er de kvalifikasjonene som nevnes oftest av deltagerne på seminaret. Det vi kan karakterisere som bibliotekarens kjernekompetanse, kunnskapsforvaltning- og organisering nevnes bare av i underkant 10%. Nesten tre fjerdedeler av de kvalifikasjonene som listes opp av deltagerne handler om sosiale og kommunikative ferdigheter. For respondentene betyr de sosiale og kommunikative ferdighetene betydelig mer enn de fagtekniske bibliotekarferdighetene som kunnskapsorganisering.

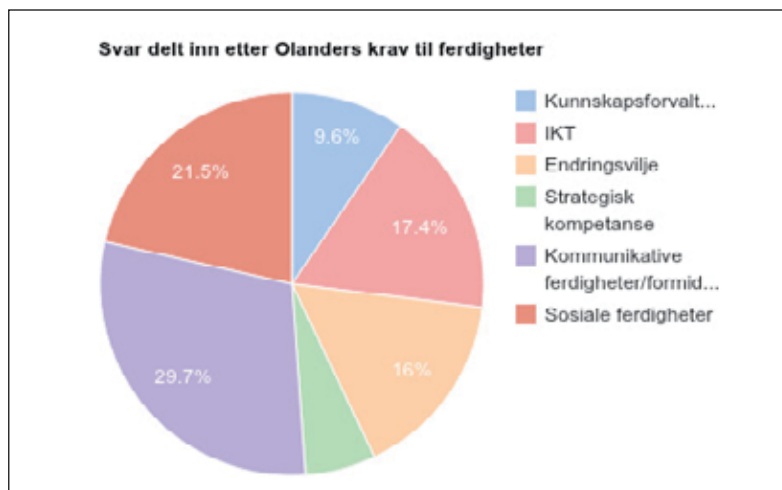
Det kom over 70 innspill på hvordan respondentene ønsket å formidle tjenester og kommunisere med brukerne. De handlet konkret om å ha flere arrangementer for ulike målgrupper, seminarer og kurs. Flere nevnte at det var viktig at bibliotekrommet er tilpasset bruken og de ulike funksjonene. I materialet fant vi flere eksempler på ønsket om å møte brukerens behov bedre: møte brukeren der brukeren er, ta kontakt med samarbeidspartnere,

» Av Anett Kolstad, spesialbibliotekar, Høgskolen i Oslo og Akershus; Jannicke Røgler, rådgiver, Buskerud fylkesbibliotek; Heidi Kristin Olsen, universitetsbibliotekar, Høgskolen i Vestfold.

Dette mener respondenterne er viktig. Figuren viser en oversikt over svarene delt inn etter Olanders krav til ferdigheter.

gå ut av biblioteket, markedsføre egne kunnskaper, økt satsing på bestemte målgrupper i form av mer skreddersydde tjenester.

Å ha gode IKT-ferdigheter ble sett på som svært viktig. Det å være tilgjengelig fysisk og digitalt ble nevnt flere ganger, men også å kunne kommunisere og formidle i ulike digitale medier. For noen år siden var det mye snakk om det hybride biblioteket, og det er tydelig ut i fra materialet at mange bibliotekarer vier mye oppmerksomhet til både det fysiske og det digitale biblioteket og hvordan disse to dimensjonene kan spille sammen.

I materialet kom det også fram at respondenterne ønsket bibliotekarer som jobber strategisk mot beslutningstakere. Det kom til uttrykk i form av behov for mer statistikk, analyse og strategisk tenkning. Det ble brukt uttrykk som: "behov for kjennskap til brukermønstre", "kvalitetsforbedre med statistikk", "FoU-tid til alle ansatte", "det trengs behovskartlegging" og "mer offensive".

Oppsummering av resultater

En oppsummering av våre resultater viste at tre fjerdedeler av respondenterne framhevet sosiale og kommunikative ferdigheter

som de viktigste egenskapene. Det samsvarer med Olanders funn. Hun begrunner det med at vi jobber mer i team, gjerne prosjektorganisert for å skreddersy tjenester for brukerne. Hun framhever også god kommunikasjon med brukerne som en viktig egenskap fremover.

Svarene som ble samlet inn viste et stort faglig engasjement og vilje til strategisk utvikling av eget bibliotek. De ferdighetene som hadde størst forekomst var kunnskapsbasert formidling, fleksibel, informasjonskompetent, mer samhandlende, oppdatert på digital teknologi/sosiale medier og serviceorientert. Dette er funn som kan gå inn under Olanders kategori 5 og 6 om henholdsvis endringsvilje og strategisk kompetanse.

Et interessant funn i Olanders forskning er at de som har en solid fagutdanning, er mer åpne for endringer. Hun forklarer dette med at faglig trygghet gir bibliotekaren økt trygghet når omgivelsene endrer seg og et større repertoar for å håndtere endring.

I overensstemmelse med kompetansebehovet?

Når sosiale ferdigheter vektlegges så høyt, stiller det store krav når det gjelder rekruttering av

studenter og som ferdige profesjonsutøvere. Her har både utdanningsinstitusjonene og praksisfeltet et ansvar. Praksisperiodene vil være sentrale for å gi et sannferdig bilde av hva det innebærer å være bibliotekar. Det er mange år siden en bibliotekar kunne gjemme seg blant reolene eller i katalogavdelingen for å slippe kontakt med publikum. Utdanningen har tilsvarende et ansvar for å veilede studenter ut av yrket når de opplever at studenten ikke vil ha mulighet til å jobbe som bibliotekar etter dagens krav.

Fagområdene katalogisering, klassifikasjon og indeksering er viktige "tekniske" kunnskaper for å forvalte fysisk og digital samling. Det handler om å forstå hva som ligger bak systemet for å kunne drive gjenfinning best mulig. Hvis en ser på kakediagrammet med oppsummering av svar på Bibliotekmøte 2012, finner en ikke igjen denne kompetansen. Våre foredrag under *Nye blikk på bibliotekarers rolle* kan ha gitt noen føringer, men vi antar at denne kompetansen tas for gitt som del av vår kjernekompetanse. Men, hvor synlig er brukeren i disse tekniske bibliotekfagene?

Våre respondenter og Olander mener at de viktigste kompetansene er sosiale ferdigheter og det å kunne kommunisere med brukerne. Dette handler ikke bare om kommunikasjon på individ- og gruppenivå, men også på organisasjonsnivå. Spørsmålet er hvor stor plass dette «emnet» har i utdanningen og i praksisfeltet. Lærer vi dette, innehar vi den kompetansen eller trengs det mer øving?

Tiltak i praksisfeltet kan være kollegaveiledning, skape arenaer for å diskutere nyere forskning

om ulike metoder og innhente andres erfaringer. Dersom en skal ta praksisfeltets erfaringer på alvor, trengs det mer formell utdanning også. Vekten på alt som går inn under sosiale og kommunikative ferdigheter bør bli større i bachelorutdanningen, men bør også gjenspeiles i etterutdanninger og i kurstilbud.

Utvikling av den faglige samtalen mellom utdanningen

og praksisfeltet om hvilke ferdigheter fremtidens bibliotekarer trenger, er sentral for å komme brukeren bedre i møte. For at bibliotekene skal fungere som lærende organisasjoner, må bibliotekansatte være åpne for nye måter å jobbe på for å forbedre eksisterende praksis. Bibliotekfeltet er avhengig av å jobbe på en måte som fremmer refleksjon og kritisk blikk på praksis. ■

Lesetips

Aabø, S., Audunson, R. & Vårheim, A. (2010). How do public libraries function as meeting places. I: *Library & Information Science Research* 32 (1), 16–26. Lastet ned 26.09.2012: <https://oda.hio.no/jspui/bitstream/10642/335/2/503013.pdf>

Jarning, H. (2006). Dewey Square: Lærerarbeid, didaktikk og improvisasjon. I: *Improvisasjon. Kunsten å sette seg selv på spill..* Oslo: N.W.Damm & Søn. s. 215–237

Olander, B. (2012). Shaping the

Information Professional of the Future. Evidence Based Library and Information Practice, North America, 5, mar. 2010. Lastet ned 22.10.2012: <http://ejournals.library.ualberta.ca/index.php/EBLIP/article/view/7403>.

Leve biblioteket

» Noen kommuner sparer seg til åndelig armod ved å stenge bibliotekene og bytte ut bibliotekarene med frivillige entusiaster. Det svarer til å gi Ungdommens Røde Kors ansvaret for primærhelsetjenesten, skriver spaltisten Sven Egil Omdal, som i Adresseavisen går ut med et kraftig forsvar for det gammeldagse biblioteket og et tilsvarende hardt angrep på det konservative tidskriftet Minerva, som han

mener vil ha en slutt på «den markedsfiendtlige gratislesningen». Men alt kan ikke digitaliseres, skriver Omdal, som blant annet nevner at biblioteket i Trondheim i fjor arrangerte 450 møter, opplesninger, konserter og debatter, med 1,1 millioner besøkende.

Det er derfor ikke Lerkendal eller Nidarosdomen som er byens viktigste offentlige arena – det er biblioteket, mener Omdal i innlegget.

www.biblioteksentralen.no

Biblioteksentralen

MED RIKTIG "FOKUS"

FÅR DU ET BEDRE SKOLEBIBLIOTEK

- BOKPAKKER TIL SKOLEBIBLIOTEK

Bokvalget er en morsom og utfordrende del av jobben, men det er tidkrevende. Løsningen er et abonnement på FOKUS.

Et abonnement på Fokus vil sikre deg ett eksemplar av de viktigste bøkene for målgruppen tidlig. Bokvalget blir foretatt sentralt av Biblioteksentralens konsulenter som kjenner skolens behov og læreplaner, og som i tillegg vet hva som er tilgjengelig på markedet. Bøkene leveres hylleklare og katalogisert. **Ta kontakt i dag!**

Alt du trenger fra A til Å
også på nett

Hva skal vi med Na

Nasjonalbiblioteket er en ung institusjon, med en allerede bemerkelsesverdig og tildels turbulent historie. Ved flere anledninger har spørsmålet vært stilt om hva vi egentlig skal med denne skapningen? Biblioteket vil til neste år – i 2013 – runde 15-årsmerket. Med denne milepælen i sikte kan det så smått være tid og grunn til å koste på oss noen refleksjoner over bibliotekets funksjon og rolle som en tung nasjonal kultur- og samfunnsinstitusjon.

Monumental tenåring. Nasjonalbiblioteket overtok formelt de nasjonalbibliografiske funksjonene fra Universitetsbiblioteket i Oslo i 1999, og fyller dermed 15 år i 2013.

Nasjonalbiblioteket?

Vi begynner med turbulensen anno 2012. Når spørsmålet «Hva skal vi med bibliotekene?» rett som det er reises i det offentlige rom, er det fremfor alt på bakgrunn av at digitaliseringen av informasjon er i ferd med å undergrave bibliotekets kjernefunksjoner. Hvordan skal vel bibliotekenes papirberg kunne hamle opp med utfordringen fra

e-boken? Dette er problemstillingen som berører bibliotekvirksomhet og –drift generelt, og har utløst en debatt som til fulle er relevant også for Nasjonalbibliotekets vedkommende. Blant landets biblioteker står Nasjonalbiblioteket samtidig i en særstilling, hvor også andre aspekter av mer eksistensiell karakter – herunder spørsmålet om dets angivelige samfunnsoppdrag – fortjener å gås etter i sømmene.

Morgenbladet, nok en gang

Nasjonalbiblioteket er en ung institusjon, med en allerede bemerkelsesverdig og til dels turbulent historie. Etter at det et par års tid hadde vært relativt stille i så hen-seende, skulle bibliotekets videreverdigheter høsten 2012 igjen bli en snakkis i det segmentet av det offentlige ords kifte hvor vårt kultokratiske kommentariat huserer. Som ved flere tidligere høve, var det også denne gang *Morgenbladet* som skulle stikke hull på byllen – nærmere bestemt ved Bjarne Riis Gundersens artikkel «Taust og selvcentrert» 25. oktober 2012. Temaet ved denne anledningen var påstanden fra det som kalles sentrale aktører i bibliotek-Norge om at Nasjonalbiblioteket gjør en for dårlig jobb som lokomotiv for folkebibliotekene. Og problemets rot identifiseres ved henvisning til én konkret tildragelse: I 2010 ble ABM Utvikling – statens uavhengige forvaltningsorgan for arkiv-, bibliotek- og museumsdrift – lagt ned av den rødgrønne regjeringen, etter initiativ fra daværende kulturminister Trond Giske.

Mye kan sikkert sies om den rødgrønne regjeringens kulturpolitiske disposisjoner – også når det gjelder bruken av konstruksjonen ABM Utvikling som verktøy for å fremme radikale kulturpolitiske mål. Dette er forøvrig en geskjeft som har rammet landets muséer i vesentlig sterkere grad enn bibliotekene. Gjennom en hardhendt fusjonspolitikk maktet således Kulturdepartementet i selve «Mangfoldsåret 2008» å redusere antallet muséer her i landet fra 800 til 100 – en prestasjon som på 1960–70-tallet ville ha blitt fordømt av landets «progressive» presseorganer under fy-ordet «strukturrasjonalisering».

Men denne gangen var det bibliotekene det skulle handle om, og den nedleggelsen – eller rette-re, oppsplittingen – som fant sted, innebar blant annet at organets ansvarsområder ble delt i to: B-en for biblioteksutvikling ble overført til Nasjonalbiblioteket, der Vigdis Moe Skarstein var toppsjef. Arkiv- og museumsbiten ble underlagt Kulturrådet, der Moe Skarstein lenge hadde vært leder.

Dobbeltrolle

Gjennom denne omorganiseringen fikk Nasjonalbiblioteket en dobbeltrolle, som både aktør (et selvstendig bibliotek) og som forvaltningsorgan (overordnet organisator) på bibliotekfeltet. At dette oppleves som problematisk av mange, er knapt å undres over. Blant annet har interesseorganisasjonen Norsk Bibliotekforening gitt uttrykk for bekym-

Av Odd Gunnar Skagestad. Skagestad arbeider til daglig i UD. Han er en aktiv skribent og samfunnsdebattant, og har tidligere hatt artikler i bl.a. Samtiden, Nytt Norsk Tidsskrift og Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift.

Styrke. Nasjonalbibliotekets dobbeltrolle er en styrke, ikke en ulempe, mener Svein Arne Tinnesand (Foto: Odd Letnes)

ring over Nasjonalbibliotekets dobbeltrolle – at bibliotekets egeninteresse kan komme i konflikt med direktoratollen. Det fremkommer imidlertid at direktøren for institusjonens Sekretariat for bibliotekutvikling, Svein Arne Tinnesand, er av en annen oppfatning: Nasjonalbibliotekets dobbeltrolle som aktør og utviklingsorgan er en styrke, ikke en ulempe, for bibliotekbransjen.

Denne problemstillingen så vel som andre av de sider ved Nasjonalbibliotekets ulike virksomheter som for tiden debatteres, aktualiserer spørsmålet om hva som bør være institusjonens grunnleggende oppgaver og funksjoner. Kort sagt: Hva skal vi egentlig med Nasjonalbiblioteket?

Gjøkeredet

På den fordums Drammensveien (nå Henrik Ibsens gate), ved Solli Plass i Oslo, ligger en staselig granittbygning, oppført i årene 1914–22 i ny-barokk stil. «Universitetsbiblioteket» står det med store bokstaver, hugget inn i fasadens tunge stenblokker som et varig og uforanderlig budskap om hva slags institusjon som her skulle ha permanent oppholds-

sted. Varig, uforanderlig og permanent? I 1998 ble Universitetsbiblioteket forvist til et nytt bygg på Blindern, mens den monumentale borgen (med mesteparten av innmaten) på Drammensveien ble overtatt av en nyopprettet instans ved navn *Nasjonalbiblioteket*. En fremmed fugl hadde inntatt redet, i stillhet og uten at det stod klart for de fleste hva dette skulle innebære. Hva var egentlig poenget?

I Kunnskapsforlagets *Store Norske Leksikon* kan vi lese at «et nasjonalbibliotek er et bibliotek som har til oppgave å samle og gjøre tilgjengelig den nasjonale litteraturen», og at «de fleste land har nasjonalbibliotek». I Norge hadde denne oppgaven siden 1883 vært tillagt Norske Avdeling ved Universitetsbiblioteket i Oslo – en ordning som visstnok fungerte greit nok så lenge den varte. Dette så meget mer som andre viktige tilgrensende eller supplerende oppgaver ble betryggende ivaretatt av en oppegående Riksbibliotekjenteste, samtidig som vi hadde selveste Riksarkivet i baklabb for å sikre Rikets langsiktige hukommelse. Og i disse internett-tider, i et land med overetablering av kommunale folkeboksamlinger og verdens høyeste tetthet av private biblioteker, skulle man tro at folkets og nasjonens behov for et rikholdig og tilgjengelig tilfang av trykte skrifter og dokumentarisk kildemateriale var behørig ivaretatt.

Byggeprosess

Våre øvrigheter syntes øyensynlig ikke det. Åpenbart mente man at det ikke var tilstrekkelig at vi allerede hadde et velfungerende nasjonalbibliotek i gavnet. Vi måtte også ha et i navnet, et skikkelig prangende ett. Men den gamle kåken var selvsagt

ikke bra nok. Den måtte renoveres, rehabiliteres, moderniseres og utvides.

Den 16. august 2005 var man i mål: Etter en drøyt tre år lang ombyggingsprosess, med en kostnadsramme på 400 millioner kroner, var bibliotekets ny-restaurerte Oslo-avdeling endelig tilgjengelig for publikum – en begivenhet som ble gjenstand for stor virak, åtgau, fagnad, festivitas og panegyrisk medieoppmærksomhet.

Og her var saktens en del å beskue. Fortsatt prydet det gamle navnet «Universitetsbiblioteket» hovedfasaden, men bak den ærverdige rød-grå praktbygningen var det nå blitt heftet på et tilbygg i den ny-brutalistiske stilen som visstnok er obligatorisk når klassisk monumentale byggverk i landets hovedstad utvides: Et tilbygg i grell kontrast til den opprinnelige bygningsmasse. For såvidt hadde bibliotekets direktør Vigdis Moe Skarstein – med den staute stillingsbetegnelsen Nasjonalbibliotekar – sine ord i behold når hun uttalte til media at «Nasjonalbiblioteket er kontrastenes hus». Og hun tilføyet for godt mål at «Nasjonalbiblioteket har som mål å bli ett av Europas mest spennende og moderne nasjonalbibliotek». En spenstig programerklæring!

Det nasjonale gjennombrudd

Begivenheten kunne lede tanken i retning av det engelske munnhell «What's in a name?» Den pompøse benevnelsen *nasjonalbibliotek* var ingen tilfeldighet. Her stod vi overfor en forsinket utløper for ikke å si et etterslep av det 19. århundres norske nasjonsbyggingsprosjekt. Det nyskapte prestisjebiblioteket hadde kostet flekk – for såvidt greit nok, for den gamle bygningens fasiliteter

var utvilsomt modne for modernisering.

Men her lå det i bunnen noe mer enn praktiske og prosaiske hensyn og behov: Hva gjør man ikke for å demonstrere at vi er en kulturnasjon, vi også? Og de nasjonale strømninger – for ikke å si «det nasjonale» – er en umiskjennelig trend i tiden. Særlig interessant har det vært å registrere hvordan den nasjonale dimensjon er blitt styrket på kulturlivets mange ulike felter. For eksempel snakket landets idrettsbyråkrater og sportsjournalister på 1980–90-tallet til stadighet om behovet for å bygge såkalte «riksanlegg» for de enkelte idrettsgrener – det være seg fotball, friidrett, ski eller skøyter. I dag har ordet «riksanlegg» forsvunnet ut av språket, i det 21. århundre er det «nasjonalanlegg» som gjelder. I skoleverket opererer man med noe som kalles «nasjonale prøver» – ikke pga. deres spesielt nasjonale egenart, men fordi de presumptivt skal anvendes på riksdekkende basis.

Og da hovedstadens ledende kunstgallerier og -muséer kort tid etter tusenårskiftet ble tvangsfusjonert inn i én superinstitusjon, var det nærmest en selvfølge at nyskapningen måtte få det tidsriktige navnet «Nasjonalmuséet for kunst». Parallelt har vi opplevet hvordan oppførelsen av et operahus i Bjørvika til det kjedsommelige er blitt solgt inn, profilert, lovprist og skamrost som en «nasjonal begivenhet», «et nasjonalt løft» og et «nasjonalt ikon».

Det er en trend som faller sammen med vår tids mest motepregede utenrikspolitiske satsingsområde: «Public diplomacy» med hovedvekten på blankpussing av den nasjonale omdømmedimensjon. En ekser-

sis hvor spinn omkring merkelapper som «den humanitære stormakt», «den moderne høyteknologi- og miljønasjonen» og ikke minst «kulturnasjonen» skal løfte frem et nasjonalt image med høy feelgood-faktor.

Signalbygg og historieløshet

Er det folkeopplysningens sammenbrudd, vår tiltagende historieløshet, som så krampaktig søkes tilslørt gjennom de selv suggererende besvergelsene om «kulturnasjonen Norge» – et konsept som partout skal sannsynliggjøres og materialiseres gjennom omorganiseringer, navneendringer samt produksjon av nye såkalte «signalbygg»? Er det vårt utrygge og uformuende forhold til landets tusenårige historie – følelsen av at vi som nasjon har noe å bevise – som gir nasjonsbyggingsstrevet en slik renessanse? Er betoningen av «det nasjonale» et uttrykk for en ubevisst hang til å sette vår nasjonale egenart («etnisk norske verdier») i høysetet? Eller er det bare et utslag av slapp språkbruk og bevisstløs verbal flokkmentalitet? Slik kan man saktens spekulere.

Til spørsmålet om hva vi skulle med Nasjonalbiblioteket, måtte svaret i utgangspunktet være at det skal ivareta de funksjoner som allerede på forhånd hadde vært håndtert på betryggende vis. Som navnet gir et hint om, må institusjonen videre antas å representere en markering av kulturlivets nasjonale dimensjon, herunder fronte vår nasjonale egenart. I tillegg er den nødvendigvis også en fristende arena for å tilfredsstille kultokratiets virketrang, maktbrynde og forfengelighet. Om dette er noe som vi egentlig har bruk for, får være en annen sak.

Som ved en lykkens tilfeldig-

Visjonær. Vigdis Moe Skarstein er visjonær. Men ingen blir, som det står skrevet, profet i sitt eget land. (Foto: Nasjonalbiblioteket)

het fant åpningen av det ombygde og nydefinerte bibliotekpalasset i august 2005 sted samtidig med at Den internasjonale sammenslutning av bibliotekforbund – «International Federation of Library Associations» (IFLA) – holdt sin verdenskonferanse i Oslo, med H.M. Kongen som høy beskytter og daværende kulturminister Svarstad Haugland som åpningsattraksjon. Slikt blir det synergier og publisitet av. Således brakte *Aftenposten* et tolv-siders annonsebilag for «IFLA 2005», hvor man kunne lese store og svulstige ord om Norges nye Nasjonalbibliotek – «et multimedialt kunnskaps- og kultursenter fylt med spennende kontraster». Om språkbruken neppe var sarkastisk ment, brakte den like fullt assosiasjoner i retning av slike gamle kjenninger fra dyeriket som kalkuner og hvite elefanter.

På sporet av den tapte tid: Kulturdebatten anno 2005

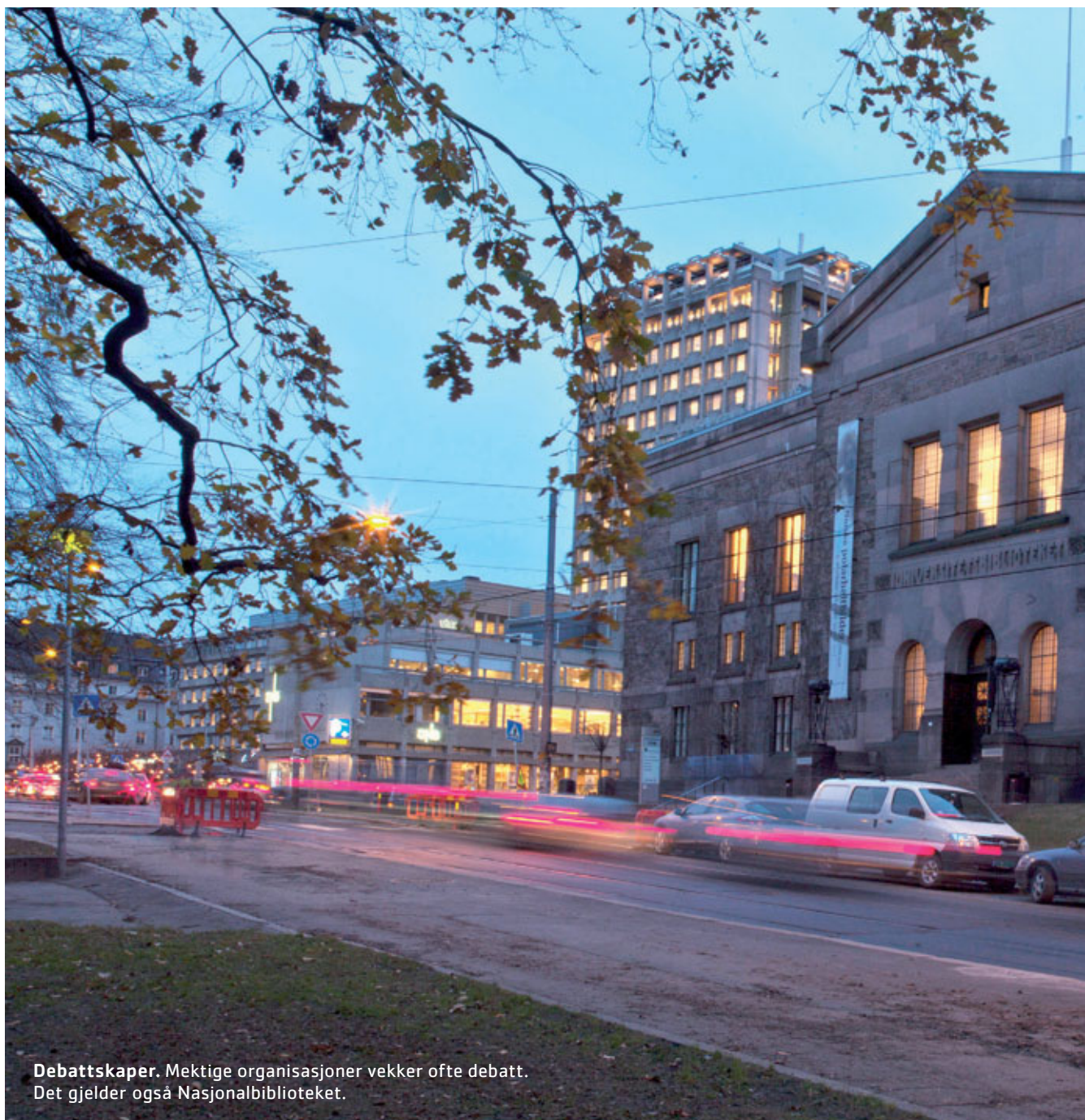
Den særnorske *kulturdebatten* (et like årvisst sommerfenomen som agurktid og feilslåtte værvarsler) gjennomgikk sommeren 2005 en relativt slapp og begivenhetsløs fase, med påtagelig lav intensitet. Hverken Quartfestivalen (hvem husker vel

«fuck-for-forest»-stuntet?), Tullinløkka's oppblåsbare kyssefrosk eller Nye Bislett Stadion maktet å inspirere våre kulturorganer til innovasjon og kreativitet i bruken av esoteriske ukvemsord, eller til å holde sin sedvanlige standard med hensyn til verbale lyskespark. Det stod imidlertid allerede på et tidlig stadium klart at en begivenhet

som ferdigstillelsen av Nasjonalbiblioteket ikke kunne gå upåaktet hen. Hendelsen ble da også i augustdagene 2005 gjenstand for bred mediedekning, tildels preget av ansatser til en kulturdebatt.

Aftenposten, som undertiden bringer meninger om mangt, valgte en litt pussig omgående manøver: I en artikkel 13. august kunne således avisens kulturredaktør Per

Anders Madsen fortelle at «Presset mot biblioteket og dets grunnverdier kommer ikke bare utenfra, som trusler om kutt og nedleggelse. Det kommer også innenfra, fra biblioteksektoren selv». Som om ikke det var nok, brakte avisen neste dag på kronikkplass et varsko om at «Hvis dagens biblioteker ikke bevarer kontaktflaten til hele befolkningen, mister de sin

Debattskaper. Mektige organisasjoner vekker ofte debatt. Det gjelder også Nasjonalbiblioteket.

styrke, som samfunnet er avhengig av at de har». Og, for riktig å gni budskapet inn, fulgte man på lederplass 16. august opp med følgende appell: «Det er vårt håp at oppmerksomheten om bibliotekenes betydning som både det nye Nasjonalbiblioteket og den internasjonale bibliotekkongressen har gitt, kan bli en vekker både for sentrale og lokale myndigheter».

Kloke ord, kan hende, men med et umiskjennelig preg av det berømmelige høflige host i lovotten. Iallfall knapt av en slik sluggerkarakter at de kunne få våre mest profilerte kulturdebattanter til å slenge røven i taket.

I en stort oppslått artikkel under overskriften «Uro i Nasjonalbiblioteket» forsøkte derimot *Morgenbladet* 12. august å slå an

toner som erfaringsmessig burde gi skikkelig gjenklang. Her stod det å lese at bibliotekets leder Vigdis Moe Skarstein ble anklaget «for å skape en lukket organisasjon uten åpen meningsutveksling». Bladet kunne fortelle om utbredt misnøye blant de ansatte, som var redde for å snakke ut, grunnet Skarsteins detaljstyrende og egenrådige lederstil. Ytringsfrihet kan være besværlige greier.

Puddeljournalistikk

Slike foruroligende forlydender slapp man heldigvis å bli eksponert for i *Dagbladets* glatte ukebilag *Magasinet* 13. august. Her ble Vigdis Moe Skarstein (som i tillegg til et knippe øvrige offentlige maktverv den gang også fortsatt var leder for Norsk Kulturråd) hedret med et tosiders portretintervju. Bladets velkjente puddeljournalistikk kom her spesielt godt til sin rett i gjengivelsen av nasjonalbibliotekarens eigode og klargjørende uttalelser, hvor den sannhetssøkende leser blant annet kunne finne arkiveringsverdige høydepunkter som «Det er ikke sånn at bibliotekarer er sinte og kjedelige. Det er bare en myte». Som vårt fordums komikerpar Wesensteen ville sagt det: «Og takk for dét!»

Det var likevel ikke mulig å slippe unna det faktum at vår hjemlige norske kulturdebatt årvisst følger et mønster med faste og forutsigbare ingredienser, som – litt avhengig av hvilket anliggende som til enhver tid står på sakskartet – sauses sammen i varierende blandingsforhold: Lokalisering, finansiering, organisering, samarbeidsvansker og personfokusering. Et representativt eksempel var *Morgenbladets* oppsummering av det lille tilløp til kulturdebatt som fant sted i forkant av den høytidelige åp-

ningen av vår prektige nye nasjonale kulturinstitusjon:

«Slik sett føyer også turbulensen rundt nasjonalbibliotekaren seg inn i et større kulturpolitisk mønster. De siste årene har flere viktige kulturinstitusjoner vært gjenstand for store sammenslåinger og nasjonale omorganiseringsprosesser. Både ved Nasjonalbiblioteket, Kunsthøgskolen i Oslo og Nasjonalmuseet for kunst har man fått inn handlekraftige ledere med stor ryggdekning i Kulturdepartementet – [...]. Og i alle tilfellene har de ansatte beskyldt ledelsen for demokratisk underskudd i omstillingsprosessen».

Slugger. Nasjonalbiblioteket skal være en kunnskapsinstitusjon – og ikke et kulturelt allaktivitetssenter, mener professor Rune Slagstad. (Foto: Høgskolen i Oslo)

Utvilsomt riktig og viktig nok. Men var det noen som fikk med seg *hvorfor* Universitetsbiblioteket måtte lemlestes, raseres og forvises, og hva vi egentlig skulle med Nasjonalbiblioteket?

Fra en passant til post festum. En analyse og en advarsel

Svar kan stundom være å finne der man minst venter det. Idéhistorikeren Rune Slagstad hadde tidligere demonstrert sin side-sporpregede forståelse av kultursamfunnets åndelige kraftlinjer, virkemåte og funksjon i sin besynderlige men ofte siterte tese om at «*de nasjonale strategier*

kommer alltid for sent». Den som hadde fornøyelsen av å lese hans store og dyptloddende artikkel «Nasjonalbiblioteket som samfunnsinstitusjon» i *Morgenbladet* 2. september 2005, skulle imidlertid få blikket åpnet mot et kulturpolitisk landskap hvor en bevisst og destruktiv politisk strategi trådte frem i et klart relieff som avtegnet et illevarslende mønster.

Med utgangspunkt i det forhold at «opplevelse» er et av de nyordene som er kommet i stedet for «dannelse», gjorde Slagstad seg den refleksjon at dersom biblioteket skal gi opplevelser, må det først og fremst være *leseropplevelser*. Det må gjerne være en opplevelse å være i et bibliotek, men det må ikke være en opplevelse som blir en distraksjon. Opplevelses-ekspansjonen kan trygt overlates til de mange andre opplevelsesagenturene. Kulturlivets ulike institusjoner hadde – påpekte Slagstad – fått en tendens til å konvergere mot det samme: *Event*-kulturens utallige opplevelsestilbud, med en uthuling av institusjonenes egenart.

Tilsvarende settes den institusjonsspesifikke kompetansen under press. Som et nærliggende eksempel viste artikkelforfatteren til det nyfusjonerte Nasjonalmuseet for kunst, hvor det var betydelig uro over hvordan det i det lange løp ville gå med den profesjonelle fagligheten og dermed forvaltningen av samlingene. En uro som imidlertid ble effektivt undertrykket: Den som måtte finne på å ytre seg, fikk raskt melding om innordning i rekkene.

I tillegg bemerket Slagstad at etableringen av et nytt nasjonalbibliotek i seg selv har brodd mot ideologien om «det postnasjonale». I etableringen ligger en nor-

mativ intensjon: Nasjonalbiblioteket skal på bibliotekfeltet spille en formende rolle som standardsettende og standardforvaltende. Det skal rett og slett ha en *nasjonal dannelsesfunksjon* i forhold til biblioteksverdenen og i forhold til dens eget bidrag til institusjonell identitetsforvirring: På den ene side bedriftslivets omforming av bibliotek til «informasjonssenter», «dokumentasjonssenter» og lignende; på den annen side fagbibliotekenes omdøping til «læringssenter».

Rune Slagstad frem fra glemselen – men hva så?

Idéhistoriker Slagstad likte ikke det han så, og han sa fra hvordan han syntes det burde være: Nasjonalbiblioteket er og skal være en kunnskapsinstitusjon – og ikke et kulturelt allaktivitetssenter. Institusjonens posisjon og eksistensberettigelse beror til syvende og sist på dens faglige kompetanse og nivå.

På dette punkt kunne noen hver finne det fristende å utbryte «Tiltredes!», dog med den tilføyelse at da burde vi aller helst ikke ha noe Nasjonalbibliotek. Logikk og erfaring tilsier at de relevante kunnskapsfunksjoner best ville kunne ivaretas innen de tradisjonelle institusjonelle rammer, uforstyrret av et overstyrende organ med ambisiøse nasjonale dannelsesprerogativer av tverrsektoriell, grenseoverskridende, begrepsutvidende og til syvende og sist av autoritær samfunnsomformende art.

En såvidt radikal anskuelse syntes Slagstad imidlertid ikke å ha noe ønske om å målbære, selv om han åpenbart var lite komfortabel med det dekonstruktivistiske prosjekt som det nye Nasjonalbiblioteket fremstod som en legemliggjørelse av.

Uansett burde det nå etter hvert være på tide at Slagstads analyse og hans advarsel trekkes frem fra glemselen og anerkjennes som et innsiktsfullt bidrag til den kulturdebatten som det aldri ble noe av – før det var for sent. I så måte kan hende en paradoksal bekreftelse på hans egen tese om de nasjonale strategers ulykksalige tilbøyelighet til først å komme på banen når det allerede er for sent?

I mellomtiden kan vi bare konstatere at bibliotek-Norge Anno 2012 er kommet enda et stykke videre på den veien som Slagstad i 2005 advarte mot. I forslaget til ny bibliotekslov, som nylig har vært ute på høring, ligger det således en ny formålsparagraf (§ 1), hvor det heter at bibliotekene skal være «en møteplass og en arena for offentlig debatt». Så kan noen hver reflektere over det forhold at vi i dagens Norge har flere møteplasser og arenaer – fysiske, papirbaserte og digitale – for offentlig debatt enn noen gang før.

Oppblussing i 2012

Bortsett fra den smule uro som oppstod i forbindelse med oppsplittingen av ABM-Utvikling i 2010, hadde det i de syv årene som er gått siden den høyprofilerte oppstarten i 2005 vært relativt stille om Nasjonalbiblioteket – frem til den debatten som smatt frem fra treverket høsten 2012. Vi kan formodentlig ta det som tegn på at institusjonen har gjort en god jobb – ut ifra de føringer og forutsetninger som i sin tid ble lagt til grunn. Endog Norsk bibliotekforenings leder Ingeborg Rygh Hjorthen medgir i samtale med *Morgenbladet* 26. oktober 2012 at «Institusjonen oppfylles sitt mandat som nasjo-

nalt bibliotek på en strålende måte». Men et slikt skussmål betyr ikke at vi dermed kan sies å være kommet nærmere noe klart svar på spørsmålet om hva vi egentlig skulle med Nasjonalbiblioteket. OK, kan hende en god jobb, men er det nok til å gi en kulturinstitusjon – som ovenkjøpet er en tung, kostbar og mektig samfunnsinstitusjon – dens *raison d'être*?

Det grunnlovsgitte oppdrag

Svar kan undertiden også komme der man nettopp burde vente det, så som fra institusjonen selv. Med sin gildt påkostede promosjons-publikasjon *NB21* (hefte nr.1/2008) gav Nasjonalbiblioteket oss en skikkelig øye-åpner, for ikke å si en aha-opplevelse. I sin ytterst leseverdige og tankevekkende lederartikkel under overskriften «Kunnskapsbasert formidling» presenterte direktør Vigdis Moe Skarstein en programerklæring hvor nøkkelordet er «infrastrukturkravet», slik dette er knesatt i Grunnlovens § 100.

Infrastrukturkravet, smak på ordet. Vi har her å gjøre med et nyskapt konsept som på forsommeren 2008 fikk sitt gjennombrudd i den offentlige debatt om ytringsfrihetens kår i Fedrelandet. I sin kronikk «Den totalitære lengsel» i *Aftenposten* 3. juni 2008 introduserte således advokat Anine Kierulf og professor Helge Rønning et uttrykk som fortsatt tør være ukjent for mange, men som fortjener nærmere saumfaring: «*Grunnlovens infrastrukturkrav i den nye § 100*». Hva i all verden skulle dette bety?

Grunnlovens § 100 (dvs. den opprinnelige, inntil år 2004 uendret fra 1814) omfatter to forhold. Det første er *trykkefrihet*, som knesettes med visse

forbehold og begrensninger. Det andre er *ytringsfrihet*, som gjelder kategorisk og ubegrenset.

Stortinget vedtok imidlertid i 2004 å utvide § 100 med en rekke nye elementer, slik at paragrafen nå totalt er ca. tre ganger så lang som før. De mange nye og ordrike formuleringene har gjennomgående kvalifiserende karakter, hvor det punkt for punkt i ulne vendinger («særlig tungtveiende hensyn» m.v.) gis uttrykk for de begrensninger som våre lovgivere mener at ytringsfriheten skal være undergitt. Og når vi kommer til paragrafens siste ledd, ser vi at temaet ikke er ytringsfrihet i det hele tatt, men statens oppgaver. Her heter det at «*Det paaligger Statens Myndigheder at lægge Forholdene til rette for en aaben og oplyst offentlig Samtale*». Det er denne passusen som blant de innvidde har fått betegnelsen «infrastrukturkravet».

Blant dem som begjærlig grep fatt i den nye Grunnlovsparagrafens operative føringer, var altså vårt

Nasjonalbibliotek. Innledningsavsnittet i ovennevnte lederartikkel i NB21 (nr.1/2008) hadde følgende ordlyd:

«I 2004 ble grunnlovens § 100 om ytringsfrihet endret. Den nye paragrafen har gitt et sterkere lovfestet vern av ytringsfriheten her i landet. Den baserer seg på en tillit til fornuften i det offentlige rom der det at ytringer møter motytringer fungerer som en beskyttelse for den enkeltes rett til å ytre seg.

Infrastrukturkravet – Vi oppnår kompetanse og gjør oss opp våre meninger gjennom at de brytes i møte med andre og deres argumenter. En slik tillit forutsetter imidlertid et opplyst samfunn hvor alle har tilgang til informasjon og kunnskap. Vedlikehold og utvikling av det offentlige rom er en viktig forutsetning for en åpen og opplyst samtale. En viktig forutsetning for at ytringsfrihet og informasjonsfrihet skal kunne finne sted, er derfor at forholdene legges til rette i samfunnets infrastruktur. I arbeidet med grunnlovsforslaget ble det derfor eksplisitt påpekt at staten har ansvar for å legge til rette for individer og grupperes faktiske ytringsfrihet».

At Nasjonalbiblioteket fant det rent ut sagt uimotsåelig fristende å ta Grunnlovens reviderte ytringsfrihetsparagraf til inntekt for institusjonens egen oppfatning av sitt samfunnsoppdrag og sitt eget selvilde, er forståelig. Når Moe Skarstein imidlertid hevdet at den nye paragrafen hadde gitt et sterkere lovfestet vern av ytringsfriheten her i landet, er dette positivt feil. Som nevnt ovenfor, inneholder den nye paragraftekten en rekke ordrike formuleringer som gjennomgående gir uttrykk for *begrensninger* i ytringsfriheten. Spesielt gjelder dette i forhold til den uten sammenligning viktigste

bestemmelsen i vår Grunnlovs gamle § 100: *«Frimodige ytringer om Statsstyrelsen og hvilkensomhelst anden Gjenstand ere Enhver tilladte»*. Denne setningen ble riktignok beholdt i den nye paragrafen, som imidlertid også inneholder en viktig unntaksregel i form av følgende tilføyelse: *«Det kan kun sættes slige klarlig definerede Grændser for denne Ret, hvor særlig tungtveiende Hensyn gjøre det forsvarlig holdt op imod Ytringsfrihedens Begrundelser»*. Hva slags «tungtveiende hensyn» lovgiverne hadde i tankene, var og er uklart, men det burde ikke være vanskelig å se at dette innebar en vesentlig uthuling av ytringsfriheten. Mer spesifikt betydde denne tilføysen en utvetydig advarsel til statens ansatte mot å gi uttrykk for synspunkter som måtte avvike fra de til enhver tid autoriserte meninger.

Tilbake til fremtiden – har vi den nå?

Men det er først og fremst *infrastrukturkravet* – myndighetenes plikt til *«at lægge Forholdene til rette for en aaben og oplyst offentlig Samtale»* – som Nasjonalbiblioteket legger til grunn for sin uttalte forståelse av institusjonens samfunnsoppdrag. Et utvilsomt aktverdig formål, som kan hende lyder både velment og betryggende, ja, rent ut sagt varmt og inkluderende?

Men dette er faktisk en bestemmelse som i realiteten innebærer en svekkelse, snarere enn en styrkelse, av ytringsfrihetens kår: At det er en statlig oppgave å legge premissene for den offentlige meningsdannelse, er en konstruksjon som vi kjenner fra totalitære samfunn – stater utstyrt med særskilte «informasjonsdepartementer» o.l. for slike formål

– med andre ord land som det ikke burde være naturlig for kulturens Norge å sammenligne seg med.

Etter en mangeårig etablerings- og konsolideringsfase fremstår vårt Nasjonalbibliotek i dag som en selvbevisst organisasjon, med en ledelse som utvetydig har lagt for dagen sterke ambisjoner om å spille en aktiv rolle i samfunnsutviklingen. Bibliotekets appetitt i så måte ble tydelig demonstrert i januar 2010 da strukturrasjonaliseringsbølgen rammet «Senter for Ibsen-studier», som hadde hatt tilholdssted i det gamle Observatoriet nær Solli Plass. Senteret, som ble hevdet å ha den mest omfattende samling av bøker, brev og annet materiale av og om Henrik Ibsen ble nedlagt, og samlingen splittet opp og flyttet – noe til Universitetet på Blindern, mesteparten til Nasjonalbiblioteket.

Retorikken og evnen. Som forvalter og formidler av et enormt kunnskapstilfang, besitter Nasjonalbiblioteket midler og ressurser til å kunne spille en betydelig påvirkningsrolle. Med *«infrastrukturkravet»* som ankerfeste tilkjenner biblioteket at man dessuten har tatt mål av seg til å forvalte de elementer av vår grunnlovfestede ytringsfrihet som går ut på å legge forholdene til rette for en «aaben og oplyst offentlig Samtale».

Og det er her varsellampene burde begynne å lyse. Nasjonalbiblioteket gjør formodentlig en god jobb innenfor sine kjerneoppgaver. Med hensyn til ambisjonene om å legge premisser for den offentlige meningsdannelse, må det likevel være lov å tro og håpe at retorikken er mer høypent enn evnen. ■

Levende bøker i Bergen

» I oktober var det anledning til å møte både «Elskeren» av Marguerite Duras og «Sataniske vers» av Salman Rushdie på Bergen offentlige bibliotek, i form av personer som hadde lært seg disse bøkene utenat, og som nå leste dem opp etter hukommelsen.

Innslagene inngikk i arrangementet «Oktoberdans», og

i alt hadde sju forskjellige mennesker lært seg sju forskjellige bøker. En av tankene var ifølge Bergensavisen å levedejøre den amerikanske forfatteren Ray Bradburys roman «Fahrenheit 451» som foregår i et framtidssamfunn der alle bøker er forbudt, men der en undergrunnsbevegelse holder dem i live ved å lære dem utenat for å bevare dem.

Arne Garborg på plass i Tvedestrand

» En av Norges største forfattere og fritenkere, Arne Garborg, fikk i oktober sin egen plass i Tvedestrand, og som seg hør og bør, utenfor biblioteket. Plassen har dermed fått navnet Arne Garborgsplass, og dikteren fikk også en egen byste der, melder Agderposten.

Arne Garborg, som kom til Tvedestrand som ung mann, hadde noen av sine viktigste formende år der, og grunnla også avisen Tvedestrandsposten. Avisens nåværende redaktør Marianne Drivdal avduket bysten og skuespiller Ane Dahl Torp leste «Haugtussa».

Nyåpning feiret i Ålesund

» Etter nærmere ett år med oppussing, stengte dører og bråk og støy ved biblioteket i Ålesund, mente biblioteksjef Mariann Schjeide at det var på plass med litt feiring, noe som ble markert med blant annet eventyrstund, quiz, ballonger og kake sist i oktober. Oppi all hurlumheien viste det seg dessuten at biblioteket var 140 år, noe som ifølge Sunnmørsposten ikke kunne forbigås i stillhet.

Jubileumsprogrammet bød også på hekle- og strikke-treff og andre innslag. Når det gjaldt heklingen, kunne to av bibliotekets ansatte trå støttende til.

17 timer kultur i Porsgrunn

» – «Kulturnatta» gikk nesten over alle støvleskafter med barneteater, utstillinger og konserter. Flammende syngeshow, anekdoter om øl og vin, Karius og Baktus akkurat så rampete som alle kjenner dem – Porsgrunn bibliotek holdt på å knele av hærs karen med tanntrollfans, skriver Varden om «Kulturnatta» i Porsgrunn lørdag 3. november.

I tillegg ble det budt på dansekunst, gladjazz, visesang, asfaltpunkt, trommelek og litteraturworkshop. Midt oppe i det hele var det Kinoens dag med flere titalls filmer på repertoaret.

«Skammens forfall» i Fredrikstad

» Kommentatoren Helge Solheim tar i Demokraten harde ord i bruk i en kommentar om Fredrikstad bibliotek, som ble fredet i 1992, men som etter hans mening nå bare står og smuldrer opp uten at byens lokalpolitikere gjør noe. Han kaller det hele et skammens forfall, som politikerne lar skje med byens kulturelle storstue og arkitektoniske skatt.

Solheim mistenker politikerne for å la bygningen bevisst forfalle, slik at de kan kondemnere den og bygge nytt. Men hvis dette ikke er tilfelle, må bygningen på et eller annet tidspunkt renoveres, og dette blir ikke billigere jo lenger tiden går. En annen ting er at det også er kommet muggsopp i huset, og at innneklimaet dermed er blitt stadig dårligere.

Drep meg hardt!

Ein hardkokt, valdeleg julekalender frå Lars Petter Sveen.

Møt tidlegare dørvakt Jonny Fjeld frå Drammen, ein mann du berre hugsar dersom du festa hardt på åtti- og nittitalet. Jonny Fjeld er no tilsett i serviceavdelinga til Rica Park hotell i Drammen, og har lagt fortida bak seg. Men ein mørkt, kald desemberkveld prøver nokon å drepe han. Kven er etter han? Og kvifor no? Han må grave djupt i sitt tidlegare liv, oppsøke tidlegare kollegaer og vennar, for å finne svaret. Men alt går ikkje slik han ønskjer.

Du trudde desember var julestress, du trudde Noreg var eit trygt land. Du trudde feil. Les årets beste julekalender: **Drep meg hardt!** Dette er historia om Jonny Fjeld, ein mann som utgjer ein skilnad her i verda. Ein mann som står opp for rett og galt. Ein mann Noreg treng i desse juletider.

«Dei var på veg. Han visste dei ville komme. Det var ingen veg utanom. Jonny Fjeld trakk pusten, kjente stålet i hendene, og den tunge, dunkande lyden av

blodet som pumpa omkring inne i han. Berre kom, kviskra han i den kalde desembernatta. Kom, og drep meg hardt.»

Vald, dampande erotikk, våpeneksport, den første action-sekvensen frå Drammen bibliotek, og alt er på nynorsk!

24 delar. Ein ny blir opna kvar dag på www.bokogbibliotek.no, frå og med desember. Gjer som Jonny Fjeld. Ver hard. Ver sterk. Les **Drep meg hardt!**

1. desember

Det var første desember, men Jonny Fjeld hadde allereie smaken av januar i munnen. Det var grått, snøen var enno ikkje kommen. Drammen var blitt ein ny by, ein by av lys og opne plassar. Etter ein lang dag på kontoret, på veg heim, opp åsen til Konnerud, sakna Jonny den gamle byen. Det var ikkje noko å sakne, han visste det, men saknet var alt han hadde.

Ein bil låg bak han, på sidene av vegen låg mørke skogen, før husa i byggefeltet begynte å blenke gjennom kvelden. Han sakka farta for å svinge av ved avkøyringa, og i det same køyrte bilen bak inn i han. Jonny banna, trykte bremsane ned, og stansa motoren. Den andre bilen stansa også. Jonny såg døra gå opp, og ein mann komme ut, og i refleks gjekk handa hans under setet etter batongen som låg der. Men han tok seg i det. Den tida var over. Han opna dashbordet og fann fram skjemaet for skademelding. Slapp av, sa han, og opna døra. Eit mjukt duskegn prikka mot ansiktet. Kva faen held du på med, sa han høgt, veit du ikkje kva eit blinklys er? Mannen framfor hadde stilt seg bak frontlysa, det var ikkje råd å sjå ansiktet. Men Jonny kjente att posituren, korleis knea var svakt bøyg, og korleis hendene peikte mot han. Han kasta seg over panseret, sklei av bilen, og landa på skuldra mens han hørte svake knepp av kuler som smalt inn i karosseriet.

2. desember

Ei kvit smerte slo inn i skuldra hans, men Jonny akte seg bortetter vegkanten og ned mot grøfta. Han rulla over grus og gras, og stansa i vatn og søle. Det var ingen andre lydar enn hans eigen pust. Han reiste seg og sprang bortetter grøfta, og kasta seg vidare ned ei skråning. Noko strauk gjennom lufta ved sida av hovudet, men det første han kjente var bakken som skrapa opp kne og hender. Etter ei stund stansa han innmed nokre tre, men han reiste seg enda ein gong og sprang vidare inn i skogen, før han stansa, og la seg ned. Alt var stille. Ein lastebil suste forbi på vegen der oppe. Jonny banna og kjente på skuldra, på overkroppen, strauk handa over magen. Ingenting var skada, alt var heilt. Han var gått rett inn i ei felle, men han hadde komme seg unna. Kven kunne det vere? Kvifor no? Mannen der oppe hadde verka proff. Ikkje sagt eit ord, ikkje nølt. Men han hadde bomma, og Jonny hadde komme seg unna.

Det gjekk fem minutt, ti minutt, og Jonny reiste seg og starta å gå gjennom skogen. Da han kom til byggefeltet, fann han fram telefonen og ringte bergingssentralen og bad dei hente bilen hans. Han stod ei stund bak naboens hus og stirde på sitt eige hus. Men alt verka tomt. Det var seint på kvelden, han var kald, han var våt. Han gjekk bort og ringte på hos seg sjølv.

Av Lars Petter Sveen, forfatter og bibliotekar

Dette har vi visst lenge

Når biblioteklovens formålsparagraf nå sannsynligvis endres og betydningen av biblioteket som møteplass framheves, kan brukerne si: Velkommen etter!

Har bibliotekene en framtid eller er de institusjoner som hører fortida til og på vei mot historiens skraphaug? Det har vært det store debatttemaet denne høsten i kjølvannet av utspillene til henholdsvis informatikkprofessor Kai Arne Olsen og Minervakommentator Kristian Meisingset. Når vi skal forsøke å si noe vettugt om dette spørsmålet, kan vi gjøre det med utgangspunkt i ulike forhold:

1. Vi kan forsøke å si noe om bibliotekenes framtid ved å se på hvordan befolkningens bruk av og holdninger til bibliotek har utviklet seg over tid. Peker utviklingen av bruk og holdningsmønstre på at bibliotekenes relevans for befolkningen reduseres eller peker de i retning av at vi har å gjøre med en livskraftig institusjon med framtida foran seg?
2. Vi kan forsøke å si noe om bibliotekenes framtid ved å se på samfunnsmessige og teknologiske utviklingstrekk. Hva betyr tunge trender som digitaliseringen og framveksten av det flerkulturelle samfunnet for bibliotekene? Vil det på sikt bidra til å undergrave deres relevans og betydning? Det er dette punktet – det vil si det ene av dem, nemlig digitaliseringen – som får for eksempel Meisingset, Olsen og en sentral bibliotek- og informasjonsforsker som Dave Nicho-

las – til å stille grunnleggende spørsmålsteget ved bibliotekenes framtid.

I en artikkel i Aftenposten mandag 5. november forsøkte jeg å si noe om bibliotekenes framtid med utgangspunkt i det første av disse to punktene. Hovedpoenget mitt her var følgende: Statistisk sentralbyrås undersøkelser av bruken av folkebibliotek som på oppdrag for Statens bibliotektilsyn, seinere ABM-utvikling, ble gjennomført i 1978, 1988, 1998 og 2006, viser en markant økning av andelen som oppgir å være folkebibliotekbrukere. Da den første undersøkelsen ble gjennomført i 1978, oppga 24 prosent av befolkningen at de hadde brukt folkebiblioteket minst en gang siste år. Det tallet hadde økt til opp mot 50 prosent da den foreløpig siste undersøkelsen ble gjennomført i 2006. I 2006 var andelen noenlunde regelmessige brukere. I 2006 var andelen regelmessige brukere målt ved andelen som oppga at det var mindre enn tre måneder siden siste biblioteksøk 33 prosent – altså klart høyere enn andelen som i 1978 oppga å ha brukt biblioteket minst en gang i året.

Denne utviklingen ser ut til å holde seg. I en undersøkelse av et nasjonalt representativt utvalg av den voksne befolkningen som vi gjennomførte ved Høgskolen i Oslo og Akershus i 2011, var det omlagt 54 prosent som oppga å ha

brukt biblioteket en gang i året eller oftere. Drøyt hver femte svarer at de bruker biblioteket månedlig eller oftere. Om vi går ut fra at mennesker er noenlunde rasjonelle i sin adferd og sin tidsbruk og ikke kaster bort tida si på å bruke irrelevante institusjoner, ja, da er dette sterke og lovende tall med hensyn til bibliotekenes framtid.

Nå kan det jo tenkes at de som bruker biblioteket og ser det som viktig, først og fremst er de godt voksne og de eldre som ikke er så fortrolige med den digitale teknologien. Om biblioteket sees som viktig og relevant av de fleste 45, 50 og 60-åringer, men ikke av de yngre, kan allikevel krisen være rett rundt hjørnet. Men slik ser det ikke uten videre ut til å være. I undersøkelsen fra Høgskolen som jeg har referert til foran, er vi først og fremst opptatt av å se på i hvilken grad folk opplever at biblioteket er nyttig for dem på ulike livsområder, fra arbeid og utdanning via familie- og hverdagsliv til ulike fritidsaktiviteter. Det er interessant at på en rekke av de områdene der vi spør om bibliotekets nytte-effekt, er det en betydelig høyere andel av dem som er mellom 18 og 30 år som ser biblioteket som nyttig sammenlignet med dem som er eldre.

Begge disse forholdene – en utvikling over drøyt 30 år der andelen som har brukt biblioteket minst en gang årlig og andelen regelmessige folkebibliotekbrukere

»
Av professor
Ragnar
Audunson,
Høgskolen i Oslo
og Akershus

har økt dramatisk sammen med unge menneskers opplevelse av at biblioteket er nyttig – indikerer at solnedgangen er et stykke unna. Ikke minst det faktum at den kraftige økningen i bruken har gått parallelt med digitaliseringen og internettets og de sosiale medienes framvekst taler for det.

Men samtidig er det jo slik at undersøkelser gjort i 1978, 1988, 1998, 2006 og 2011 alle representerer fortid og øyeblikksbilder fra nåtida. De sier ikke nødvendigvis noe om framtida. Folk kan valfarte til badestrendene en stekende varm søndag i august, Det rokker ikke ved det faktum at høsten og forfallet bare er en måneds tid unna. Er det illustrerende for bibliotekenes situasjon? Er den kraftige veksten i bruk som bibliotekene nå kan sole seg i, å sammenligne med den varme seinsommersøndagen? Det må vurderes med utgangspunkt i tunge trender og utviklingstrekk, som jeg påpekte i innledningen til denne artikkelen.

Ett interessant og viktig forhold i en slik vurdering er kunnskapen vi har om at det ikke bare er andelen bibliotekbrukere som har økt. Måten mennesker bruker biblioteket på, har endret seg. Vi vet at folk nå gjør helt andre ting i biblioteket enn de gjorde for eksempel den gang Statistisk sentralbyrå startet sine undersøkelser av bibliotekbruk i 1978. En svært stor andel av brukerne – i mange tilfelle en majoritet – gjør andre ting i biblioteket enn å låne bøker eller annet materiale. Det de gjør er nok knyttet til den definisjonen av bibliotek jeg har presentert her i bladet tidligere – *en institusjon som med utgangspunkt i organiserte samlinger av dokumenter initierer sosiale prosesser knyttet*

til læring, kunnskapsdeling og kulturopplevelse – men altså ikke utlån og innlevering av bøker.

Biblioteket er sosialt konstruert. Gjennom de nye måtene det tas i bruk på, omformer brukerne det i samsvar med det som sannsynligvis er dagens og morgendagens behov. Når departementet foreslår en ny formålsparagraf i bibliotekloven der det legges stor vekt på rollen som møteplass, kan brukerne si: Velkommen etter! For vi har opplevd og opplever en bruksendring som omformer institusjonen omtrent på samme måte som tilfellet er med Oslos parker. Der Frognerparken og de andre parkene i Oslo før var områder for rolige spaserturer der strenge skilt formante brukerne om ikke å trå på gresset, tas de nå i bruk som møteplasser på en helt annen måte av ungdom, av innvandrerfamilier av tradisjonelt norske familier.

De nye måtene brukerne tar biblioteket i bruk på, blir ikke nødvendigvis irrelevante som følge av internett og e-bøker. En institusjon

med en slik fleksibilitet har evne til å forbli relevant og viktig.

Da det moderne folkebiblioteket oppsto for drøyt hundre år siden, var det i en historisk situasjon preget av følgende to trekk:

- En teknologisk revolusjon med overgang fra jordbruk til industri gjorde at etablert kunnskap raskt ble utdatert. Det krevde uformelle institusjoner for kunnskapsbygging og kunnskapsgenerering. Det moderne folkebiblioteket ble svaret.
- Migrasjon og folkevandringer – enten det nå var fra Europa til USA eller landsbygda til byene – skapte behov for en type institusjoner som kunne bidra til integrasjon og sosial sammenhengskraft. Folkebiblioteket ble svaret.

Den situasjonen og de trendene folkebibliotekene nå skal tilpasse seg, har svært mange trekk til felles med det som var tilfellet da institusjonen ble skapt. Det gir muligheter. ■

Rocka institusjon. Bibliotek er så mye mer enn bøker. (Foto: Trond Isaksen)

Hva sier markedet?

Industrisamfunnet var preget av knapphet. Da hjulene kom i gang igjen i 1945, var behovet for varer og tjenester på topp. Kaffe og sykler, smør og torskerogn, nylonstrømper og bananer fikk bein å gå på. Markedet var umettelig. Rasjoneringen forsvant gradvis. Velferdssamfunnet kombinerte voksende offentlige tjenester med en vedvarende privat kjøpelyst.

Bibliotekene ble løftet av den samme bølgen. Fagbibliotekene fulgte etterspørselen etter høyere utdanning. På femtitallet ble det uteksaminert omtrent tolv hundre studenter i året. Nå ligger tallet rundt trettiseks tusen: altså en trettidobling i løpet av to generasjoner. Folkebibliotekene vokste i takt med statens ressurser. I 1950 hadde folkebibliotekene åtti bøker pr. hundre innbyggere. I 1995 hadde de seks ganger så mange.

Nå er velferdsbølgen over. Vi kjøper mer mat enn vi klarer å spise. Skap og skuffer bugner av varer. TV-kanalene kjemper om seere. På kjøpesentrene ligger årets bestselgere i stabler. To år senere selges de til ukebladspris. Forfatterne kjemper om oppmerksomhet. Bokhylla er full av uleste bøker. Sulten er dekket. Markedet er mettet.

Dagens bibliotekvesen er et barn av industrisamfunnet. Bi-

bliotekarene tok det for gitt at de leverte høyt etterspurte goder. Derfor kunne de konsentrere seg om å forbedre tilbudet til befolkningen: flere og nyere bøker, nye medier, praktiske systemer for utlån, innlevering og reservering. Nå må de vende blikket utover mot etterspørselen, det vil si mot markedet. Overgangen fra industri- til kunnskapssamfunn er også en overgang fra en produksjonsrettet til en etterspørselstyrt økonomi. De umettelige forbrukere erstattes av kresne og selvbevisste kunder. Supply-side economics erstattes av demand-side economics.

Så lenge markedet ekspanderer, var det lett å finne en plass som leverandør. Bokhandlene og forlagene følte seg ikke truet av bibliotekene. Det var kunder nok for alle. Når markedet er mettet, øker kampen om oppmerksomhet. Digitaliseringen spisser konkurransen fordi alle kjemper på samme bane. På nettet spiller det ingen rolle om bokhandelen ligger i Oslo, Bergen, Volda (HaugenBok) eller Dunfermline (Amazon). Alle vil ha publikums klikk og klikk.

Det er lett å se at toppen er passert. I Norge ble bokutlånet pr. innbygger nesten firedoblet fra 1950 til 1990. Fra 1990 til i dag har det sunket med over tjuofem prosent. I USA har antall

referansespørsmål i fagbibliotek blitt halvert på ti-femten år. Biblioteksvar ble nedlagt fordi etterspørselen sviktet. Det betyr selvsagt ikke at bibliotekene er dødsdømt. Det er de tradisjonelle tjenestene som skrumper inn. Men skal bibliotekene opprettholde sentrale roller i kunnskapssamfunnet, må de skifte retning. For å velge kurs, må en og annen bibliotekar forlate styrhuset, klatre opp i masten og studere horisonten. Hva slags tjenester vil framtidens brukere ønske seg? Hva slags tjenester kan de lokkes til å ønske seg?

Bibliotek som tenker slik, tar markedet og etterspørselen på alvor. De dilter ikke etter Fader Stat og Moder Universitet, men undersøker selv. De holder vakt-somt øye med omgivelsene (omverdensanalyse). De kutter ut tjenester som brukerne ikke vil ha. De retter blikket utover og framover. Hva er det som lurar i horisonten? Framtidsspaning heter det på svensk. Og spennende blir det. ...

Tradisjonelle brukerundersøkelser er ikke svaret på denne utfordringen. De fleste blir laget med tanke på de små forbedringer. Spørsmålene som stilles har som utgangspunkt at biblioteket i all hovedsak gjør en bra jobb. Da blir ingen fornærmet. Slike undersøkelser har også sin

Av faglig konsulent Tord Høivik

misjon. Men de er til liten nytte hvis bibliotekene trenger en mer radikal kursendring,

Norge har dessverre verdens hyggeligste problem. Nordsjøoljen gjør at vi kan opprettholde den gamle kursen en god stund til. Vi går rett på, samma hvem vi støter på! Men tvers over Nordsjøen hagler det med kutt og krav. I folkebibliotekene ble budsjettene kuttet med sju-åtte prosent fra 2011 til 2012. Mer enn to tusen britiske bibliotekarer har mistet jobben. De fleste fagbibliotekarer støtter open access, men i Storbritannia har de begynt de å spørre om gratis adgang vil gå ut over bibliotekene. Jo mer som finnes på nettet, jo mindre blir behovet for institusjonelle samlinger. Selve forestillingen om et lokalt bibliotek kan forsvinne. Alle må samarbeide om å levere nettbaserte tjenester.

De tradisjonelle tjenestene – fysisk utlån, stille lesesal, håndboksamling og svar på spørsmål – er på vei ut. Det nye biblioteket deler seg i to. På den ene siden fylles det fysiske rommet med andre tjenester. Folkebibliotekene arrangerer forfatterkvelder, foredrag og utstillinger av lokale akvareller. De tilbyr datasertifikat for seniorer og Wii for juniorer. De blir aktivitets- og kurs- og kultursentre i stedet for boksamlinger. Bibliotekaren blir litt vert og vertinne, litt lærer og designer, litt tante og litt onkel. Det som var biaktiviteter blir hovedsaken. Bibliotekene skifter fra høyre til venstre bein. Lokalsamfunnet trenger institusjoner som limer folk sammen og folk som liker å lime. Her er det en reell etterspørsel.

Det samme skjer i høyere utdanning. De gamle tjenestene svinner hen. Læringsssentrene

overtar. Etter at studentene har fått sitt må universitets- og høyskolebibliotekene også lage tilbud til de som underviser og de som forsker. Hovedproblemet sett fra profesjonens side er at brukerne ikke etterspør bibliotekarer i tradisjonell forstand, men pedagogiske og akademiske partnere. Etterkrigsbibliotekene var spesialiserte institusjoner. De trakk klare og tydelige grenser mellom seg selv og resten av den akademiske virksomheten. Lesesalene var ikke bemannet med veiledere, men med vakter. Samlingene kunne like gjerne vært et hull i veggen: bestillinger inn og bøker ut. Hallo, hallo i luken! Den nye etterspørselen dreier seg om praktiske ferdigheter knyttet til kunnskapens produksjonsprosesser i et digitalt arbeidsmiljø. Det som skiller bibliotekaren fra fagspesialisten er at bibliotekarens ekspertise ikke gjelder fagets innhold, men organiseringen av den faglige produksjonen. Den gang da het det katalog. Nå heter det noe så krøkkete som kyberinfrastruktur (cyberinfrastructure).

Motsatsen til det jordiske biblioteket er selvsagt det himmelske: the great library in the cloud. Her er forvirringen – som alt annet – fullkommen. Det globale nettet er ikke markert eller en institusjon med faste regler. Nettet er et spill der et utall av aktører fører en vedvarende kamp om å bestemme spillereglene. Det finnes ingen verdensregjering som kan bestemme hvordan digital produksjon og kommunikasjon skal organiseres. Det finnes ingen komite der alle interesserte parter kan møtes og diskutere under ordnede forhold. På denne banen flyr fotballspillere, spydkastere, stafettlag og høydehop-

pere i beina på hverandre. Følg våre regler! Vår sport er best! Bibliotekene har sine egne interesser å forsvare. De bør ikke sitte på sidelinjen.

I kampen om nettets framtid heier jeg på bibliotekene. Ikke fordi de er topptrente utøvere, men fordi de fremmer demokratiets bærende ideer: frihet, likhet og hyggelig kundebehandling. ■

«I kampen om nettets framtid heier jeg på bibliotekene.»

Ny e-bokleverandør til svenske bibliotek

» Distributøren Publit kommer i framtiden til å levere e-bøker til svenske bibliotek. E-bokleverandøren Elibs monopol er dermed brutt, og også selskapet BTJ forhandler med bibliotekene om levering av e-bøker.

For lånerne betyr dette at de får tilgang til over 1000 nye titler, i tillegg til de titlene som allerede ligger ute. Publit distribuerer ifølge tidsskriftet Svensk Bokhandel bøker fra rundt 200 forlag.

Spørsmålet om e-bøker på bibliotekene har ifølge tidsskriftet vært komplisert. Teknikken finnes, men forlagene har vært redde for å miste inntekter når leserne kan laste ned bøkene gratis gjennom bibliotekenes hjemmesider.

Bibliotekene gjør Stockholm mer innovativ

» Stockholm er på den prestisjefylte listen fra det internasjonale konsulentfirmaet Price Waterhouse Coopers over verdens mest innovative storbyer, plassert som nummer fem. To av årsakene er ifølge Svenska Dagbladet at byen har en meget velutdannet befolkning, med strålende adgang til allmenne bibliotek og andre kulturgoder.

Den mest innovative byen er New York, fulgt av London og Toronto. Paris kommer på fjerdeplass og Stockholm altså på femteplass. Totalt er bare sju europeiske byer med på listen.

Grønlands fortid som tegneserie

» Det danske Nationalmuseet har sammen med det grønlandske undervisningsbokforlaget Ilinniusiorfik gitt ut bind to av tegneserien «Ukaliatsiaq» – på dansk «Hermelinen» – om Grønlands forhistorie. Denne gangen blir det gitt et innblikk i de grønlandske åndemanernes bevissthet og åndelige reiser, melder KNR, Grønlands Radio. Danske aviser har tatt godt imot tegneserien, som de skriver er vitenskaplig korrekt, men der researchen aldri står i veien for selve historien. De framhever også de sterke bilde-sekvensene, både av mennesker og natur.

Grønlandsk-amerikansk ordbok på vei

» Det grønlandske språksekretariatet Oqaasileriffik og University of Chicago er i ferd med å lage en grønlandsk-amerikansk og amerikansk-grønlandsk ordbok, melder KNR, Grønlands Radio. Sekretariatslederen i Oqaasileriffik, Carl Christian Olsen, sier at amerikansk-engelsk er valgt fordi korrespondansen både i Arktisk Råd og med mange av Grønlands handelspartnere foregår på amerikansk engelsk.

Tidligere har oversettelser foregått ved at det først ble oversatt fra grønlandsk til dansk, og så videre til engelsk. Dette fungerte ikke alltid så godt, og derfor vil sekretariatet nå oversette direkte fra grønlandsk, uten noe mellomledd.

Nordisk Råds barne- og ungdomslitteraturpris

De nordiske kulturministrene og Nordisk råd har vedtatt å opprette en barne- og ungdomslitteraturpris. Det er satt av 2,3 millioner danske kroner årlig og prisen skal deles ut fra 2013.

Nordisk samtidslitteratur står sterkt i resten av verden, ikke minst takket være Nordisk Råds litteraturpris som løfter fram særegne og gode forfatterskap og skaper blest om både prisvinneren og de øvrige nominerte. Nå vil Nordisk Råd gi barne- og ungdomslitteraturen den samme muligheten.

Eldre, kanonisk barne- og ungdomslitteratur er godt synlig i de nordiske landene. Asbjørnsen og Moe er godt kjent, Astrid Lindgren, Tove Jansson og H.C. Andersen blir lest av mange. Men det å utvikle et tilsvarende litterært fellesskap i forhold til samtidslitteraturen forutsetter spesielle tiltak, Nordisk Råds barne- og ungdomslitteraturpris er ett slikt tiltak.

Det er et sentralt poeng at prisen skal komme barn og unge i hele det nordiske området til gode, derfor skal den ledsages av andre aktiviteter som supplerer prisen og bidrar til å styrke barne- og ungdomslitteraturen.

Forfatterskoler for ungdom

Bevilgningen som nå er vedtatt i Nordisk Råd inkluderer midler til kurs i kreativ skriving for ungdom. Når kursene gis av profesjonelle forfattere og i en nordisk sammenheng bringes lesere og forfattere nær hverandre innenfor en språklig, visuell, litterær og kulturell kontekst som i beste fall fremmer morgendagens nordiske

litteratur. I Danmark har det allerede vært arrangert skandinaviske sommerkurs for ungdom. Men mindre språkenheter kan fungere like godt; I Finland er det allerede innført kreativ skriving på en rekke kulturskoler og i Norge har Norsk barnebokinstitutt forfatterstudenter eksklusive skrivekurs for skoleungdom i instituttets nærmiljø.

Kreativ skriving handler om å arbeide med det egne språket; utvikle språklig identitet og finne sin egen stemme. Nå blir et slikt skrivekurs en del av Nordisk Råds tilbud til ungdom.

Litteraturtiltak for nordiske verdensborgere

I dag er barn og unge deltakere i en globalisert medieverkelighet, men de er også deltakere i et nordisk fellesskap; geografisk, historisk, språklig og kulturelt. Barnelitteraturen avspeiler dette. I Norden oppfattes barn som selvstendige, kompetente individer som skal ha like muligheter, bli utfordret og bli møtt med kvalitet – også når det gjelder litteratur. Men det antallet bøker som utgis for barn og unge i det nordiske området varierer svært mye. I 2011 ble det gitt ut 5 barne- og ungdomsbøker på Grønlandsk, 88 på Færøsk, og 181 på Islandsk. I Finland kom det samme år ut 1340 barne- og ungdomsbøker, i Sverige hele 1747. I 2010 ble det gitt ut 1180 titler på norsk og

1928 på dansk. På Åland ble det i 2010 produsert 4 barne- og ungdomsbøker.

De tiltakene som ledsager den nordiske barne- og ungdomslitteraturprisen bør innrettes slik at barn i de mindre språkområdene får flere bøker på sine egne språk, og at også de små områdenes barnelitteratur blir synlige i de større landenes litteraturtilbud. Litteraturfestivaler kan presentere de nominerte forfatterne. Skoleturneer kan gå ut over landegrensene. Nordiske bibliotekmøter kan presentere den nye litteraturen fra hele området. Forfattere og illustratører, formidlere og forskere fra hele området kan møtes og bli kjent med hverandres arbeider. Ikke minst kan forlagene bli kjent med det som produseres i de andre landene gjennom den særskilte oversetterstøtten som Nordisk Råd nå skal gi til barne- og ungdomslitteratur.

I dag oversettes det svært lite mellom de nordiske områdene mens 'alle' oversetter de samme titlene fra engelsk. Oversetterstøtten kan resultere i at den nordiske barne- og ungdomslitteraturen får langt større utbredelse også i Norden.

Nordisk Råd er i ferd med å løfte barne- og ungdomslitteraturen. Vi ser med glede frem til at visjonen om en reell styrking av nordisk barnelitteratur realiseres og kommer barn og unge i hele området til gode.

Av Bjørn Ingvaldsen, leder for Norske Barne- og Ungdomsbokforfattere, Dina Roll-Hansen, rådgiver i NORLA, Kristin Ørjasæter, direktør for Norsk barnebok-institutt

Fra en lyrikkformidlers «bekjennelser»

Diktanalyse gjør deg til et bedre menneske og gir deg et rikere liv.

Poesi har blitt "konkurransedrett". Her Norgesmester i poesislam 2011, Sarah Ramin Osmundsen. (Foto: Vibeke Røgler)

Jeg har formidlet lyrikk gjennom litteraturkritikk, essays, artikler, opplesninger og som norsklærer i videregående skole, blant annet, de siste femten årene. Selv om jeg har delt med meg av min entusiasme for lyrikken gjennom mange kanaler, så s pringer alt ut fra det samme stedet.

Så hatten passer? Jeg er en person som benytter meg av fle-

re hatten, slik er det vel for de aller fleste av oss – vi er aldri helt den samme, avhengig av tid og sted. «Jeg er en annen», som Arthur Rimbaud uttrykte det. Jeg er privatpersonen, norsklæreren, skribenten, oppleseren og sikkert noen til. Men i denne sammenhengen er det disse som er de viktigste. Noe alle disse sidene av meg har felles, er interessen for lyrikk. Som en ivrig leser av lyrikk bruker jeg også minst to hatten. Den ene er av en noe privat art, men den mater den andre. Det går selvsagt også den andre veien.

For når jeg leser dikt er det som oftest ikke fordi jeg har en plan om å formidle diktet og min lesning – selv om slike planer også forekommer og styrer lesingen. Noen ganger leser jeg dikt fordi jeg skal undervise om det. Andre ganger leser jeg dikt for å finne et som passer for opplesning i en gitt sammenheng. Men svært ofte, nesten hele tiden, bruker jeg av mine lesefrukter når jeg skal undervise, opptre eller skrive om poeter og lyrikk. Og jeg leser dikt kontinuerlig, stadig nye dikt og like ofte favoritter som jeg vender tilbake til gang på gang. Utgangspunktet for lesingen er personlig, det er noe jeg gjør for å berike mitt eget liv.

Det er altså ikke et klart og tydelig skille mellom den private og det vi kanskje kan kalle den profesjonelle siden av mitt virke. Ihvertfall den delen av mitt profesjonelle virke som handler om å formidle dikt. Jeg vil likevel gjerne begynne med å fortell litt om hver av dem, for å gi et innblikk i hvordan deler av livet mitt dreier seg rundt lyrikken. Først vil jeg si noe om leseren Stefan. Det er tross alt han som er den viktigste personen i denne sammenhengen.

En begynnelse. Jeg husker ikke når jeg egentlig begynte å lese dikt. Dessverre er jeg heller ikke helt sikker på hva som var min første diktbok, kanskje var det Sigbjørn Obstfelder. Men jeg vet at jeg ønsket meg, og fikk, *Moderne norsk lyrikk* redigert av Vold og Heggelund, til min 17års dag. Mange av de trådene jeg har nøstet i og som har blitt til veven av min samlede diktlesing, fikk jeg først fatt på i den boken. De som husker debatten rundt denne boka, vil huske at den dreide seg om hvordan modernistisk lyrikk skulle defineres. Kort sagt; enderim eller ikke enderim. *Moderne norsk lyrikk* inneholder bare dikt uten enderim, og dekker perioden 1890 til 1980.

Fordi jeg kom fersk og uskolert til dette feltet, og ble overveldet av innholdet i boken, hvor så mye traff meg – på mange plan, formet den i sterk grad mitt syn på lyrikk. Fravær av enderim ble rett og slett et kvalitetsstempel for meg. Selv om jeg har blitt rimelig kvitt denne villfarelsen, jeg sliter fortsatt med Wildenvey og Bjerke, blant annet har jeg en forkjærlighet for sonetten, så er det andre ting jeg fikk med meg. Mange av de lyrikerne jeg setter høyt, og mange jeg senere har skrevet om, møtte jeg første gang i *Moderne norsk lyrikk*.

Det er altså ganske mange norske poeter som har fulgt meg i tjuefem år. Så da har jo også mange dikt fulgt meg like lenge. Jeg har vendt tilbake til noen dikt gang på gang denne halve mannsalderen. Jeg har lest enkelte dikt talløse ganger og likevel virker de som friske leseopplevelser. De er som gode venner som stadig har noe nytt å fortelle. Noen har derfor blitt en

Av Stefan Andreas Sture, lærer og lyrikkentusiast

del av livet mitt, på samme måte, nesten, som mennesker jeg har møtt og steder jeg har vært. Disse diktene står som merkesteiner over levd liv, mitt eget og andres. Diktene har gitt ord til mine opplevelser og de har bygget ut min biografi.

Hvorfor leser de ikke dikt?

Jeg har to favorittsitater om hva lyrikk er og gjør, det første av den danske litteraturviteren Anne-Marie Mai: «[...] ingen kan vide sig sikker på, hvor vi ender. Det er poesiens lykkelige risiko.» (Mai 1991:78). Dette sitatet har fulgt meg i rundt tjue år. Det andre sitatet er av Jo Eggen: «I et kort dikt kan du ikke flykte videre som i en roman. Du må lese det som står og forholde deg til det.» (Karlsen (red) 2012:119). Det siste sitatet er fra en bok som ble utgitt tidligere i år. Tilsammen uttrykker disse sitatene mye av det som tiltrekker meg til diktlesing. Å lese dikt er både konsentrasjon og en reise. Begge deler gjør også at man kan, og bør, lese gode dikt om igjen. Terry Eagleton skriver: «A poem, in fact, can only be re-read, not read, since some of its structures can only be perceived retrospectively.» (Eagleton 1996:89).

Selv om det ene sitatet har fulgt meg mye lenger enn det andre, så stemmer det Eggen hevder overens med min egen praksis som diktleser – så og si fra starten av. Det er denne konsentrasjonen og dvelingen som gir størst utbytte. I vår vestlige hverdag er det mangt og mye som haster forbi, av informasjon og underholdning. Derfor trenger man noen ganger å bite seg fast i noe, og bli der. Det er svært nødvendig å kunne lese sakte. Å lese dikt er ikke en av-

kobling. Det er å koble seg på. Som leser kobler man seg på diktet og seg selv, man kobler seg på sitt eget nærvær. Som leser må man bruke seg selv, ta i bruk intellekt og følelseregister. Kanskje er det viktigste man kan møte et dikt med, rett og slett livserfaring.

Det finnes noen som ikke leser dikt, ja – det er vel svært mange, når sant skal sies. Nå kan jeg ikke svare for alle disse, særlig siden jeg ikke er blant dem, så kvalifiserer jeg meg vel dårlig til det. Men jeg har jo gjort meg noen tanker rundt akkurat dette. For det må jo være noe som hindrer dem. Jada, det finnes jo de som ikke leser skjønnlitteratur i det hele tatt, men de tar jeg ikke med i dette regnestykket. Veldig mange jeg har snakket, leser gjerne de tjukkeste romaner uten å nøle. Men dikt, det får de ikke til. Så hva er det som får en som i utgangspunktet er en leser, til skygge unna korte og konsentrerte tekster?

Svaret som jeg forsøksvis skal gi nå, baserer seg på helt uvitenskapelige metoder. Men jeg har snakket med flere mennesker i forskjellige aldre og av begge kjønn gjennom mange år. Så helt uten forankring i en slags virkelighet er det vel ikke. Jeg tror at mange ikke leser dikt, fordi de synes det er for vanskelig. Kanskje det henger sammen med hvordan det har blitt undervist om lyrikk i skolen. Går man til diktlesing med en forventning om at det er en rebus, med et svar, så er man på virkelig ville veier. Men likefullt er det mange som sitter igjen med et slikt inntrykk og en redsel for å ikke finne frem til fasit.

Det er jo å håpe at det er fordi de har misforstått norsklæringen, men kanskje har læreren

hatt noe av den samme uroen? Norskfaget er et enormt felt, og de aller fleste lærere, uansett fag, føler at de kommer til kort i noen emner. Da er det lett å ty til læreboka og ikke tørre å slippe taket. Når det kommer til lyrikken, kan det bety å ikke være åpen og romslig for tolkninger. Jeg hører ofte at lærere har sagt til elever at de har tolket feil. Men da får jeg jo alltid historien fortalt fra en elev, som oftest en som har gjort ferdig skolegangen for lenge siden. Da er det ikke så lett å vite hva som er den fulle og hele sannhet.

Dessuten er det, til tross for et stort tolkningsrom, mulig å bomme fullstendig. På toppen av det hele, så må man bruke seg selv om det skal være en god analyse. Så da blir det ekstra sårt om man får kritikk av læreren. Mange forteller meg altså at det er på grunn av læreren og diktanalyse på skolen at de ikke har et godt forhold til dikt. Jeg er ikke sikker på at vi skal ta det for god fisk. Likevel er jeg klar over at det er mange muligheter for å mislykkes i å undervise unge mennesker i diktanalyse. For å finne ut hvorfor mange ikke leser dikt, bør vi kanskje nærme oss spørsmålet om hvor lese dikt? Det er to sider av samme sak.

Hvorfor lese dikt? Som jeg allerede har nevnt, så får ofte læreren skylden for å kneble diktleselysten før den i det hele tatt kommer i gang. Men jeg tror nok dette sakskomplekset har flere sider enn som så. «Diktanalyse gjør deg til et bedre menneske og gir deg et rikere liv,» pleier jeg å si til mine elever. Jeg er svært usikker på om de tror meg. Selv om det er litt pompøst, så mener jeg det. Men det skal ikke tolkes som om jeg

tror at det er eneste vei til selvutvikling. Jeg vet at det finnes mennesker som lever gode liv uten å lese dikt, kanskje uten å lese skjønnlitteratur i det hele tatt. Likevel må jeg si at jeg er glad for at jeg ikke er blant dem. Som lesende mennesker lever vi mange liv. Å lese skjønnlitteratur er en kanskje den eneste muligheten vi har til å tenke andre mennesker tanker. Akkurat det kan gjøre deg til et bedre medmenneske.

Noe av det som er tiltalende ved diktlesing, er at man må sette ned farten. Til tross for at det tar kort tid å lese de fleste dikt, og man får ganske raskt en oversikt over hele teksten, så kan man ikke nøye seg med en rask gjennomlesing. Man må dvele og ta det hele inn. Man må helt og fullt være tilstede her og nå. Svært ofte lever vi ikke det vi utfører – i øyeblikket, vi tenker på det vi skal gjøre etterpå eller hva vi gjorde i går. Når man leser dikt må man hengi seg helt til det man holder på med i øyeblikket. Men det er en konsentrasjon som ekspanderer utover, så langt man vil.

For man må selvsagt tenke på andre ting, som flere dikt av samme forfatter, andre dikt, litteraturhistorie, kulturhistorie, eget liv og leksikalsk betydning av ord – bare for å nevne noe. Men man må tenke på alt dette i relasjon til diktet man leser. Slik blir det en konsentrasjon ikke bare om et punkt, men en bevegelse i tid og rom. En bevegelse som bare begrenses av vår egen erfaring og kunnskap. Som vi vet kommer ordet *kunst* fra tysk og betyr «å kunne» eller «erfaring». Det er kunnskap og erfaring som ikke bare fordres av utøveren, men også av mot-takeren.

Formidle i flere kanaler. Det er tre hovedmåter jeg formidler lyrikk på. Den mest stillfarene er å skrive om dikt og poeter i forskjellige tidsskrift. Jeg sender disse tekstene ut i verden og aner ikke hvem eller hvor mange som leser. Tilbakemeldinger er en sjeldenhet og jeg kan bare håpe på at de har en virkning. Som en den opplesende tredjedelen av Hardcore Poesi har jeg anledningen til et mer direkte uttrykk med umiddelbar tilbakemelding fra publikum. I klasserommet blir også uttrykket direkte og det blir ofte respon-sen også.

Men det er en stor forskjell på elever og publikum, de som leser det jeg har skrevet gjør det frivillig og de som kommer for å høre Hardcore Poesi betaler for det. Begge disse publikumstypene oppsøker formidlingen, opplevelsen og analysen. Denne frivilligheten er ikke til stede for elevene. Publikum har, regner jeg med, en positiv forventning til det de skal møte. Elevene har liten reell valgmulighet, de må ta i mot det jeg serverer. Men de må ikke like det.

I alle tre sammenhenger er uansett det viktigste jeg kan bidra med en entusiasme for temaet. Forhåpentlig kan det smitte. Det er glidende over-ganger mellom de forskjellige måtene å formidle på, og jeg må bruke mitt intellekt og følelses-register. Å formidle handler også om å by på seg selv. Dessuten er det ikke mindre viktig å være åpen for de reaksjonen man møter. Det er nok der lyrikkunder-visningen har størst mulighet for å mislykkes, for det fungerer ikke om læreren stenger for opplevelsen. Selv om det finnes muligheter for å analysere feil, så finnes det ikke feil førsteinn-

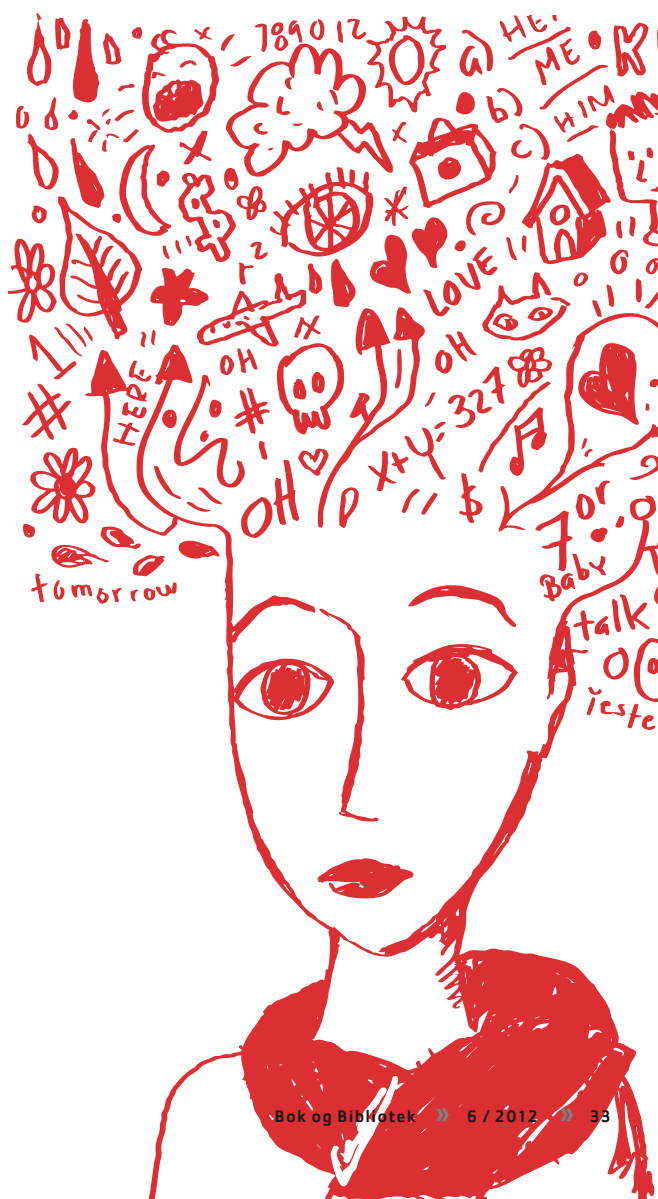
trykk – det må, uansett hvor godt det er, likevel justeres gjennom gjentatte lesninger før man kan begi seg ut på en analyse. Det er mitt mål å være åpen, ydmyk, entusiastisk, kunnskapsrik og tydelig i min lyrikkundervisning. ■

Kilder:

Eagelton, Terry: *Literary Theory: An Introduction* (1996), Wiley-Blackwell

Karlsen, Ole (red.): *Nordisk samtidspoesi. Særlig Jo Eggens forfatterskap* (2012), OB Oplandske Bokforlag

Mai, Anne-Marie: *At læse digte* (1991), Borgen

ULV! ULV!

om lyrikeren Hanne Bramness

DET STÅR ULVER I DIN DRØM

Ute i regnet, ute i snøen
De kommer med vårnattens vinder
som puster på vinduet
i grålysningen
De kommer med fugletrekket
hekker etter kjærlighetskampen

har utspilt seg, føder unger
gjennom munnen
De omfavner din nakne kropp
levende skygger av frost

(*Det står ulver i din drøm*, Cappelen Damm 2008)

“Trenger lyrikken et forsvar?», spør Hanne Bramness i en forelesning holdt på Litteraturhuset i 2012. Både å forsvare og forklare lyrikken kan være et sykdomstegn, hevder hun. Fordi det kan hende at man da tror at poetikken må formidle det lyrikken ikke klarer selv. Kanskje er det slik fordi lyrikken har fått et stempel av eksklusivitet og blir beskyldt for å være for vanskelig. Det blir jo ofte gjentatt at lyrikk ikke leses, og at samtidslyrikken er for lite tilgjengelig for den vanlige leser.

Hvordan er det da med dette diktet? Holder det leseren på avstand? Umiddelbart kan det virke litt vrient å få tak i meningsinnholdet. Men stemningen griper vi raskt, det er noe drømmeaktig og ubehagelig over den teksten. Uansett hva slags forhold man måtte ha til ulver, virker disse truende – til tross for at de bare står der. Å lese og tolke et dikt kan selvsagt være en intellektuell lek. Men det er ikke før man kobler på og stoler på sine egne følelser at man kan føle rystelse og bevegelse.

Et sted må man begynne og det er ofte lettest å henge seg opp der teksten er krokete. Dette diktet butter for meg når det ser ut som ulvene hekker, det passer ikke helt. Men jeg sier med Roland Barthes; jeg vil gå så langt som til å nyte forvanskningen av språket. Det er riftene som gjør

teksten skrivbar, det er underliggjøringen som gjør oss til medforfattere. Denne riften kan f. eks åpne for Freud.

Ulvemannen er kanskje Sigmund Freuds mest kjente sak. Sergei Pankejeff var pasient hos Freud fra 1914 til 1919, og sentralt i terapien stod Pankejeffs drøm i barndommen, om hvite ulver i treet utenfor det åpne vinduet. Kan det være derfor ulvene hekker? Traumene kom av at Sergei hadde overrasket sine foreldre mens de hadde samleie. Derfor er det etter kjærlighetskampen? Å føde gjennom munnen, kan kanskje henspille på psykoanalysens “talking cure». Ulvemannen bestred selv mye senere hele tolkningen og Freuds påstand om at han hadde blitt helbredet.

Men må man kjenne sin Freud for å få noe ut av dette diktet? Ja, det komme vel an på leseren, om det lukker eller åpner diktet. Men å se på teksten som en kodet tåketale som pakker den opprinnelige historien inn i ugjennomtrengelig moderne poesi, er å redusere diktet og å ta det fra leseren. Selv om man kan kjenne igjen ulvemannens historie, så er det hvordan stemmen i diktet klinger sammen med ens egen historie som er det virkelig viktige. Analyse er viktig og kan lære oss mye. Men det store spørsmålet er hvilke

egne erfaringer diktet kan gi oss språk til.

Vi vet fra psykologisk forskning at språket former tanken. Ordforrådet vårt bestemmer hva det er mulig for oss å tenke. Forskjellige språk gir ulike muligheter til forståelse, og å kunne flere språk gir oss evnen til å se verden rundt oss fra ulike innfallsvinkler. Å utvide eget språk vil altså utvide vår egen forståelse av oss selv. Det kan lyrikken hjelpe oss med. Som en spissformulering kan vi si at vi ikke skal forklare diktet, men diktet skal forklare oss. Diktet forteller oss at det står ulver i vår drøm, hva de gjør der kan bare vi selv vite.

HANNE BRAMNESS

- 2011 Stemmer i andre hus
- 2010 Uten film i kameraet
- 2008 Det står ulver i din drøm
- 2006 Salt på øyet
- 2005 Tre kvinner
- 2004 Dikt fra fengselet
- 2004 Puteboken
- 2003 Lynettes reise
- 2002 Regnet i Buenos Aires
- 2001 Trollmåne
- 2000 Froskens sanger
- 2000 Tørketid
- 1999 Kysset
- 1998 Engelsk kjøter
- 1997 Det brennende hjertet
- 1997 Kremmyke bryst
- 1996 Revolusjonselegier
- 1995 Appelsintreet
- 1992 Nattens kontinent
- 1986 I sin tid
- 1983 Korrespondanse

Av Stefan Andreas Sture, lærer og lyrikkentusiast

Er 3 vise kvinner fra Lom med p

«3 vise kvinners blogg», er en blogg skrevet av bibliotekarene ved Lom folkebibliotek. I 2010 skrev jeg en oppgave om hvordan jeg mener bloggen følger sosiale strukturer og konvensjoner samtidig som den er et bidrag inn i en endring av bibliotekdiskursen i dagens sosiale sammenheng. Innholdet i denne artikkelen er en redigert versjon av oppgaven*.

*Masteroppgave ved Høgskolen i Oslo og Akershus, fortsatt under arbeid.

Framveksten av nettet ligger som en teknologisk forutsetning for framveksten av bloggene. Da nettet kom på begynnelsen av 90-tallet besto det hovedsakelig av statiske nettsider hvor det ikke var mulig å gjøre noe annet enn å lese dem. Bloggene har gitt oss muligheten for kommunikasjon og deltakelse på en annen måte enn før. De er, som Jill Walker Rettberg hevder, del av et fundamentalt skifte i forhold til måten vi kommuniserer på (Rettberg, 2008, s. 31).

3 vise kvinners blogg

Bloggen til 3 vise kvinner er skrevet av de tre ansatte ved Lom folkebibliotek. De presenterer seg som tre vise kvinner som skriver en «personlig blogg om større og helst mindre hendelser ved biblioteket» (Byrøygard, Kvamme, & Mundal, 2010). Forfatterne har valgt å presentere seg samlet under profilen og profilinformasjonen inneholder kun praktiske opplysninger om bibliotekets kontaktinformasjon, som telefonnummer, e-postadresse og nettadresse. Postene er kategorisert, som for eksempel «Bokomtaler» (20 poster), «Lånarar» (1 post), «Hjerte-smerte» (1 post) og «Til ungdommen» (7 poster). Kategoriene varierer fra å være

begreper vi er vant til å høre i sammenheng med bibliotek, som de to førstnevnte, til å være begreper vi ikke umiddelbart forbinder med bibliotek og deres aktiviteter.

Bloggpostene jeg har sett spesielt på er postene «Lausriving» postet den 28. mai 2010 og «Mødre og englar» postet den 21. mai 2010. Den første posten har lånt tittel fra dette årets Litteraturfestival på Lillehammer, hvor temaet for festivalen er løsrivelse. Den andre handler om mødre og engler fordi Merete, som er mor og bibliotekar, har sett filmen «Engelen» av Margrethe Olin. Postene tar for seg noen av de aktivitetene som foregår i biblioteket og den siste har også med en filmomtale. Omtaler av bøker, film, spill og tegneserier er en sjanger som er godt kjent fra bibliotekenes nettsider. Når slike omtaler ofte holdes i en forholdsvis formell tone på for eksempel kommunenes nettsider, er begynnelsen på begge postene et brudd i så måte. «Lausrivelse» starter slik:

LAUSRIVING, eit sterkt uttrykk, som har vore brukt i mange store samanhengar opp gjennom tida. Barn riv seg laus seg frå foreldre, nasjonar skil seg frå andre nasjonar, frigjer seg. Å lausrive seg kan vere både vakkert og smertefullt.

Det kan gjere oss frie og sjølvstendige, men kan også etterlate oss i ytterste einsemd og isolasjon (Byrøygard, 2010).

Deretter fortsetter Aud, som er forfatter av denne posten, å skrive om både litteraturfestival, kommende konfirmasjoner og sine egne aktiviteter i biblioteket. Hun skriver både om de ansattes aktiviteter i forhold til disse tingene og om hvordan for eksempel konfirmasjonstradisjonene oppsto og har utviklet seg. Når hun omtaler seg selv eller de to andre ansatte er det med ord som lillevisa (seg selv), sjefsvisa og mellomvisa.

Posten om mødre og engler er en omtale av en film. Posten handler både om filmens innhold og forfatterens opplevelse av den. Merete, som er forfatteren i denne posten undertegner med «Bloggar: Mamma Merete». Dette er nokså gjennomgående for alle postene. De er alltid signert, men gjerne med tillegg til navn. Aud har for eksempel kalt seg selv for «På-plass-att-komen bloggar: Aud» i den tidligere nevnte posten.

I begge postene brukes det bilder. Bilder brukt i sammenheng med sjangeren litteraturomtaler er ikke uvanlig. Som oftest er disse bildene omslagsbilder av

» Av Karianne Aam, fylkesbiblioteksjef i Hedmark

På å endre begrepet bibliotek?

bøkene, filmene eller spillene som omtales. I disse postene har forfatterne valgt å bruke bilder som ikke er direkte relatert til omtalen. Bildene som brukes kan snarere sies å være relatert til følelsene og opplevelsene til forfatterne. Et eksempel på det er bildet av bildet av Charlie Brown og Snoopy, som er plassert sammen med setningen om at Aud savner «dei store vise» som er på litteraturfestival og hjemme for å forberede konfirmasjon.

Diskursiv praksis

Diskursiv praksis kan vise til både hvilken praksis som normativt utføres i en gitt situasjon og til handlinger som vanligvis utføres i lignende gitte situasjoner. Det vil ifølge Fairclough bety at vi kan se på diskursiv praksis som både handling og konvensjon (Fairclough, 2001, s. 23). Vi håndterer sosiale praksiser gjennom rammeverket som konvensjonene eller normene er. Så er spørsmålet om det også er slik som Günther Kress hevder, at barnet lærer å kontrollere sjangeren, men i samme prosess kommer sjangeren til å kontrollere barnet (Berge, 2001, s. 11).

Bloggen til de 3 vise har eksistert siden november 2008, og forfatterne sier noe om sitt formål med bloggen i sin første post. De sier at de «prøver å følge med i den digitale 2.0 tida vi lever i, og har difor oppretta ein blogg for å spreie boktips til lesarane våre og dele små og store gleder og sorger frå kvardagen til ein bibliotekar» (Byrøygard, 2010). Bloggens forfattere presenter seg under fornavn i hver

post og framstår som personlige, samtidig som de lager en visuell sammenheng med biblioteket ved å legge ut kontaktinformasjon. De formidler også et formål som ligger opp mot folkebibliotekenes lovpålagte oppgaver:

Folkebibliotekene skal ha til oppgave å fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet gjennom informasjonsformidling og ved å stille bøker og annet egnet materiale gratis til disposisjon for alle som bor i landet. Det enkelte bibliotek skal i sine tilbud til barn og voksne legge vekt på kvalitet, allsidighet og aktualitet. Virksomheten skal være utadrettet, og tilbudene skal gjøres kjent (Lov om folkebibliotek).

På den måten plasserer bloggerne seg i en bibliotekdiskurs hvor lange tradisjoner råder i forhold til at bibliotek og bibliotekarer skal være en del av folkedannelsen og –opplysningen.

Som jeg i beskrivelsen av bloggen og de to postene sier, er postene personlige. I posten «Lausrielse» forteller Aud om konfirmasjonsforberedelsene til sin kollega. Hun trekker med det inn privatlivet, samtidig som hun, som tidligere nevnt, også skriver om tradisjon, historie og utvikling av konfirmasjonen. Posten om «Mødre og engler» er det

Merete som har skrevet. Hun starter posten med å gi oss et innblikk i hennes hverdag – utenfor biblioteket.

Etter veker og måneder med sparklespatel og målekost i fint driv oppunder stovetaket i heimen, vart lengtinga etter ein fredeleg filmkveld med ein raud vinskveitt attåt så stor at Mor gjorde alvor av planane om å sjå filmen «Engelen» av Margreth Olin (Byrøygard, 2010).

Vi vet at hun maler hjemme i stua si og vi vet at hun setter pris på et glass vin på lørdagskvelden. Med det vet vi mer om Merete enn vi ville vist ved å ta turen innom kommunens nettsider hvor biblioteket også har hjemmesider. På nettsidene finner vi opplysninger om navn, faglig bakgrunn og ansvarsområder i biblioteket.

Videre i posten skriver hun om innholdet i selve filmen og hvordan hun opplevde den. Må-

ten Merete formulerer seg på gir oss som lesere innblikk i hvordan hun lever og tenker som mor, like mye som hun forteller om filmen.

Og eg, ei litt sliten, men akk, så lykkeleg mamma, sit i myrkret framom TV-skjermen og let tårene sildre nedover målingsflekke kinn og kjenner ein inderleg trong til å ta mi eiga, store tenåringsdotter på fanget og verne henne mot alle farene som truar ein nyfiken livsnytar på tur ut i verda. Fornufta vinn, og eg ser henne i staden inntrengjande i augo medan eg gjentek avslutningsorda til Olin: «Livet, du må holde fast i det. Det er noen som trenger deg:» (Byrøygard, 2010).

Omtaler er en kjent sjanger i bibliotek og mye brukt. De er brukt som formidling av litteratur og for å møte formålet om å spre leseglede og stimulere til lesing. I et videre tekstbegrep gjelder dette for alle medier bibliotek formidler i dag, det kan være bøker, filmer, spill og tegneserier. Formidling kan skje muntlig, skriftlig ved å lage utstillinger eller ved å legge omtalene ut i bibliotek katalogen på nett, på nettsider som hjemmesider eller i blogg. I bibliotek katalogen og på hjemmesidene har sjangeren hatt et normativt rammeverk som har medført at omtalene i stor grad har blitt holdt i en forholdsvis formell tone og uten at forfatteren av omtalene har synliggjort seg selv i større grad. I digital kom-

munikasjon vil vi i større grad se en uformell tone enn for eksempel det vi ser i akademisk diskurser (Herring, 2005, s. 23). Ser vi på postene i bloggen til de 3 vise kvinnene, ser vi en helt annen tone enn på hjemmesidene. Tonen understrekes av bildebruken i postene.

Sosial praksis

På begynnelsen og midten av 90-tallet begynte mange bibliotek å opprette nettsider hvor de informerte om bibliotekets tjenester. Etter hvert ble disse sidene ofte lagt innunder kommunale nettsider og deres rammeverk. Disse nettsidene var preget av at dialogen gikk fra bibliotekene og ut til brukeren. Mulighetene for interaktivitet mellom tjenestetilbyder og bruker var små, om i det hele tatt eksisterende. Forventningene vi i dag har til deltakelse på de digitale arenaene har endret seg. Vi vil ha muligheten til å legge igjen våre meninger. Vi ønsker å legge til innhold og å være med på å skape bedre innhold.

Den voksende deltakelsen på nett har ført til at flere og flere bibliotek har kastet seg ut på digitale arenaer der de ser at deres brukere beveger seg.

På mange måter følger bloggen til de 3 vise kvinner kjente sjangere når de formidler sine opplevelser av bøker og filmer. Konvensjonene som ligger i bibliotekdiskursen har imidlertid endret seg når bibliotekarene legger igjen sin personlige hverdag, sine følelser og når de åpner opp for at leserne skal kunne kommunisere tilbake til dem. Skrivemodellen deres inneholder en forventning om at leserne er åpne for denne endringen og interessert i det de helt bevisst kaller «en personlig blogg» fra et lite folkebibliotek.

I et historisk perspektiv er biblioteket en dannelsesinstitusjon og bærer av skriftkulturen (Salvesen, 2009). Formidling har alltid vært viktig, men tradisjonelt sett har denne vært knyttet til utlån av litteratur og etter hvert muntlige eller skriftlige omtaler av denne litteraturen. Bibliotekene har vært tett knyttet opp mot kunnskapsdiskursen, samtidig som bibliotekdiskursen i seg selv har hatt og har et klart formål om å opplyse og danne folket.

Som del av den politiske historien blir biblioteket interessant i den grad det inngår i folkeopplysningsstjenesten, i skole- og annen utdanningspolitisk strategi, som satsningsfelt i forskningspolitikken og som virkemiddel i kampen om det kulturbetingete og ideologiske kunnskapshegemoniet (Salvesen, 2009).

Gjør så bloggen til de 3 vise kvinner noe med relasjonen mellom bibliotek og bibliotekarer på den ene siden og brukerne og de som skal opplyses på den andre siden? Sjangeren bibliotekblogg er ny, sett i et historisk perspektiv. Nettopp derfor kan det hende at det er slik at bibliotekarene hersker over den – og derfor har muligheten til å endre den ut fra andre kjente sjangere. Hensikten til bibliotekarene er personlig å formidle biblioteket som institusjon og de kulturelle opplevelser det tilbyr til deg som bruker. Måten de gjør det på bærer preg av det inntoget digitale verktøy som blogger er.

Sosial endring

Fairclough sier at all diskursiv praksis er maktkamp. Jeg mener at det er liten tvil om at det tradisjonelt har vært en maktdomi-

nans mellom bibliotek og brukere, hvor bibliotekene i stor grad har sittet på en solid kulturell kapital som brukerne har fått tatt del i på bibliotekenes premisser. Disse premissene har vært styrt av blant annet konvensjoner i forhold til hvordan denne delingen skal skje. Når bibliotekarene fra Lom blogger på en måte som gjør at vi får ta del i deres hverdag, både hjemme og i biblioteket og når vi får lov til å se hva de tenker og opplever i forhold til denne hverdagen – da mister vi også forestillingen om bibliotekarene som eiere av bibliotekets innhold. De 3 vise og deres formål om å spre biblioteket sitt på nett på den måten de har valgt å gjøre det, er med å bryte opp en forestilling om hva biblioteket kan være – og hvem de kan være det for. ■

Kildehenvisninger

Berge, K. L. & Ledin, P. (2001). Perspektiv på genre. *Rhetorica Scandinavia*, 18, 4-16.

Byrøygard, M., Kvamme, A. & Mundal, R. (2010). *3 vise kvinners blogg: ein personleg blogg om større og helst mindre hendingar på Lom folkebibliotek*. Sist lest den 4.6.2010 på: <http://3visekvinner.blogspot.com/>

Fairclough, N. (2001). *Language and Power*. Harlow: Longman

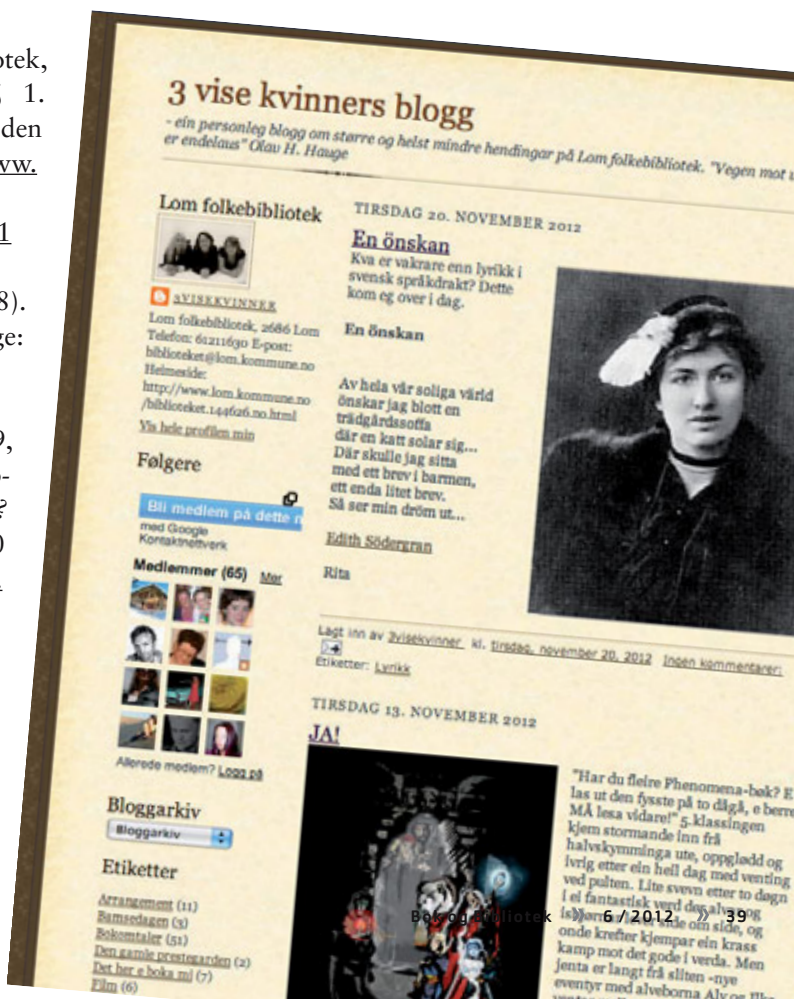
Herring, S. C., Scheidt, L. A., Wright, E. & Bonus, S. (2005). Weblogs as bridging genre. *Information technology and people*, 18(2), 142-171.

Lom folkebibliotek (2009, 28.9.) *Tilsette*. Sist lest den 4.6.2010 på: <http://www.lom.kommune.no/biblioteket.144626.nn.html>

Lov om folkebibliotek, LOV 1985-12-20. § 1. (2003). Sist lest den 4.6.2010 på [http://www.lovdata.no/all/hl-19851220-108.html#1](http://www lovdata.no/all/hl-19851220-108.html#1)

Rettberg, J. W. (2008). *Blogging*. Cambridge: Polity Press

Salvesen, H. (2009, 16.1.). *Bibliotekshistorie: hva og hvorfor?* Sist lest den 4.6.2010 på: <http://www.nbbs.no/bibliotekshistorie.htm>

Biblioteket som samarbeidspartner

– Det å være lydhør for hverandre, og ha respekt for hverandres fagfelt, er nøkkelen til et godt samarbeid, sier Hilde Ditmansen.

TEKST OG FOTO: KJETIL S. GRØNNESTAD, FRILANSJOURNALIST

Hun gjestet bibliotekseminar 12 under Kapittel-festivalen i Stavanger. Hun er nå biblioteksjef i Tjøme, men deltok på seminaret med tema «Biblioteket som lokal aktør» i kraft av at hun nylig var ansatt på Tønsberg og Nøtterøy bibliotek. Der var hun sentral i arbeidet med familielæringsprosjektet «Fortell meg» som var et av to norske bidrag i det internordiske prosjektet «Rom for dan-nelse/Rum för utbildning».

Tønsberg Voksenopplæring hadde prosjektledelsen, mens Tønsberg og Nøtterøy bibliotek og Vestfold Fylkesbibliotek var med på gjennomføringen og styringen av prosjektet. ABM-utvikling/Nasjonalbiblioteket støttet prosjektet økonomisk.

– Det var voksenopplæringen som ville ut av rammen og over til et nytt sted. De lurte på hvem de kunne samarbeide med. Et tilfeldig møte på seminar, der person-kjemien oss i mellom stemte, ble til vårt samarbeid, sier Ditman-sen.

Hun fremhever det med god

kjemi for et godt samarbeidskli-ma. Under slike forhold, kan man jobbe sammen med de fleste. Et-ter hennes erfaring, er det for sterke meninger som hindrer samarbeid.

– Etter som vi ble bedre og bedre kjent, ble samarbeidet oss i mellom enda bedre, sier hun.

Prosjektet «Fortell meg», ret-tet mot voksne innvandrere, ble holdt i 2010 og 2011. Målet var å styrke dem som foreldre i forhold til barnas læring. En måte å få til dette på, var å få dem til å våge å fortelle historier fra hjemlandet på norsk. Dette kulminerte med en fortellerkveld i bibliotekloka-lene i Tønsberg. Selv om dette prosjektet nå er slutt, har voksen-opplæringen i Tønsberg valgt å forsette å bruke biblioteket en gang i uka. Det er fordi det er en-kelt for elevene å møtes på et slikt sentralt sted i sentrum.

Skjønnlitterær spisskompetanse

– Slike samarbeid med andre er gull verdt. Vår erfaring er at 1+1=3. Nå som skjønnlitteratur

skal mer inn i undervisningen, må vi være aktive overfor skolene. Vi kan finne og legge til rette for lit-teraturen, sier Ditmansen.

Men det nytter ikke å komme med hvilke bøker som helst. Lit-teraturforslagene må være rele-vante for undervisningen. Derfor må de bibliotekansatte sette seg inn i skolenes arbeid og lærepla-ner. Samarbeidet vil flyte bedre når man vet hva motparten driver med. Et eksempel Ditmansen trekker fram, er at all opplæring for elever i voksenopplæringen, er rettet inn mot å bestå norskteste-ne.

– Vi kan mye om skjønnlitte-ratur. Og skjønnlitteratur er vik-tig i norskopplæringen av fler-språklig utlendinger som voksenopplæringens elever. Vi kan tilby bøker og komme på bokpratarrangement, sier hun.

Livlig jærsk samboerskap

På Bryne har biblioteket og Gar-borgsenteret, som er del av Jær-muséet, tatt samarbeidet et steg videre. De er ikke bare samar-beidspartnere. De er blitt sambo-

ere i samme hus. De deler flere fellesfunksjoner, blant annet brukes skranken i biblioteket både til bokutlån og salg av inngangsbilletter til Garborgsenteret i etasjen over. De har dessuten en tredje samboer å forholde seg til; en fransk kafé som holder til i biblioteklokalene.

Det var tydelig å se at de to «nygifte» institusjonsledere trivdes med hverandres selskap. Men som bevisste samboere, var de tydelige på at det må klare regler til for at hvetebrødsdagens glade dager skal bevares også inn i hverdagene som ligger foran dem.

må fordeles institusjonene i mellom. Rutinelister med sjekkpunkt for hvem som skal gjøre hva, fra å slå på lys og sette i gang installasjonene i Garborgsenteret, til å trille ut søppel, må på plass.

Inger Undheim er enig med henne:

– Vi har fått en helt annen hverdag enn da vi holdt til i Rådhuset. Det er blitt mye mer hektisk for oss ansatte, selv om jeg ikke tror publikum merker det. Vi har mye mer folk i biblioteket nå enn før. Og det er gøy! stråler Aud Søyland Kristensen, biblioteksjef for Time bibliotek.

Sammen med Inger Undheim, leder av Garborgsenteret, fortalte hun om deres samarbeidserfaringer under bibliotekseminaret.

– Grip tak i bagatellene før de utvikler seg til irritasjon. Vi må snakke sammen og bli enige så det ikke bygges opp fronter. Informasjon er viktig. Ikke ta for gitt at den andre parten vet det samme som deg, slo Kristensen fast.

Ved siden av å gi klare beskjeder om koordineringsbehov ved kommende arrangement, er det mange små arbeidsoppgaver, ofte av vaktmesterkarakter, som

– Informasjonsflyten oss i mellom er viktig. Dette kan bli enda viktigere i tida framover. Da kan faste driftsmøter mellom oss, i tillegg til møtene vi har med kaféen i biblioteklokalene, bli nødvendig, sier hun. ■

Informasjon om familielæringsprosjektet i Tønsberg er lagt ut på nettsiden:
<http://fortellmeg.wordpress.com>

Inger Undheim (t.v.), Aud Søyland Kristensen og Hilde Ditmansen fortalte om erfaringer med samarbeidsprosjekt mellom bibliotek og andre aktører på Bryne og i Tønsberg/Nøtterøy.

Bokhandlarane i saftbygda

«Fleire butikkar. Mange fleire butikkar». Det var dette dei svar-te, jentene i 9. klasse på Sogndal ungdomsskule då eg ein time for tre-fire år sidan var gjestelærer der. Eg spurte elevane kva dei mest sakna i Sogndal. «Butikk-ar,» var det samstemte svaret frå jentene. Mødrene deira vil truleg ha svart det same. «Bowlingba-ne,» sa gutane.

No, midt i november 2012, vert jentene endeleg bønshøyrde. 15 november opna minst eit 30-tals nye butikkar her i saftbygda, dei seier, i Sogn. Mesteparten av desse er kvinneklesbutikkar, inklusive Hennes og Mauritz, draumebutikken for alle store varehus. Kjøpekåte sognekvinner i alle aldrar får stjerner i augo. Bygdebyen Sogndal festnar sitt grep på omlandet. Vi har fått fylkets største varehus og fylkets aller største matvarebutikk. Sentrum i bygdebyen Sogndal, der

eg har budd i meir enn 30 år, skiftar ham. No kan eg få det eg vil ha, nesten utan å lee på meg. Eg treng berre pengar og kredittkort.

Og trur du ikkje at midt inne imellom alle dei nye kvinnekles-butikkane på det utvida Sognin-gen storsenter, dukka det jammen opp ein ny bokhandel også. Eg trudde nesten ikkje mine egne augo. Ein tredje bokhandel i Sogndalsfjora, den andre på Storsenteret. Er det rom for slikt, tenkjer eg. Bøker er jo kvalitets-vare, heiter det.

Det er Ark-kjeden, heileigd av Gyldendal forlag, som no har funne vegen til Sogndal. Frå før er Notabene, eigd med 60 pst. av Reitengruppa, alt representert på storsenteret med ein gåvebutikk med eit visst bokutval. Ingen av dei to butikkane har lokal tilknytting. Personalet ved Notabene er

heilt utan litteraturkunnskap. Det veit eg av eiga erfaring. Ei stikkprøve eg gjorde på Ark, gav òg negativt resultat.

Men heller ikkje Skjeldestad bokhandel, etablert i 1906, og lenge lokal eigd, men no Libris Skjeldestad i NorliLibris-gruppa, eigd med 51 pst. av Aschehoug forlag (og 49 pst. av Norgesgruppen), er som han ein gong var. På nettsidene vert Skjeldestad Libris presentert som «den store gåvebutikken i Sogndal». Og ja. Det er ved juletider eg er innom Skjeldestad bokhandel, som eg framleis kallar han. Her pakkar dei inn julegåvebøkene mine i pent julepapir. Nettbutikken der eg elles kjøper bøkene mine, leverer enno ikkje bøker innpakka i julepapir. Men berre vent, det kjem nok, det òg.

Sjølvsagt er det ikkje marknad for tre bokhandlarar i vesle Sogn-

»
Av Georg Arnestad, senior-rådgjevar og kulturforskar ved Høgskulen i Sogn og Fjordane.

dal. Eller fire, om eg skal vere nøyaktig. Saftbygda har i tillegg til dei tre nemnde, også sin eigen studentbokhandel på Fosshaugane Campus. Kvifor Ark har valt å etablere seg i Sogndal, veit eg ikkje. Av kulturelle årsaker kan det ikkje vere. Opningsveka er dominert av bokstaplar av lite lødig litteratur. Trekkplasteret er tvilsame «Fifty shades of grey», i norsk utgåve ved (sjølv sagt) Gyl-dendal. Men slik er den «stapla» norske bokhandlarrøyndomen, langt frå det idealet som forleg-gjarane skildrar når dei argumen-terer for boklov og andre vernetil-tak for norsk litteratur.

Bokhandlane, med sine stadig trongare marginar, står meir og meir fram som gåvebutikkar og krambuer, som har nett det du treng «for enhver anledning.» Bokhandelen tilpassar seg stor-senterets kundekrav. I Sogndal vert truleg utfallet at det er den lokale og tidlegare familieeigde bokhandelen med røter tilbake til 1906, som først legg inn åra-

ne. Den nedervde kulturelle og boklege kapitalen som sit i veg-gane og hos personalet på Skjel-destad bokhandel, langt utanfor det store kjøpesenteret, lèt seg ikkje lenger kapitalisere i lønn-sam bokhandeldrift. Kanskje er det slik dei òg har tenkt, strate-gane i Ark-kjeden. Om nokre år er dei kanskje einerådande i Sogndal.

Om dei tre av dei fire bok-handlane i Sogndal forsvinn, er det ingen som vil gråte mykje av den grunn. Gåveartiklar kan vi kjøpe andre stader. Dei eventuel-le bøkene vi gir i julegåve, kan vi pakke inn sjølve. Ei rigid boklov kan føre til at bokhandlardøden vert framskoten, utan at det gjer særleg mykje.

Det vil gå same vegen med bokhandlane som det har alt har gått med postkontora. I Sogn og Fjordane er no att berre eitt post-kontor. Men «Post-i-butikk» har vorte ei fullgod erstatning. Om nokre år har vi i mitt fylke truleg berre att bokhandlarar i Førde

og Sogndal. «Bokbutikk-på-nett» og «bok-på-lesebrett» er meir enn gode nok erstattarar. Gåvebutikkar, derimot, vil vi framleis ha meir enn nok av, også her ute i periferien.

Dessutan har vi biblioteka.

Enn så lenge minst eitt i kvar kommune. I ei tid der eldrebølgja veltar inn over oss og samhand-lingsreforma stiller lokalsamfunna overfor svære ut-fordringar, byggjer ærgjerrige norske ordførarar storslåtte kul-turhus og bibliotek til halve mil-liarden eller meir. Ordførarmo-nument, seier mange. Det er ikkje til å tru. Men sant er det. Og ingen torer tenkje på at dei nye kultur- og litteraturhusa også skal driftast. Det er faktisk ganske dyrt.

Eg er redd kommune-Noreg

kan gå på ein ordentleg kultur-smell i løpet av det neste tiåret. Men det er ei anna historie, som vi skal kome tilbake til neste år. ■

Saft suse. Om dei tre av dei fire bokhandla-ne i Sogndal forsvinn, er det in-gen som vil gråte mykje av den grunn. Gå-veartiklar kan vi kjøpe andre sta-der. Og saft er det nok av.

En samisk **PIONER** med sterk rygg

AV TERJE GUSTAVSEN, FRILANSJOURNALIST

Det er i år 100 år siden den første samiskspråklige romanen, *Bæivve-Algo*, ble utgitt. Dette gir oss god grunn til å minnes forfatteren Anders Larsen, skriver frilansjournalist John Gustavsén, i en artikkel som er lagt ut i nettutgaven av Bok og Bibliotek.

Anders Larsen, som var født i 1870 og døde i 1949, skriver i en artikkel i om fornorskingen av skolene i Finnmark at han ikke kunne huske noe av det læreren sa til ham i hans første skoleår, fordi han rett og slett ikke forsto hva han sa.

- Utbyttet av skolegangen blev saa bedrøvelig litet. Jeg blev aandelig underernært. Jeg tok skade paa min sjæl. Disse aarene hører til de golderste og ufrugtbarreste av mine læreaar. De blev saa at si forspildt, og en forspildt barndom kan aldrig tas tilbage, skriver Larsen om sin skolegang i boka *Fornorskingen i Finnmarken*, som Jens Otterbech og Johs. Hidle ga ut i 1917.

Anders Larsen, som var oppvokst i en fiskerbondefamilie i Luokta eller Innervika i Kvænangen i Troms, tok likevel kraftig til motmæle mot fornorskingen. En kunne ha forventet at han, i likhet med sin far, hadde valgt

fiskebåten som arbeidsplass. Men han fikk, som en av sju søsken, anledning til å dra til Tromsø der han kunne begynne på amtsskolen.

Lærerutdanning og sosialisme

Med opplevelsen av lærdom, og ved å kunne to språk, tilegnet Larsen seg raskt ny viten. I Tromsø ble han kjent med lærerutdanningen, Tromsø Seminarium av 1878. Der måtte han først gjennom en opptaksprøve som han bestod med glans, slik at han i 1897 kunne begynne lærerutdanningen.

Student Larsen lå ikke på lat-siden, og engasjerte seg blant annet i elevlaget Polarstjernen. På et møte der han innledet om «Sosialismen», slo han fast at det var gjort store framskritt på det materielle området. Han fant det imidlertid «beklageligt» at «kun en liden brøkdel av klodens beboere er eiere af de frembragte rikdomme, mens millioner kun er vedhuggere og vandbærere». Den unge studenten tok til orde for åtte timers arbeidsdag og mente at religionsundervisning skulle være en privatsak. Han viste likevel til påstandene om at Jesus var den første sosialist, fordi «han alltid tog sig af de fattige og undertrygte».

- Ikke skikket til fornorskning... På seminaret gikk det også en same fra Nesseby, Isak Mikal Persen (1875 – 1921), som senere tok navnet Isak Mikal Persen Saba. De to forstod straks at de hadde en felles kamp foran seg, så vel politisk som nasjonalt, og at de måtte kjempe mot myndighetenes fornorskningsspolitikk mot samer og kvener.

Persen var ikke i tvil om at denne politikken måtte slås tilbake, noe han gikk inn for da han etter lærerskolen først ble tilsatt i Lebesby og så i hjemkommunen Nesseby. Larsen, som også var velkjent med fornorskningsspolitikken, fikk lærerpost i Rafsbotn i Alta, der han var fram til 1902.

Da var Stortinget for lengst blitt oppmerksom på den finske innvandringen til Øst-Finnmark, og hadde helt siden 1860-årene vært opptatt av «den finske fare». Nye lærere ble premiert om de lyktes i fornorskingsarbeidet, og det var skepsis særlig til samiske lærere. I 1877 hadde ekspedisjonssjef Herzberg tatt til orde for yrkesforbud på etnisk grunnlag, med en begrunnelse om at «erfaringene synes at have godtgjort, at lærere av ren eller blandet kvensk eller lappisk Herkomst ikke ere skikkede til at be-

fordre Fornorskning blandt sine Landsmænd med den ønskede Fremgang».

Midt i striden

Til å begynne med vant ikke dette fram, men under statsråd V.A. Wexelsen og hans instruks av 1898, «Wexelsenplakaten», skjøt fornorskningen fart, og både Saba og Larsen havnet i stridens episenter.

Den nye skoledirektøren i Finnmark, landets første, Bernt Thomassen fra Trondheim, var imot at stillingsannonser for lærerposter skulle ta med krav om kjennskap til samisk. Han hadde dessuten merket seg Saba, og de to skulle bli motpoler i en langvarig strid om retten til å bruke samisk.

Saba foreslår nå for Larsen at de to skal inngå et politisk samarbeid, sprunget som de begge er «af finnefolkets herlige rod». Og nå gjelder det ikke bare å få med skolebarna, men også «de voksne finner».

Dette førte til at Larsen, sammen med brødrene Lars, John og Mathis, danner den sannsynligvis første samiske forening i verden og i 1903 vedtar å stifte en samisk avis, *Sagai Muittalægje*, med Anders Larsen som redaktør.

Den nye avisa skulle både være et organ for samene, en nyhetsforteller og en veiviser mot sosialismen. Det første nummeret kom 1. juli 1904, og etter debatt i avisa lanserer Larsen Saba som stortingskandidat.

Samisk nasjonalsang

1.april 1906 var førstesida i avisa dominert av *Same sogá laula*, et forslag til samisk nasjonalsang, som hisset opp fornorskningssforkjemperne ikke så rent lite. Men Larsen, som da også

var blitt utgiver av det religiøse bladet *Nuorrranaste*, gjøv hele tiden på med krum hals.

På det meste hadde *Sagai Muittalægje* 440 abonnenter, blant dem en i Ungarn, en i Alaska og to i Sverige. Avisa sto seg bra økonomisk de første årene, men sameforeningen gikk mot oppløsning og Larsens krefter var også begrenset.

Nå dukket også skoledirektør Thomassen opp igjen, ikke minst etter at han i et leserinnlegg i avisa var blitt sammenlignet med den russiske generalguvernøren Bobrikof i Finland. Men Larsen fikk medhold i at det var tillatt å skrive på samisk, og Saba støttet ham.

Larsen var likevel ikke helt fornøyd med Sabas innsats på Stortinget. Han mente at vennen var blitt for mye sosialist, og for lite same. I agitasjonen foran valgene både i 1909 og 1912 ble det derfor brukt hard skyts mot Saba, som ble beskyldt for å være både «bolsjevik» og «lappoman».

Med 157 utgivelser bak seg, gikk avisa inn i desember 1911. Dette kan også ha vært medvirkende til at Saba knepent mistet plassen på Stortinget.

Følte seg oversett.

Den norske samebevegelsen bygde seg på denne tiden opp, men historikere mener at Larsen etter kampårene følte at han ble oversett og neglisjert. Da det store Samelandsmøtet ble avviklet i Trondheim i februar 1917, var han ikke blant delegatene.

Larsen flyttet nå til sin kones hjemtrakter og ble lærer i Tennvik i Troms. Da han i 1919 ble forespurt om han kunne tenke seg å bli redaktør for et nytt samisk blad i Porsanger, takket han nei. Da begynte også de økonomiske vanskelighetene å ramme hele Nord-Norge, og de færreste

hadde tid til å tenke på språk og kultur.

Men Larsen hadde arbeidet i det stille, og mens han kjempet for å beholde avisa, begynte han samtidig å skrive på en roman. I 1912 var *Bæivve-Alggo (Daggry)*, ferdig, og Larsen bekostet selv trykkingen ved Grøndahl forlag i Kristiania.

Det er en optimistisk roman, men med en sørgelig klangbunn. Sjøsamegutten Abo Eira har etter år borte fra hjemmet, med utdanning og arbeid, problemer med å bli akseptert av sine egne. Blant de norske blir han diskriminert. Han forelsker seg i handelsmannens datter, men foreldrene hennes vil ikke at hun skal omgås Abo og sender henne vekk for å gå til skole. Når hun dør blir Abo vekket til kamp, for det samiske: Et folk som kjenner sitt folk og sin kultur, vil ikke så lett la seg knekke.

Anders Larsen avsluttet sin lærervirksomhet ved oppnådd aldersgrense i 1940. Da hadde han også gått inn i lokalpolitikken, og han var de siste årene opptatt av samiske låneord i norsk språk. Han skrev også en bok om sjøsamenes liv og forhold, som kom ut i 1950, etter Larsens død i desember 1949.

Verken Larsen eller Saba, eller den samiske dimensjonen, er omtalt i verk om den norske nasjonsbyggingen før 1940. Heller ikke i Rune Slagstads bok om «de nasjonale strategene» er noen av dem nevnt. Men Larsen brukte et langt liv på å forsvare det folket han vokste ut av, og sammen med Saba og senere Elsa Laula Renberg bygde han en opposisjon mot fornorskningssveldet. ■

Les fullversjonen av artikkelen i Bok og Biblioteks netttutgave.

Litteraturstudenten Martin Georg, poserer foran østblokken til det franske nasjonalbiblioteket, som er formet som fire oppslåtte bøker som vender mot hverandre.

Fransk vegring mot e-bøker

Bare ikke tro at du kan kvitte deg med papirbøkene, (fritt oversatt) sier den italienske forfatteren og filosofen Umberto Eco i boken med samme tittel, som kom ut i 2009. I boken er Eco skeptisk til e-bøker, og mange franskmenn deler det synet. Derfor har e-bøkeene fått en trang fødsel i Frankrike, noe som igjen påvirker bibliotekenes arbeid med lansering av online-utlån.

AV INGJERD TERESE SKAUG ROBIN, FRILANSJOURNALIST

Franskmenn har en tendens til å holde fast ved det gamle og kjente, og er tradisjonelt skeptiske til innovative løsninger. Denne konservatismen gjør seg også gjeldene på e-bokområdet.

Salg av e-bøker i Frankrike er lavt sammenlignet med andre land i Europa. Mens England og Tyskland står for henholdsvis 52 og 28 prosent av det totale salget av e-bøker innen EU, tar Frankrike kun 7 prosent av markedsandelen, ifølge et studie fra konsultentselskapet ATKEarney, som ble publisert i mars i år. Videre følger det av studien at kun 0,5 prosent av bøkene som selges i Frankrike er e-bøker. Dette kan forklares med at prisen på franske e-bøker på gjennomsnittlig 120 kroner, er høyest i Europa, og det til tross for at de selges med redusert moms på 7 prosent, slik som papirbøker. Dette

er imidlertid i strid med EUs regelverk og ifølge den franske avisen *Les Echos*, truet EU-kommisjonen i slutten av oktober med å stevne Frankrike for EU-domstolen, dersom de ikke innførte ordinær moms på e-bøker på 19,6 prosent umiddelbart. Et forhold som vil fordyre prisen på franske e-bøker ytterligere.

Videre har franskmenn en oppfatning av at lesebrett som koster mellom 800 og 1200 kroner er dyrt. Den økonomiske krisen landet befinner seg i gjør ikke situasjonen bedre. Det dårlige utvalget av e-bøker hos forlagene forklarer også det lave salgstallet. Franske forlag sitter på gjerdet, slik som i Norge, blant annet fordi momsspørsmålet på e-bøker har vært uklar. Men franskmenn mange franskmenn betrakter også bøker som et objekt med materiell verdi, ikke bare som et åndsverk.

Det nasjonale online-biblioteket Gallica

Mens franske folkebibliotek jobber med tilrettelegging for e-bøker av nyere litteratur, har det franske nasjonalbiblioteket BnF lenge operert med online-biblioteket *Gallica*. Her ligger det lagret om lag 2 millioner verk, som ikke lenger har opphavsrettslig vern, som opphører nitti år etter opphavsmannens død etter fransk lov.

– Vi lanserte vårt virtuelle bibliotek allerede i 1997, forteller

Anna Svenbro ansvarlig for den nordiske seksjonen ved det franske nasjonalbiblioteket (BnF). *Gallica* er med i samarbeidsprosjektet Europeana, som er en offisiell europeisk kildedatabase med flere tusen kulturelle og vitenskapelige europeiske institusjoner som bidragsytere, deriblant Norsk kulturråd og Norsk oljemuseum.

Når man klikker seg inn på den oversiktlige og flerspråklige nettsiden til *Gallica*, er det klart for et dypdykk i fransk historie.

Verkene dateres helt tilbake til renessanse-kongen Ludvig den XII sin tid, via den konfliktfylte kolonitiden og Napoleon-krigene og frem til nyere tid. Velger man kategorien *bilder*, er det tilstrekkelig med et tastetrykk, så åpenbarer den myndige Solkongen seg in persona på PC-skjermen i form av et tresnitt. Med sin lange krøllete parykk, morske blick og myndige holdning, virker han nærmest litt skummel, og det er dermed en lettelses å bare kunne klikke videre til kate-

Bokhule. Fortsatt trives franskmennene godt med papirbøker. Her fra den legendariske bokhandelen Shakespeare and Company i Paris.

gorien *musikk*, og høre originalinnspillingen av Mozarts *Tryllefløyten*. Frankrikes store helt Napoleon er også godt representert i BnFs elektroniske bibliotek, blant annet med memoarene fra St Helena, der keiseren og krigsføreren filosoferer over seiere og nederlag og sin tid som enehersker. Fra nyere tid ligger brevet *J'accuse*, som forfatteren Emile Zola fikk trykket på førstesiden av avisen *Aurore* i 1898. Her henvender han seg til den franske presidenten Felix Faure og beskylder hans regjering for antisemittisme og ulovlig fengsling av den jødiske offiseren Alfred Dreyfus. Saken skapte stor oppstandelse og splittet lenge det franske folket i to.

Elektroniske bøker i franske folkebibliotek

I mars i år la analysesenteret ved statsministerens kontor frem en rapport der det foreslås at staten i samarbeid med forlagene skal gjennomgå de økonomiske betingelsene for innkjøp av e-bøker. Deretter skal det nedsettes en arbeidsgruppe som skal komme med konkrete forslag til bibliotekenes fremtid i den elektroniske tidsalderen. Fra bibliotekarenes side legges det imidlertid vekt på at plattformuavhengighet er viktig, ifølge Anna Svenbro fra BnF.

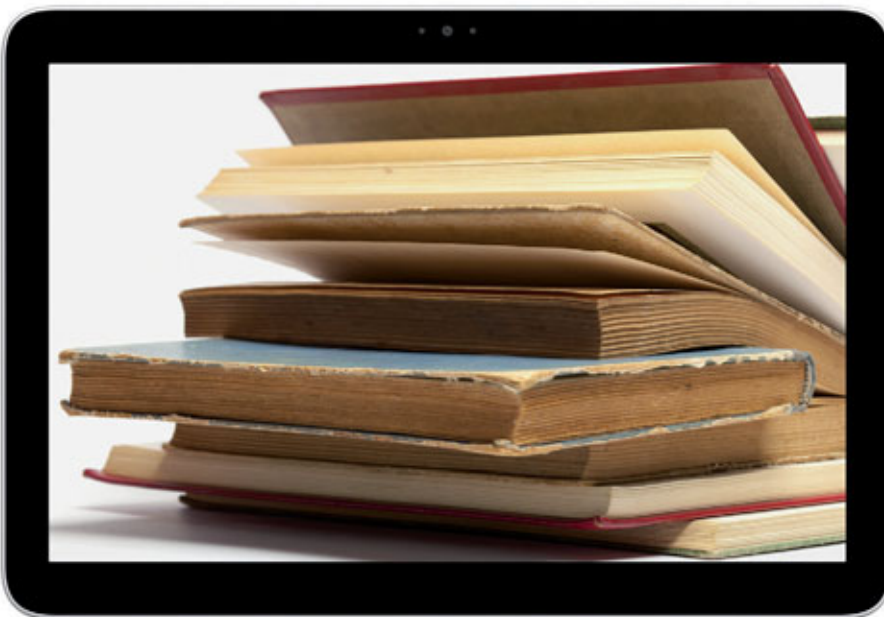
Men konkrete tiltak er også satt i verk. Allerede i 2010 ble det inngått en avtale der det franske kulturdepartementet forpliktet seg til å overføre om lag 400 millioner kroner til det franske nasjonalbiblioteket, som fikk i oppdrag å skanne 500 000 bøker fra nittenhundretallet som fortsatt er under opphavsrettslig vern, men som er utsolgt fra forlagene. Ideen er at brukerne skal

kunne lese sammendrag på nasjonalbibliotekets nettsider og bli rutet videre til forlagene for et eventuelt kjøp.

Selv om online-tilgangen på nyere bøker fortsatt er på refleksjonsstadiet i det franske kulturdepartementet, eksperimenterte i fjor ti utvalgte folkebibliotek fra forskjellige deler av landet med e-bøker til sine brukere. Ett av dem var fylkesbiblioteket Savoie-Biblio, som også tilbød lesebrett. I etterkant ble det foretatt en spørreundersøkelse blant brukerne, og på bakgrunn av denne konkludert prosjektlederen Philippe Cazeneuve at utvalget av bøker tilgjengelig på lesebrettene ikke måtte være altfor omfattende, fordi det kunne skape forvirring. Derimot var det viktig men-

te han at bibliotekarenes innsikt og kunnskap måtte brukes til å sette sammen et variert utvalg av e-bøker. Deretter understreket Cazeneuve at nyere bøker måtte velges og ikke så mange eldre klassikere, fordi brukerne forventet å finne nyere litteratur blant e-bøkene. Det ble også foreslått opprettelse av en blogg, der leserne selv kunne komme med sin mening av bøkene. Så til sist men ikke minst var valg av lesebrett tilpasset utlån, av avgjørende betydning, konkluderte Cazeneuve.

Så gjenstår det å se om franskmenn overvinner sin skepsis til e-bøker. Ifølge en omfattende spørreundersøkelse fra markedsanalysebyrået Ipsos fra i fjor, er franske lesere er på gli. ■

Salg av e-bøker i Frankrike er lavt sammenlignet med andre land i Europa. Mens England og Tyskland står for henholdsvis 52 og 28 prosent av det totale salget av e-bøker innen EU, tar Frankrike kun 7 prosent av markedsandelen, ifølge et studie fra konsulentselskapet ATKearney, som ble publisert i mars i år.

Danskene sier nei til e-bøker

» Bare 8 prosent av danskene har lest en hel bok på iPad, iPhone eller leseplattformer som Kindle. 86 prosent av kvinnene og 68 prosent av mennene sier at de alltid vil foretrekke en trykt bok framfor en e-bok, og 88 prosent sier at de aldri har lånt en e-bok på biblioteket.

Dette går fram av en undersøkelse Gallup har gjort for Berlingske, i forbindelse med den danske bokmessen BogForum i november måned. Livsstilekspertene sier til avisen at en fysisk bok er noe mer enn en tekst, den er også et signal til andre om hvem du er. Leserene mener at en papirbok har sjel, stemning og stofflighet på en helt annen måte enn en e-bok, og 73 prosent av dem synes derfor at leseropplevelsen blir større.

Økt leselyst blant danske barn

» Danske barn har fått større leselyst, både når det gjelder skjønnlitteratur og faglitteratur. Mens 40 prosent av danske barn mellom 7 og 14 år for åtte år siden svarte at de leste romaner eller eventyr, viser nye tall fra det danske kulturdepartementet at hele 64 prosent nå leser slik litteratur. Og mens 34 prosent i 2004 sa at de aldri leste en bok, var andelen i 2012 sunket til 13 prosent.

Danske skolemyndigheter har de sist ti årene gjort en stor innsats for å få barn til å lese. Tidligere professor i barnelitteratur, Torben Weinreich, sier til Berlingske at framgangen er virkelig markant, og at det ikke er tvil om at innsatsen har nyttet.

Science fiction fra 1803 på Åbo-bibliotek

» Stadsbiblioteket i Åbo i Finland kunne under et temamøte om science fiction i høst varte opp med en science fiction-historie fra 1803, «En drøm», av den finlandssvenske forfatteren Gabriel Israel Hartman. Novellen sto opprinnelig i daværende Åbo Tidning, og blir regnet som den første finske framtidsfortellingen.

Novellen ble ifølge den finske kringkastingen, YLE, presentert av sjefredaktør Ben Roimola i tidsskriftet Enhörningen, som har spesialisert seg på fantasilitteratur. Tidsskriftet har også lagt ut Hartmans novelle i nettutgaven sin.

Lavere besøk på finsk bokmesse

» Helsingfors Bokmässan, som gikk av stabelen sist i oktober og er en stor begivenhet i det svensktalende Finland, hadde i år noe lavere besøk. Mens det i fjor kom 80.000 tilskuere var det i år bare 71.500, melder den finske avisen Hufvudstadsbladet.

I alt deltok 180 finlandssvenske forfattere, redaktører, forskere, illustratører, skuespillere og eksperter, på i alt 116 ulike programinnslag. En særlig gjest var sekretæren i Svenska Akademien, Peter Englund, som talte om det svenske språket og om nobelprisen i litteratur. Messen pågikk i fire dager og ble arrangert sammen med en musikkmesse, en mat- og vinmesse og kunstmessen Art Forum.

Bibliotekarere og skrivning – i yrkesliv og utdanning

Bibliotekarere skriver og skriver, men hvor godt skriver de – og kan de bli bedre?

» Av høgskolelektor Tor Sveum, Høgskolen i Oslo og Akershus, avd. ABI

Bibliotekarere skriver som aldri før, på nett og papir, i ulike sjangre og i ulike fora. De blogger, twitrer og legger ut stoff på Facebook, Flickr og i wikier. De skriver innlegg på epostlister, i aviser og i fagblader. Bibliotekarere har tradisjonelt sett vært opptatt av å legge forholdene til rette for andres skrivning, men hvordan står det til med bibliotekarenes egen skrivekompetanse? Skriver de godt nok? Kan de bli bedre? Hvordan skal de få tid til å skrive i en hektisk hverdag?

Det kan være verdt å sette av litt tid til å diskutere disse spørs-

målene fordi det dreier seg om noe så viktig som å formidle bibliotekets ulike tilbud på en fengende måte. Like viktig er det å kunne argumentere godt for økte budsjettammer og å gi søknader om prosjektmidler et språklig løft. Å mestre skrivning kan også bidra til å gjøre arbeidsdagen mer stimulerende for den enkelte bibliotekar.

Vi har sett på skrivning i to bibliotek, i en blogg og i utdanningen av nye bibliotekarere.

Skriving i folkebibliotek

På små folkebibliotek er det gjerne biblioteksjefen som sørger for

skrivningen og for å oppdatere bibliotekets nettsider. Pål Ødemark, som er ansvarlig for nettstedet til Nedre Eiker bibliotek, framhever hvor viktig det er å uttrykke seg direkte, skrive klart og konsist og unngå alt utenomsnakk. Nyhetene må være ferske og oppdaterte. Tittel og førstelinje er avgjørende for å fange interessen og det kan lønne seg å legge ned mye arbeid i ingressen. Her beveger bibliotekaren seg inn på journalistikkens område. De fleste brukere kikker kanskje litt på bilder og leser ikke mer enn ingressen. Bilder, gjerne originale og egenproduserte, må alltid være med og clip art bør

unngås. Biblioteksjefen påpeker at ideelt sett bør flest mulig av bibliotekarene publisere på hjemmesidene, spesielt når biblioteket skal legge om til nye nettsider. Dette krever opplæring og skal man holde kunnskapene ved like, må man publisere regelmessig.

På litt større folkebibliotek blir gjerne skrivearbeidet fordelt blant flere, som så får ansvar for å holde *sine* sider oppdatert. Asker bibliotek har i flere år lagt vekt på formidling via sine nettsider og har et eget webteam med deltagere fra de ulike avdelingene i biblioteket. Det publiserer regelmessig anbefalinger av bøker, filmer og musikk, for barn, ungdom og voksne. Anbefalingene blir skrevet av de ansatte og de aller fleste bidrar. For å få kontinuitet i arbeidet og for at innholdet skal være oppdatert og nytt, er arbeidet satt i system med tidsfrister for innlevering. Skrivearbeidet foregår i arbeidstiden, mens lesingen foregår i fritiden. En del av omtalene legges også ut på bibliotekets Facebook-profil.

Biblioteket gjennomførte i midten av september i år en vellykket konferanse med tittelen *SNACK*. Den tok for seg formidling i biblioteket, i alle dens former. Kommunens politikere og byråkrater var spesielt invitert til foredraget om *Budskap og byråkrati – praktisk retorikk og presentasjonsteknikk*.

Skriving på blogg

Blogger gir mange bibliotekarer en plattform for formidling og dialog med brukerne. Bloggen til Lom folkebibliotek 3 *vise kvinners blogg* er en spennende og ikke minst underholdende måte å formidle litteratur og leseglede på. At denne bloggen er populær kan en lese ut av statistikkellin-

ger og respons på Facebook og Twitter. Skrivekløe gjør at det kan være et problem å begrense seg. Idealet for bloggerne er å skrive kort og konsist. Bloggen blir skrevet en dag i uka. Den handler like mye om livet i biblioteket, som ren litteraturformidling. I flere år ble bloggen oppdatert både tirsdag og fredag, men arbeidspress og stor aktivitet ellers i biblioteket gjorde at dette ble for krevende.

En skolebibliotekar fra Bergen som deltok på formidlingskonferansen i Asker, reflekterer i sin egen bokblogg *Så rart* over hvor viktig det er å være bevisst på hvilken rolle bloggerne har i det litterære liv, på hva som er formålet med og budskapet i bloggen, og på hvordan man kan nå fram til brukerne. I tillegg til å formidle kunnskap om bøker og leseopplevelser, ytret hun et sterkt ønske om å bruke bloggen til å få skrive trening og utvikle sine skriveferdigheter.

Skriveopplæring i bibliotekarutdanningen

Bibliotekarutdanningen ved Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA) har i første semester av studiet lagt inn to skriveuker, med undervisning i oppgave- og rapportskrivning og en introduksjon til APA-stilen. I tillegg til undervisning i det formelle, blir det lagt vekt på å skape skriveglede. I løpet av skriveukene skal studentene skrive en prosjektoppgave i grupper. Trening i samskriving gir studentene erfaringer de kan regne med kommer til nytte i arbeidslivet, for også i bibliotekene er det stadig mer vanlig å arbeide i grupper. Gjennom hele studieløpet blir studentene trent opp i å kunne anvende ulike sjangre og teknikker for muntlig og skriftlig formidling. På masterstudiet i litteratur-

formidling blir lærere fra journalistikk trukket inn i undervisningen.

Læringscenter og bibliotek ved HiOA har et eget nettsted for oppgaveskriving, med tips om valg av problemstilling, kildekritikk og referanseteknikk. Nyansett leder av Studieverkstedet, Ingunn Nilsen, ønsker studentene velkommen til kurs i oppgaveskriving, studieteknikk og stressmestring. Sammen med skrivementorer og en spesialpedagog ønsker hun å gi et fleksibelt tilbud i skrivehjelp og å lytte til hva studentene selv mener de har behov for å lære. Skrivementorene spiller en viktig rolle. Det er studenter som selv har gått på skrivekurs og fått opplæring i skriveveiledning. Uansett hvor studentene er i skriveprosessen kan de ta kontakt med og få tilbakemelding fra en mentor.

For viderekomne studenter arrangerer HiOA seminarer om hvordan skrive en vitenskapelig artikkel og om hvilke krav som stilles for å få den publisert i tidskrifter med fagfellevurdering. Hver vår tilbys et seks studiepoengs kurs i å skrive og presentere artikler på engelsk. Det sier seg selv at trening i å uttrykke seg på engelsk er viktig i dagens samfunn, og undersøkelser viser at nordmenn gjerne overvurderer sine engelskkunnskaper. For å øke skrivekompetansen blant studenter og ansatte, arrangerer HiOA i tillegg Skriveuka, som består av åpne forelesninger og workshops med ulike tema som kreativ skrivning, samskriving, skrivning av kronikker og artikler i dagspressen, av vitenskapelige artikler og skrivning på nett. Dette er alt sammen viktige temaer for bibliotekarer som arbeider «i felten».

På de årlige Bobcatssskonfe-

ransene kan bibliotekarer og lærere og studenter fra utdanningen delta med innlegg, skrevet og presentert på engelsk, alene eller i samarbeid med andre. Samskriving av artikler er heller regel enn unntak på disse konferansene og artikler skrevet i samarbeid mellom lærer og student er spesielt velkomne.

Hvordan skrive bedre?

Hvor gode bibliotekarer er til å skrive er selvsagt individuelt, men alle har et potensiale for å bli bedre. I en travel hverdag i biblioteket kan det oppleves som vanskelig å prioritere skriving. Det er imidlertid helt nødvendig å sette av tid til dette, regelmessig, hvis man skal utvikle sine skriveferdigheter. Det viktigste argumentet for å gjøre dette er opplagt og ligger i bibliotekets formidlingsoppgaver. Samtidig er det grunn til å tro at mange bibliotekarer vil oppleve jobben sin som mer givende og kreativ, hvis skriving er en del av den.

For å kunne skrive godt må man ha bevissthet om eget språk og om målgruppen man skriver for, i tillegg til å kjenne det emnet

man vil formidle noe om. Godt språk kan handle om å beherske grammatikk og rettskriving, men like gjerne om variert språkbruk og levende tekst. Innhold og språk må passe sammen og være rettet mot den eller de som skal lese teksten. Et råd fra George Orwell om å skrive kort kan være verdt å ta med: *If you can cut it out, always cut it out.*

I skriving er det et stort potensiale for læring, man lærer gjennom å skrive, man så og si *skriver seg inn i emnet*. Skriving kan være både vanskelig og utfordrende, men også morsomt og utviklende. En vanlig feil blant studenter, og sikkert blant mange bibliotekarer, er «å lese seg opp på det aktuelle tema» før de selv begynner å skrive. Det er en utbredt erfaring at man er bedre tjent med å kombinere skriving med lesing allerede tidlig i arbeidet med en tekst. Skriveprosessen styrer både lesing og læring.

Samskrivingens fordeler

Samskriving er en skriveform med en rekke fordeler. Hver enkelt bidrar med ulike erfaringer, kunnskaper og perspektiver som

kan utfordre og utfylle hverandre. Det er gjerne krevende å skulle finne gode samarbeidsformer, fordele oppgaver, bryne seg på uenigheter og tåle andres korrigeringer av eget språk og innhold. Samtidig skaper dette ofte en spenning som kan være kreativ og inspirerende. Resultatet er gjerne en tekst som er positivt preget av fordelene ved denne måten å skrive på. Velger man å skrive hele teksten sammen, kan det å la den gå mellom deltagerne inntil den er ferdig utformet være en spennende og morsom erfaring, kanskje også med aha-opplevelser. Om man skriver alene eller sammen med andre, er det en stor fordel å få en annens blick på teksten, om så bare en språkvask.

Skrivetrening er første bud for å bli bedre til å skrive, men det er også viktig med opplæring og teori, samt utveksling av erfaringer. En oppfølgingskonferanse til SNAKK – om temaet *skrivning*, i alle dets former - kunne være et godt bidrag til å utvikle bibliotekarenes skriveferdigheter og stimulere til skrivelyst.

Skriv tidlig, skriv ofte, skriv noe! ■

Facebook eier deg

» De siste dagene har haugevis av Facebook-brukere i mange land skrevet et innlegg som tilsynelatende skal frita dem fra Facebooks enerett over innhold på nettstedet. Det hjelper lite – idet du oppretter en Facebook-konto overgir du også retten til det stoffet du legger ut til Facebook.

Meldingen er rettet mot opphavsrett på dine innlegg og bilder, og lyder slik:

”As an response to the new Facebook guidelines I hereby declare that my copyright is attached to all of my personal detail, artwork, professional photos and videos, etc. (as a result of the Berner Convention). For commercial use of the above my written consent is needed at all times! (Anyone

reading this can copy this text and paste it on their Facebook Wall. This will place them under protection of copyright laws).”

Meldingen oppfordrer alle til å poste den samme meldingen på sine profiler, for å beskytte sine innlegg, bilder og annet innhold med opphavsrett. Saken er imidlertid at når du registrerer deg på Facebook, og oppretter din brukerprofil, aksepterer du samtidig Facebooks regler, retningslinjer og personvernpolicy. Det hjelper ikke å fraskrive deg reglene i et innlegg på profilen din, og kreve opphavsrett på hele profilen og alt innhold. Så lenge du har godkjent reglene, må du følge dem.

Dømt for bombetrusler fra Halden bibliotek

» En 26 år gammel mann ble i Halden tingrett i oktober dømt til ti måneders fengsel for å ha sendt bombetrusler til flyplassene på Rygge og Torp, jernbanestasjonen i Moss og et fergeselskap, samt en drapstrussel. Truslene ble blant annet sendt fra en datamaskin på Halden bibliotek, skriver Fredriksstad Blad.

26-åringen innrømmet å ha vært en ivrig bruker av biblioteket i Halden, men hevdet at han ikke hadde noe med truslene å gjøre. Lister politiet ba biblioteket å skrive ut, viste imidlertid at han hadde brukt bibliotekets PC-er i det tidsrommet truslene ble sendt ut.

Vil legge ned i Skudeneshavn

» Rådmannen i Karmøy kommune hadde som de fleste andre norske rådmenn problemer med å få budsjettet sitt til å gå opp, men har ifølge Haugesunds Avis funnet en mulig innsparing: Å legge ned biblioteket i Skudeneshavn. Dette ville, ifølge et budsjettforslag som skulle behandles 13. desember, gi kommunen en innsparing på 365.000 kroner.

Rådmannen ville også øke de kommunale avgiftene, dersom han kunne få politikerne med på det. Han foreslo også økt eiendomsskatt, noe Høyre- og Frp-flertallet i fjor blankt avviste.

Blått bibliotek i Tromsø

» I Tromsø har Næringsforeningen i Tromsøregionen planer om å gjøre Tromsø til verdens beste juleby. En av ideene er lyssette hele sentrum, blant annet biblioteket, i blått, skriver Nordlys.

Også Tromsøbrua og Ishavskatedralen skal framstå i blåtoner, og slik skal byen se ut hvert eneste år, fra november til januar. Tromsø er tidligere blitt kåret til den tredje beste julebyen i verden, men ønsker nå altså å ta trinnet helt til topps.

Norsk Bibliotekforening forbereder 100-årsdagen

» Norsk Bibliotekforening fyller 100 år i 2013, og er for lengst i gang med forberedelsene sine. Jubileumsåret vil begynne med utdelingen av prisen Årets bibliotek og kulminere i konferanse og festaften fredag 25. oktober 2013, skriver foreningen på hjemmesidene sine.

Sammen med Språkåret 2013 skal foreningen også lage «Demokratisk vorspiel» - en debattrekke som skal lede opp mot grunnlovsjubileet i 2014. Det vil også bli delt ut stipend til personer som utmerker seg med gode ideer. Bibliotekhistorie.no, wikien som samler bibliotekhistorisk materiale, vil leve videre, og det blir prisutdeling i en artikkelkonkurranse.

Antirasistisk slagsmål på Deichmanske

» To medlemmer i organisasjonen SOS Rasismes landsstyre er siktet for vold etter et blodig slagsmål på Deichmanske bibliotek i Oslo 18.oktober, skriver Dagbladet.

De to har representert både SOS Rasisme, som er dømt for medlemsjuks, og Nye SOS Rasisme, og er dessuten medlemmer av den maoistiske gruppen Tjen Folket. Også en tredje mann ble arrestert etter opptrinnet, som sluttet med ansiktsskader, politiutrykning og legevaktsbesøk.

Hunger for verkelegheit

Det er stor interesse for å jobbe med sakprosa i skulen, og ungdom er nyfiske på sjangeren. Men kor går vegen vidare når interessa først er vekt?

Foreningen
!les

faktafyk
Om saker ungdom er opptekne av

»
Av Kristine Isaksen
Prosjektleder i Foreningen !les og redaktør for Faktafyk. Foto: Julia Naglestad/B13.no

Det er ei utmaning at det finst så få gode sakprosabøker for ungdom. Foreningen !les lanserte 15. november sakprosamagasinet *Faktafyk* i ungdomsskulen. Lærarane tinga eksemplar til 135 000 elevar, så magasinet når ut breitt. Etter å ha vurdert alle aktuelle utgjevingar, enda me opp med å nytte mest nyskrivne materiale i magasinet for å få eit høgt nok nivå på innhaldet. Dette gjer at sambandet til skulebiblioteket og bokhandelen ikkje er så tett som det kunne ha vore. Synd, når etterspurnaden etter bøker faktisk er der.

Ikkje fakta, men sak
ungdommar som konsulentar på

bøker undervegs i arbeidet med *Faktafyk*. Faktabøkene har nesten gjennomgåande fått dårlege skotsmål: tonen i dei er så formannande og «vaksen», språket keisamt, illustrasjonane ofte gamaldagse og temaa sjeldan appetittvekkjande.

Tonen har vore ein annan når dei har fått bøker om aktuelle problemstillingar utforma med skjønnlitterære verkemiddel og gjerne med ein tydeleg eg-forteljar: sakprosa. I byrjinga tok det faktisk litt tid før dei forstod skilnaden mellom skjønnlitterære bøker og sakprosabøker: «Oi! Er dette sant? Då er boka 100 gonger betre!» Sjølv sagt er ikkje alle bøker innanfor sakprosa-

sjangeren gode, men det er påtakeleg at ungdommane vil lese bøker om nett det same som dei vaksne: Korleis det er å ha ein bror som er narkoman, om kvardagen til norske spesialstyrkar, om Kjetil Rekdal og om 22.7.

Forlaga

Korfor lagar ikkje driftige sakprosaforlag som til dømes Spartacus og Manifest ungdomsbokvarianter av særleg vellukka utgjevingar? Og korfor gjer ikkje Samlaget det, som gir ut så få sakprosabøker for ungdom at nynorsk er i ferd med å forsvinne frå heile sjangeren? Trond Andreassen i Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening (NFF) kriti-

serte tidlegare i år forlaga for manglande satsing. Bakgrunnen var at bransjestatistikken frå Den norske Forleggerforening viste at salet av norsk sakprosa for barn (både fakta- og dokumentarbøker) hadde stupt med 30 prosent det siste året.

Sverre Henmo, forlagssjef for barn og unge i Aschehoug, kviterte med at desse bøkene ikkje er lønnsame. Grunna høge utgifter får dei høg utsalspris og er derfor vanskelege å selje (nrk.no, 07.06.12). Henmo tenkte kanskje på faktabøker då han sa dette. Ein sjanger med høge illustrasjons- og produksjonskostnader som heller ikkje er særleg etterspurd av målgruppa.

Frå i haust av finst det ei eiga forfattarutdanning for dei som vil skrive sakprosa for barn og unge. Foreningen !les vonar det kjem mange gode og aktuelle sakprosabøker frå dette prisverdige initiativet – og ikkje så mange faktabøker!

Av Kristine Isaksen Prosjekt-leiar i Foreningen !les og redaktør for Faktafyk kristine@foreningenles.no

NB! Dette innlegget stod på trykk i Klassekampen mandag 5. november 2012.

Fakta om Faktafyk:

- Gratis sakprosamagasinet i ungdomsskolen som kjem ut ein gong i året i utgangspunktet tre år frametter.
- Utgjevar er Foreningen!les i samarbeid med Lesesenteret i Stavanger. Den økonomiske stønaden kjem frå Utdanningsdirektoratet.
- Faktafyk er klassaset på 30 stk magasiner, ei oppgåvesamling til lærarane, plakat og tilhøyrande nettsider: www.foreningenles.no/faktafyk
- Neste nummer kjem ut i januar 2014 og bibliotek kan tinge eksemplar via nettstaden foreningenles.no (ikkje meir igjen i år).

Tips til sakprosabøker til ungdom:

Det som står på spill
Av Thomas Hylland Eriksen
Illustrert av Siri Dokken
Aschehoug 2012

Broren min
Om stoffmisbruk, skuffelser og søskenkjærighet
Av Eline Johnsen Helledal
Gyldendal 2012

Annalisas dagbok
Av Mariangela Cacace
Illustrert av Geir Moen
Cappelen Damm 2011

Lever. Utøya 22.7.
Av Emma Martinovic
Portal forlag 2011

Regines bok
En ung jentes siste ord
Av Regine Stokke
Gyldendal 2011

Språk for sorg

Hver dag rammes mennesker av en rystelse som river grunnen bort under føttene. I Norge har det blitt offentlig og tydelig etter terroren 22.juli. De kjæreste dør, noen blir syke, noen tar sitt eget liv og grusomme ulykker inntreffer. Igjen sitter pårørende. Månedene og år med sorg og ubesvarte spørsmål følger. Det er katastrofer som finner sted. Og noen vil skrive. Sorgmemoarer kan vi kalle denne mengden med bøker, bøkene gjør godt for de som skriver, og ikke minst, de får mange lesere. Kan grunnen være at vi ikke har lært oss språk for sorg?

Det finnes et stort rom for sorgmemoarer. Bøker som på en

eller annen måte omtaler sorg og tap av nære. De kommer i mange former, som lyrikk, som biografier, som romaner og som sakprosa. Jeg har valgt ut to bøker, begge kretser rundt savn og sorg årene rett etter hendelsen – døden. For **Cecilie Skog** er det mannen Rolf som hun mistet i en alder av rundt 30 år, etter og for **Roland Barthes** er det hans mor som han har levd sammen med i mer enn 60 år, hun dør nærmere 90 år gammel. Jeg oppdager raskt under lesningen at jeg beveger meg inn i tekster som ligger i spenningsfeltet mellom litteratur, det vil si kunst, og levd liv.

Den næreste teksten finner du i dagbøkene

De to bøkene jeg har valgt, er selvbiografiske tekster som bruker dagboken som «verktøy» for å sette ord på savnet etter den aller nærmeste. Dagboken kan sies å være en fragmentform, bare fragmenter av en dags tanker og handlinger får plass. Begge dagbøkene har det til felles at det er i årene rett etter dødsfallet at skriveingen kommer til uttrykk. Begge er sirlige, ordentlige og systematiske i sine nedtegnelser. Men der slutter også den ytre likheten. Den indre likheten finnes i hvordan tankene på den som er død kommer til uttrykk. Begge

vet at det de skriver skal leses av andre, de har valgt formen dagbok, men vet de har lesere. Dagbokens hemmelige karakter kombineres med at som bok blir den offentlig. Begge er tydelige fortellere. De er begge fullt opp-tatt med å leve videre, og å finne ut hvordan det skal gjøres. Forfatterne er forskjellige, den ene ung, 34 år når dagboken skrives, den andre er nesten dobbelt så gammel, 62 år. Cecilie Skog er en kjent person fra media, sykepleier av utdannelse og eventyrer av yrke, mens Roland Barthes er en internasjonalt anerkjent intellektuell, språkforsker og filosof. Er det uærbødig å sammenligne deres dagbøker om sorgen? Eller motsatt, er det viktig å se hvordan sorg uttrykkes og mottas, uavhengig av smaksdommerne?

Cecilie Skog mistet mannen Rolf under en ekspedisjon i Himalaya 2008. Dagboken hennes er en turdagbok fra en ny ekspedisjon ett og et halvt år etter, en første kryssing av kontinentet over Sydpolen uten støtte og etterforsyninger – 1800 kilometer på 71 dager. Nettopp dette er viktig – «uten støtte» innebærer ingen drahjelp i form av skiseil eller hunder, og «uten etterforsyninger» innebærer ingen hjelp utenfra, verken medisinsk hjelp eller dropp av mat underveis. De er to som går, Cecilie selv og Ryan Waters, en amerikaner både hun og Rolf kjente fra flere ekspedisjoner. Han var ikke ved K2 da ulykken skjedde, men fulgte med fra USA.

Hun har gått her før, men bare til Sydpolpunktet, Rolf derimot, krysset hele Antarktis i 2000, 3800 kilometer, og overvintret. Han har fortalt henne detaljert om turen. Hun vil dit. Hun vil streve, slite, tenke og skrive. Selv kaller hun det hun

gjør for hard terapi: «nå får det være nok. Derfor skriver jeg at mange tanker er ferdigtenkt. Blir så sliten av at de samme tankene kommer tilbake hele tiden» (Skog: 136)

Dagboken *Antarktis*, er nøyaktig med nedtegnning av breddegrader og meter over havet, angivelser om hvor langt de går hver dag på hvor mange timer, været er viktig, og landskapet skildres nøye. Men hva gjør teksten litterær? Hva gjør teksten estetisk? Det er følelseslivet der i skisportet dag etter dag, like ustadig som underlaget de går på, like ustabil som været. Tankene fra dagen klort ned i teltet hver bidige kveld. Skog er en ærlig skriver, så ærlig at det er vanskelig å begripe. Den store sorgen og det vel-dige savnet etter Rolf, samtidig som livet er vesentlig å leve videre, fylles mer og mer på, der medskiløperen Ryan får en større plass gjennom boka. Humørsvingninger sammen med landskapets store svingninger er et grep jeg som leser kan fornemme, kulden ute og varmen inne i teltet likeså. Språket er vakkert hele veien, og jeg kobler det sammen med den andre dagboken. *Roland Barthes: Sorgens dagbok*. Det er sant – her er de to i et felles språk. Roland Barthes har skrevet dagbok mer eller mindre regelmessig gjennom ett og et halvt år etter sin mors død. Mam dør i 1977, de to har tilbrakt hele livet sammen. I denne tiden med dagboken er Barthes også i en svært kreativ periode av sitt faglige forfatterskap, han holder seminarer, han er aktiv faglig. Han forklarer selv noe av hensikten med dagboksnotatene slik: «Ved å gjøre disse notatene hengir jeg meg til banaliteten som fins i meg» (29. oktober 1977)

Sier han her noe om at her, i sorgen, er alle like? Det å skrive mens man sørger er en måte å gjennomføre et sorgarbeid på for begge forfatterne. Dagboken har vanligvis ingen annen leser, men begge disse forfatterne har tenkt at noen skal lese det de skriver. Skog har et oppdrag fra forlaget sitt, og jeg tror Barthes også henvender seg til en leser slik han bruker fotnoter og angir kilder ustanselig. Er forlagets tanke at hans lesere er mer skolerte enn Skogs? Kan hende, fordi han er Roland Barthes, men er det en kulturell konvensjon som sier at sorgen beskrives bedre gjennom henvisning til filosofi, litteratur og kultur, enn gjennom naturfennomen som vind, snø og kulde?

Barthes drar også ut på «ekspedisjon» i tiden etter morens

Av Kirsti Tveitereid, bibliotekar og kulturviter

død. Han drar til stedet der han vokste opp, der de to alltid var sammen, landsbyen Urt i Normandie, og han drar til venner i Marokko, et sted han ofte var tidligere. Men i motsetning til Skog, finner han ingen glede i å reise lenger. 3.august 1978 nesten ett år etter morens død, skriver han. «Vil bare foreta reiser hvor jeg ikke rekker å si: Jeg vil hjem!» Paris og hjemmet de hadde sammen, blir hans sted for sorgen og bedrøvelsen.

Intens konsentrasjon om ordene

Begge har korte følelsesladete dagboksnotater. Korte tekster i kronologisk rekkefølge, nøye fylt med fakta om vær og vindforhold – som Cecilie Skogs notater. De bruker dagboksformen for å uttrykke savnet av den som ikke lever lenger. Begge tenker i parallelle liv, hva hvis og om og at... Begge mener de må gjennom sorgen via slitet, strevet og skriften. De har begge laget seg begrensninger i skrivingen. Barthes lager et kartotek der hvert ark i A4 format deles i fire som utgjør hver dags «skriveflate». Skog har kun en skrivebok for 71 dager – hun kommenterer midtveis at nå må ordene begrenses.

Hva er det med dagboken? Den gir innsikt i tankeprosesser og gir en direkte lenke mellom forfatter og leser skriver Midge Gillies i sin bok *Writing lives; Literary Biography* (2009), og da er det vel derfor det veldige fysiske strevet Skog er i, og det helt stillesittende strevet Barthes er i, som fascinerer meg – begge trenger å skrive om sorgen og savnet, i det uttrykket som passer best for dem – anorakk, ull og kulde for den ene, og borgerlig byliv og frakk for den andre. Skog kommenterer slik: «..tok av meg alle

ullskjortene for første gang og fikk nesten sjokk. Er blitt så tynn.» (Dag 59, 10. januar 2009), mens Barthes kommenterer slik: «Frakken min er så trist» (10. april 1978)

Jeg kjenner ikke slitet som det må være å dra en 136 kg tung pulk gjennom Antarktis, men gjennom dagboken får jeg en fornemmelse av en styrke som er enorm både fysisk og mentalt, hun er klok og munter i tillegg, har et svært kunnskapsfelt som må tas i bruk hver dag, hvert minutt, der ute i ekstrem natur. Hennes kunnskap er av et annet slags enn Roland Barthes', men begge bruker kunnskapen i teksten sin slik at leseren får innsikt i noe utenfor personen. Sastrugi¹ er ett av flere ord fra is og snøvokabularet jeg har fått et nært forhold til etter lesingen av Skogs dagbok.

Jeg er leseren, jeg har fokus på savnet de uttrykker og vektlegger mindre at den ene er på ekspedisjon og den andre i en leilighet i Paris, slik gjør dagbøkene meg til en aktiv deltaker i det jeg leser. Skog uttrykker noe vesentlig: «Blir rar og trist når jeg tenker skrullete tanker som at naturen ikke skal få oppleve Rolf mer – og hans veldig spesielle måte å glede seg ute på. Hans ekte genuine og glade måte å være i naturen på» (Skog: 156)

Det er dette perspektivet hun har gjennom hele dagboken som berører meg. Hun setter seg aldri fremst og forteller hvem hun er, hun bare viser det. Og det er det samme perspektivet vi får når Barthes skriver om moren: «Mam er ikke lenger her, og det idiotiske livet fortsetter». Han forteller hvordan hun aldri noen sinne bebreidet han og hvordan

det preger hans livsinnstilling. Når det gjelder forholdet til naturen skriver han: «*Hun følte seg vel i litt overlessede hager...*» (s.258)

Naturfølelsen her står i skarp kontrast til hverandre. Men den spiller en sterk rolle for dem begge i minnet.

Estetikk og utforming

Dagbøker utgis ofte i en spesiell utforming. Begge disse utgis som bearbejdede bøker, her er ingen overstrykninger eller notater i margen – og da blir de på et vis

¹ Sastrugi er en benevnelse på hardpakket snø som er blåst i fonner

ikke helt en direkte linje mellom forfatteren og meg som leser. For Cecilie Skog er det til og med en navngitt og avbildet person som oppgis som samarbeidspartner i ferdigstillingen av boken. Og denne boken har innsmett av faktastoff om Roald Amundsens ferd til Sydpolen og andre ekspedisjoner til samme sted, samt utstyrslistene på de siste sidene – som til en fagbok om ekspedisjonsplanlegging. Boken er utstyrt med lyse farger og et nærbilde av Cecilie som smiler preger forsiden.

I boken til Roland Barthes har forlaget lagt vekt på layout og fargevalg (sort) som skal gi leseren den rette tonen, melankoli er assosiasjonen min. Skulle du tilfeldigvis plukke opp Skogs bok fra bokhandlerhyllen vil du se det motsatte, alle de flotte bildene og bokens utstyr for øvrig signaliserer glede. I tillegg er forlaget tydelig sponsor, med merkelapper påsydd anorakke- ne, og du vil skjønne at dagboken er ett oppdrag. Forlaget har allikevel fått en alvorlig og verdifull bok. Men de har gitt den et

uttrykk som gir innholdet en uventet innpakning etter min mening – mens den andre kan kritiseres for det motsatte: Hvorfor skal savnet og sorgen være sort? Konvensjoner.

I dagboken til Roland Barthes spiller også oversetteren og bearbeideren en sentral rolle. Heller ikke her får dagboken komme til orde alene. Knut Stene-Johannessen, professor i litteraturvitenskap ved Universitetet i Oslo har både en innledende forklaring til dagboken, setter den inn i en kontekst der Barthes' forfatter-

“Hvorfor skal savnet og sorgen være sort?”

skap for øvrig omtales kort, og ikke minst så har han skrevet et personlig essay om sorg som etterord til boken.

Må en dagbok ha et etterord, en forklaring?

Både Skog og Barthes får hjelp til å forklare hva de har gjort. Det kunne begge ha vært foruten, det ville rørt leseren mer, eller hvis det ikke er rørt leseren skal bli – så vil jeg si at det hadde gitt leseren stoff til refleksjon. Forfatterne hadde forblitt der med sin tekst, som i en skjønnlitterær bok. Men dette er sannhet og fakta. Forklaring trengs.

Roland Barthes' bok har fotnoter som vitner om en stor parallell lesning i sorgen. Det er særlig fra Marcel Proust han henter trøst, han kommenterer *På sporet av den tapte tid* opp mot sin egen sorg «At jeg ikke kan lese uten smerte» skriver han om lesingen sin dette året. I tillegg følges selve dagboken av et svært personlig essay av litteraturprofessoren Knut Stene-Johannessen. Han har oversatt og gjendiktet, men er også berørt personlig ved at han har mistet sin far. Dermed blir denne teksten en slags metatekst i dobbel forstand – Barthes er dagbokskriveren – han leser Proust som bakteppe for å sørge over Mam, Knut Stene-Johannesen leser (og gjendikter) Barthes som bakteppe for sin sorg over faren.

Etterordet til Cecilie Skog handler om at hun er på vei ut på nye tokt. Sorgen er ikke lenger så present. Men hun er klar på at den aldri blir borte. Hun knytter ikke lenger sin identitet opp mot sivilstatusen enke. Hun forteller hva turen over Sydpolen gjorde for å komme videre. Det behøvd hun ikke mener jeg. Vi kunne lese det selv i dagboken. Den er

sterk nok, den viser prosessen, og som hun selv forklarer i ettertid den «er skrevet uten filter» Nettopp det er styrken siden hun er så lite opptatt av bekjennelser om sitt savn.

Men både fotnotene til Barthes og etterordet til Skog river meg som leser ut av følelsene og inn i nøytrale saksopplysninger. Det er sakprosa jeg leser.

Likheter og forskjeller

Jeg startet med å undre meg over om vi ikke har lært språket for sorg og savn, at det er derfor det er godt både for forfatteren og for leseren å få tak i ordene. Jeg tror ikke døden er noe tabuemne lenger. Det er svært mange som skriver om temaet både i sakprosa og i skjønnlitteraturen. Men jeg må si meg enig med Anders Johansen som i boken *Etter oss; samtale på det siste* (2010) mener at så mange skriver om at døden ikke er så ille. Det som er tabu er selve sakens alvor. «Jeg tror ikke vakre ord bør få glatte over. Spørsmålet er nå hvordan vi, mens vi vokser i alder og visdom, kan verne det umodne alvor» (side 27) skriver han. Jeg slutter meg til det og ser på de to bøkene fra Skog og Barthes som to vesentlige uttrykk for nakent, umodent savn. De utleverer seg ikke, de blir ikke private til tross for en sjanger i sorgmemoarlitteraturen som lett kunne bli for selvopptatt og for bekjennende. Dagbokformen gir ingen tilsløring, og begge utvider hva det vil si å bearbeide og uttrykke sorg i språket.

Dagbøkene kan allikevel være flertydige, det kan være flere lags betydninger både i fakta og observasjoner og i det de begge har skrevet. Det flertydige er ikke forbeholdt den intellektuelle dagbokskribenten, men det

er han som får omtalene i litteraturtidsskriftene og i media. Mens Roland Barthes er gjenstand for analyser i både Klassekampens Bokmagasin og Morgenbladet og selvfølgelig i andre avisers kulturavdeling, har ingen av disse tatt for seg Skogs dagbok. Den eneste jeg finner som omtaler Skogs bok er en blogger som vektlegger det å sprengre grenser og strekke seg lenger enn man tror man klarer. Sorg er ikke denne bloggeren opptatt av. Hva sier det om oss som fortolkere?

Jeg ønsket å sette to bøker sammen som en kan tro har lite til felles. De to bøkene henvender seg til et forskjellig publikum, men vi som lesere skal ikke la oss lure, det kan være Amundsen og Proust på samme tid, vi bør ha flere sanser åpne samtidig og ikke leve i faste «kulturbokser». Roland Barthes' bok er fylt med intertekstualitet, det speiler hans liv som intellektuell. Men på samme vis speiler Cecilie Skogs dagbok kunnskap om ekstrem natur og samspillet med den. Vi har å gjøre med forskjellige fagfelt, med forskjellige kunnskapsfelt, og med det et ulikt språk for sorg. ■

Dagbøkene

Barthes, Roland (2011): *Sorgens dagbok; 26.oktober 1977– 15.september 1979*. Gjendiktning og essay ved Knut Stene Johansen. Oslo, Spartacus Forlag AS
Skog, Cecilie (2011): *Antarktis; 71 dager, 1800 kilometer og en million tanker*. Skrevet i samarbeid med Sigri Sandberg Meløy. Oslo, Gyldendal

Referanser

Gillies, M. (2009): «Approaching the texts» I: *Writing lives: Literary Biography*. Cambridge, Cambridge University Press
Johansen, Anders (2010) *Etter oss; samtale på det siste*. Oslo, Spartacus forlag AS

Nye bibliotek gir utlånsboom

» I by etter by skjer det samme: Når bøkene får nye bibliotek rundt seg, eksploderer både besøk og utlån. Det skriver Aftenposten, som blant annet viser til Deichmanskens nye lokaler på Lambertseter i Oslo, som ble åpnet i 2010 og der utlånet stadig har økt.

Avisen peker på utlånstall fra Bibliotek-Systemer, som viser at åtte bibliotek som alle har fått nye lokaler de siste ti årene, alle har fått økt utlån. Også de aller nyeste nyinnrede bibliotekene, i Molde, Mandal og på Nesodden, melder om piler som bare går oppover.

Lavere besøk på finsk bokmesse

» Helsingfors Bokmässan, som gikk av stabelen sist i oktober og er en stor begivenhet i det svensktalende Finland, hadde i år noe lavere besøk. Mens det i fjor kom 80.000 tilskuere var det i år bare 71.500, melder den finske avisen Hufvudstadsbladet.

I alt deltok 180 finlandssvenske forfattere, redaktører, forskere, illustratører, skuespillere og eksperter, på i alt 116 ulike programinnslag. En særlig gjest var sekretæren i Svenska Akademien, Peter Englund, som talte om det svenske språket og om nobelprisen i litteratur. Messen pågikk i fire dager og ble arrangert sammen med en musikkmesse, en mat- og vinmesse og kunstmessen Art Forum.

Pris til skolebibliotekarere i Finnmark

Finnmark fylkesbibliotek har kåret Fagforum for skolebibliotekarere i Finnmark til årets bibliotek 2011 i Finnmark. Prisen deles ut hvert år, på etterskudd.

Fagforum for skolebibliotekarere i Finnmark er et samarbeidsorgan for bibliotekfaglige spørsmål og består av bibliotekarene ved de videregående skolene i Finnmark.

Fagforum ble formelt opprettet i 1992/1993, men samarbeidet om å ruste opp skolebibliotekene i videregående skole startet allerede i 1982. Koordinatoroppgaven for Fagforum har gått på rundgang mellom skolebibliotekene og Frøydis Totland ved Alta videregående skole er i dag koordinator. Skolebibliotekene ved følgende skoler er med i Fagforum: Alta videregående skole, Hammerfest videregående skole, Kirkenes videregående skole, Lakselv videregående skole, Nordkappmaritime fagskole og videregående skole, Samisk videregående skole Karasjok/Sámi joatkkaskuvla Kárášjogas, Samisk videregående skole og reindriftsskole Kautokeino/Sámi joatkkaskuvla ja boazodoalloskuvla, Tana videregående skole, Vadsø videregående skole og Vardø videregående skole.

Nettverket Fagforum for skolebibliotekarere i Finnmark har gjennom flere år arbeidet aktivt for å høyne kvalitetsnivået på bibliotekjenesten på de videregående skolene i Finnmark. Gjennom utveksling av kunnskap, erfaringer og opplæring, felles retningslinjer og samarbeid om innkjøp er Fagforum med på å skape en mer enhetlig og likeverdig skolebibliotekjeneste i Finnmark.

Fagforum er også en ressurs for bibliotekmiljøet i Finnmark der de initierer til samarbeid med Finnmark fylkesbibliotek og andre bibliotek i Finnmark. Dette være seg formidlingsopplegg, forfatterbesøk, kurs o.l.

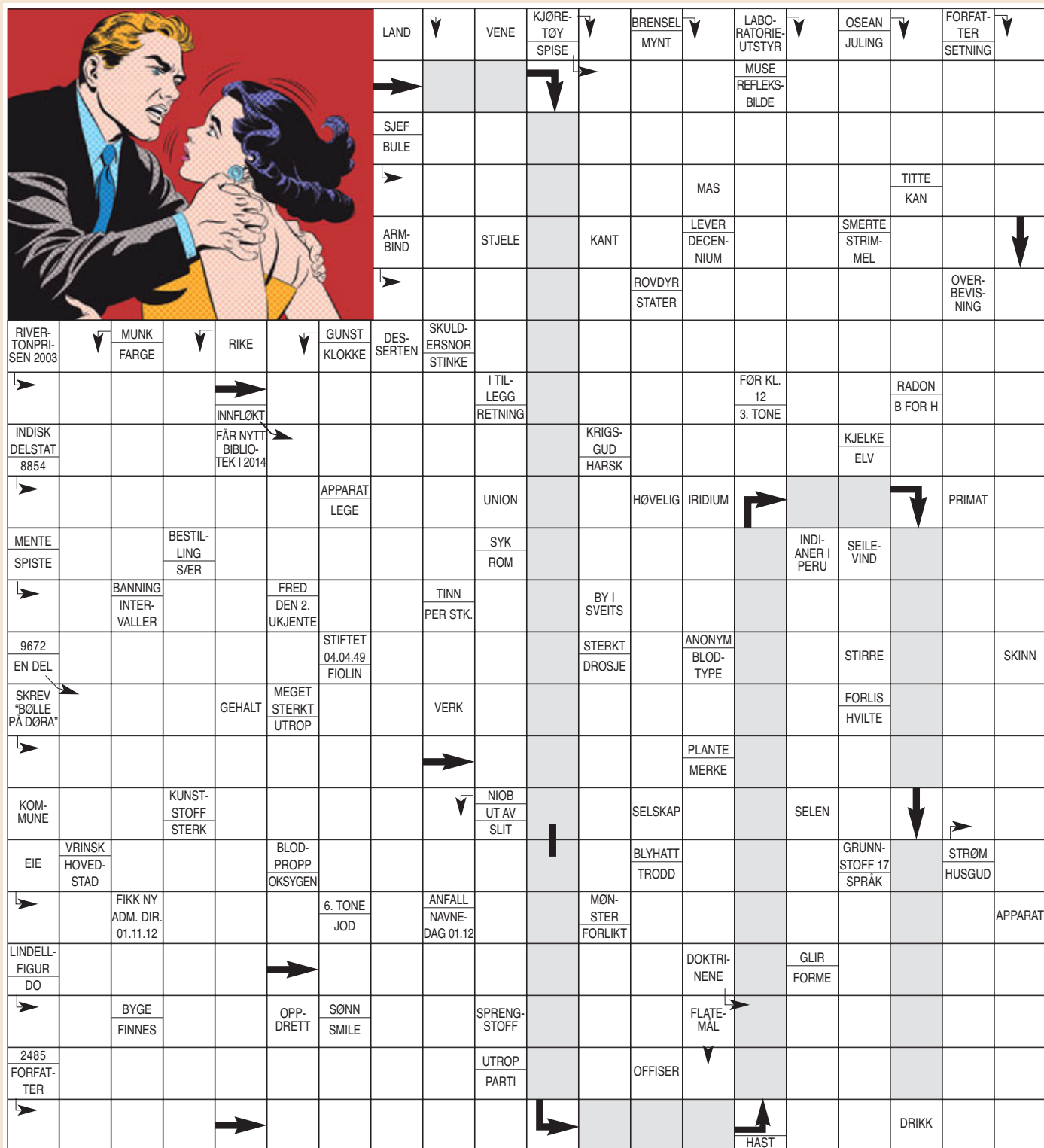
Prisen som Årets bibliotek 2011 skal være en inspirasjon til videre

Lakselv, en desembermorgen. (Foto: Odd Letnes)

samarbeid og utvikling av Fagforum for skolebibliotekarere i Finnmark på samme måte som Fagforum sitt arbeid er en viktig inspirasjon for bibliotekmiljøet i Finnmark.

Prisen ble utdelt 31. oktober 2012 i Karasjok under fylkesbibliotekets kurs for Fagforum for skolebibliotekarere i Finnmark og folkebibliotekansatte i Finnmark.

Løsningen på kryssordet i nr 5/2012 var:

«Er du interessert i bibliotekdesign? Gled deg til nummer 6».

Vinneren ble Sissel Grønli Jakola, Bergv. 26, 9802 Vestre Jakobselv.

Vi gratulerer med premien, som er et års abonnement på Bok og Bibliotek.

Send løsningen (den markerte setningen) til kryssord@bokogbibliotek.no, innen 14. januar.

Bli bibliotekskunde hos Adlibris!

Nordens største nettbokhandel med over 10 millioner titler i sortimentet. Adlibris' ambisjon er å bli bibliotekenes beste bokleverandør på utvalg, pris, levering og tilleggstjenester.

- **Få 20 % biblioteksrabatt***
- **Bestill plastede og utrustede bøker**
- **Lave priser, stort utvalg og rask levering**

Kontakt oss:

Telefon: 22 20 63 00 • E-post: kundeservice@adlibris.com

**Gjelder bare norske fastprisede
bøker i bokgruppene 2-9*

adlibris.com

Bok og Bibliotek på alle plattformer

I 2013 får du som abonnent på Bok og Bibliotek tilgang til bladet på alle plattformer: Papir, pc/Mac, nettbrett og mobiltelefon.

Mer informasjon kommer på www.bokogbibliotek.no på nyåret.

*Med dette ønsker
vi alle lesere en
god jul og et godt nytt år.*